T.C.
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK
BAKANLIĞI

IĞDIR ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK İL MÜDÜRLÜĞÜ

IĞDIR İLİNİN MEKANSAL ANALİZ RAPORU

Hazırlayanlar:
İMAR, İSKAN VE KOOPERATİFLER ŞUBESİ
Şube Müdürü Yasin AKSOY
Şehir Plancısı Demet SAVAŞ
Jeoloji Mühendisi Sezen DURSUN

IĞDIR
NİSAN 2012

İÇİNDEKİLER

1.AMAÇ **1**

2.1 IĞDIRİLİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ **2**

2.1.1 Coğrafi Konumu ve İdari Durumu **2**

2.1.2 Ulaşım Ağındaki Yeri **3**

2.1.3 Iğdır İli'nin Tarihi **6**

2.1.4 Fiziksel Yapısı **8**

2.1.5 İklimi ve Bitki Örtüsü **21**

2.1.6 Nüfusu **22**

2.1.7 Ekonomik Yapısı **23**

2.1.7.1 Tarım ve Hayvancılık **23**

2.1.7.2 İnşaat **29**

2.1.7.3 Turizm **29**

2.1.7.4 Sanayi **53**

2.1.7.5 Ticaret **56**

2.1.7.6 Madencilik **57**

2.1.8 İş Gücünün Sektörlere Göre Dağılımı **59**

2.1.8.1 Çalışan Nüfusun Sektörlere Göre Dağılımı **59**

2.1.9 Eğitim ve Sağlık **59**

2.2 IĞDIR'DA KENTLEŞME SÜRECİ **62**

2.2.1 Iğdır'da Planlama **67**

3MEKANSAL PLANLAMA AÇISINDAN IĞDIR'IN DEĞERLENDİRİLMESİ **68**

3.1 Atatürk Mahallesi **68**

3.2 Alikamerli Mahallesi **70**

3.3 Bağlar Mahallesi **72**

3.4 Cumhuriyet Mahallesi **75**

3.5 Hakveyis Mahallesi **76**

3.6 Karaağaç Mahallesi **77**

3.7 Kışla Mahallesi **78**

3.8 Konaklı Mahallesi **79**

3.9 Emek Mahallesi **80**

3.10 14 Kasım Mahallesi **82**

3.11 7 Kasım Mahallesi **83**

3.12 Söğütlü Mahallesi **84**

3. 13 Topçular Mahallesi **85**
3. 14 Yeni Mahalle **86**
4. ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ **87**
4.1 Tarım ve Hayvancılık Alanındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri **87**
4.2 Altyapı, Çevre Sorunları ve Çözüm Önerileri **89**
5. YARARLANILAN KAYNAKLAR **92**

1. AMAÇ

Kentsel yerleşmelerin mekânsal yaşam kalitesinin artırılmasına, ekonomik ve sosyal yapının güçlendirilmesine, mekânsal planlama sisteminin yeniden yapılandırılmasına olan ihtiyaçtan hareketle "Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı" hazırlanmıştır. AB'ye üyelik sürecine katkı sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın(2007-2013) öncelikli politikalarından biri de "Kentlerin yaşam standartlarının yükseltilmesi ve sürdürülebilir gelişmenin sağlanması" dır. Türkiye'nin AB müktesebatına uyum programında (2007–2013) "Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planının onaylanmasına ilişkin kararlara yer verilmiştir (2007).

Yüksek Planlama Kurulu'nun 25.10.2010 tarih ve 2010/34 sayılı kararı ile"Kentges Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı (2010–2023)"kabul edilmiş ve 4 Kasım 2010 tarih ve 27749 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanmıştır. "Kentges" İzleme ve Yönlendirme Kurulu tarafından yürütülecektir. Sekretaryasını ise Çevre ve Şehircilik Bakanlığımız yürütecektir.

Kentges; kentleşmenin yapısal sorunlarının çözümüne, sağlıklı, dengeli ve yaşanabilir kentsel gelişmenin sağlanmasına yönelik ilke, strateji ve eylemleri ortaya koyan ve bunların uygulama esaslarını belirleyen ve bir eylem programına bağlayan ulusal bir dokümandır. Kentges eylemlerinden Eksen 2: Yerleşmelerin mekan ve yaşam kalitesinin artırılmasıdır. Bu eksen kapsamında da aşağıdaki hedefler yer almaktadır.

—Doğal ve kültürel değerlerin korunmasının sağlanması

—Sürdürülebilir kentsel ulaşım sistemini oluşturmak

—Yerleşmelerde sürdürülebilir bir makroform oluşturmak

—Sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarla bütünleşik bir kentsel yenileme ve dönüşümü sağlamak

—Afet ve yerleşme risklerini azaltmak

—Kentlerde çevre duyarlı bir ortam oluşturmak

—Muhtaçların ve dezavantajlı grupların kentsel hizmetlerden yararlanabilmesi için gerekli önlemler almak

—Yerleşmelerde sosyal donatı ve hizmetlerin dengeli dağılımını sağlamaktır.

Bu hedefler doğrultusunda Kentges eylemlerini uygulama sürecinde Iğdır ili' nin mekân ve yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik yapılacak çalışmalara mekânsal analiz raporu bir altlık niteliğinde hazırlanmıştır.

2.1 IĞDIRİLİ'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1.1 Coğrafi Konumu, İdari Durumu

Iğdır İli Doğu Anadolu Bölgesinin en doğusunda, Erzurum-Kars Bölümünde $39'$-$41'$ kuzey paralelleri ile $43'$-$45'$ doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Kuzey ve kuzeydoğu sınırını Aras Nehri ve bu nehrin yatağı boyunca geçen Ermenistan sınırı teşkil eder. Güneydoğusunda ve doğusunda Nahçıvan ve İran, güneyinde Ağrı ili, batı ve kuzeybatısında Kars ili yer almaktadır. Yüzölçümü $3.588km^2$'dir.

Iğdır, Kars iline bağlı bir ilçe iken, ekonomik, sosyal ve coğrafi özellikleri dikkate alınarak, 27.05.1992 tarih ve 3806 sayılı kanun hükmünde kararname ile Türkiye'nin 76. ili olmuştur. İl genelinde toplam 8 belediye bulunmaktadır.. İldeki toplam 8 belediyeden en büyüğü Iğdır (merkez) ilçe belediyesi, ilin idari ve siyasi merkezi konumundadır. Tuzluca, Aralık, Karakoyunlu Iğdır iline bağlı ilçelerdir. Taşburun, Halfeli, Melekli, Hoşhaber belde belediyeleridir. Ayrıca 159 köy ve 100 civarında köy altı mezra bulunmaktadır.

Yerleşim daha çok anayol etrafında ve Pamuk Dağı eteklerinde toplanmıştır.

Tuzluca ilçesi,il merkezinden 36 km uzaklıkta ve 1236 km^2yüzölçümüne sahiptir.81 köyü, 18 mezrası bulunmaktadır.

Karakoyunlu ilçesi, Iğdır'a bağlı bir köy durumunda iken 1972 tarihinde belediye olmuş ve 1992 yılında ilçe olmuştur. 1993 yılında ise Taşburun Köyü belde yapılarak Karakoyunlu ilçesine bağlanmıştır. Karakoyunlu ilçesinin ilçe belediyesi, Taşburun Belde Belediyesi ile 11 köyü ve 5 mezrası bulunmaktadır.

Aralık ilçesi Başköy ismiyle bir bucak iken 1960 yılında ilçe yapılarak Kars'a bağlanmıştır.1992 yılında Iğdır İli'ne bağlanmıştır.

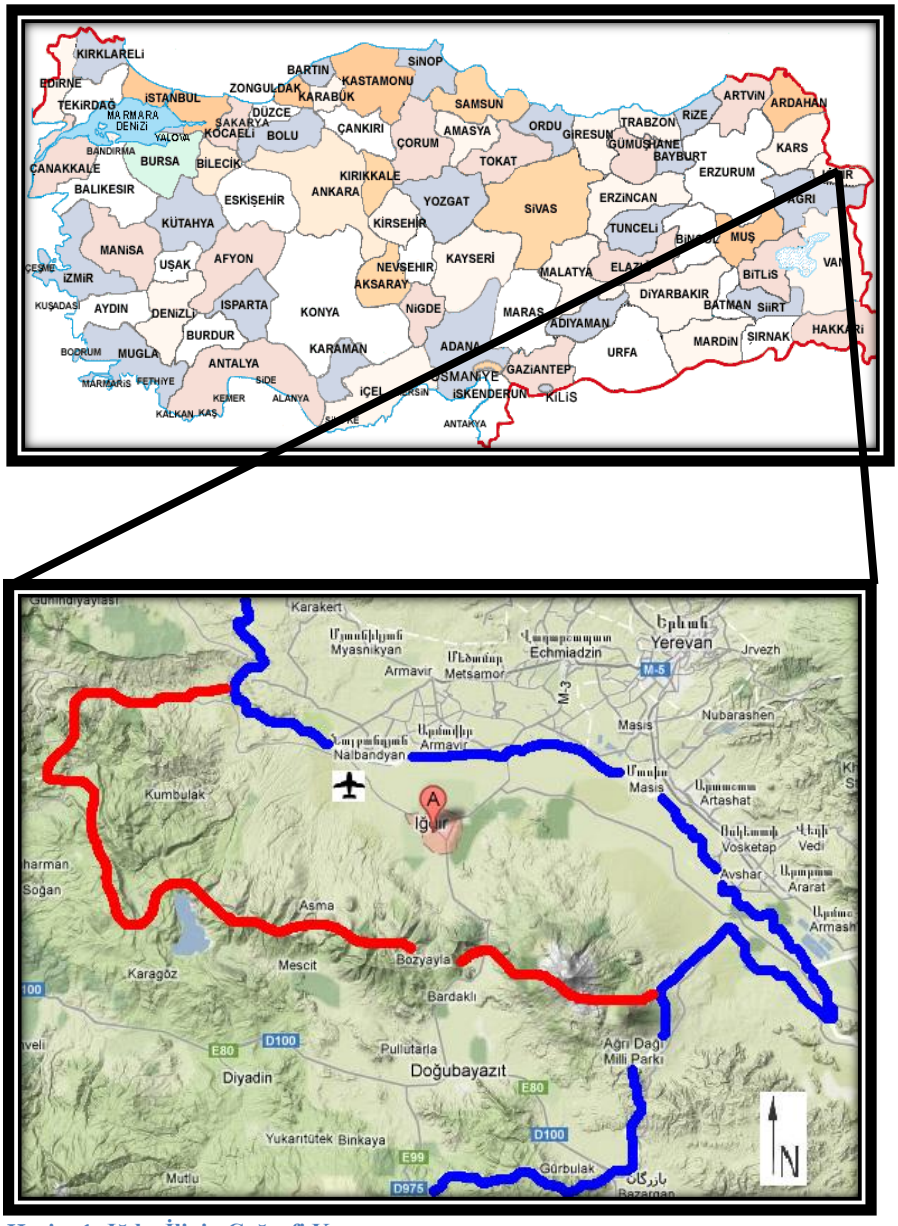

Harita 1: Iğdır İlinin Coğrafi Konumu

2.1.2 Ulaşım Ağındaki Yeri

Iğdır'da, yapımı devam eden ve planlanan projeler (havaalanı ve demiryolu) dışında tek ulaşım imkânı karayoludur.

Bölgenin karayolu bağlantısını, bölge dışı (şehirlerarası) yollar ve bölge içi yollar olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

Birinci grupta yer alan yollar; bölgenin yakın ve uzak çevresiyle bağlantılarını sağlayan şehirlerarası yollardır. Erzurum ve Kars bağlantıları Tuzluca ilçesi yakınlarında birleşerek Iğdır ve Doğu Beyazıt üzerinden Gürbulak sınır kapısına kadar uzanır. Ayrıca 130 km

uzunluğundaki Iğdır-Kars yolu Kars-Göle üzerinden Çoruh Nehri ve Oltu Çayı'nın açtığı doğal vadilerden geçerek Karadeniz kıyısındaki Hopa'ya, limana bağlanır. Iğdır ili, Erzurum üzerinden Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa gibi merkezlere bağlanır. Aras Nehri güzergahını izleyen bu yol her zaman ulaşıma açıktır.

52 km uzunluğundaki Iğdır-Doğu Beyazıt yolu, Pamuk geçidini 1665 metrede aşarak Doğubeyazıt üzerinden doğu yönünde Gürbulak sınır kapısına, batı yönünde ise Ağrı-Patnos-Erciş üzerinden Van'a ulaşır. Iğdır ilinin Hopa-İran transit karayolu üzerinde bulunması, bölgede birçok aileyi ulaşım sektörüne yöneltmişse de bu yol üzerindeki taşımacılık faaliyetleri yoğun değildir.

İkinci grup yollar ise bölge ve il içi ulaşımı sağlayan il yollarıdır. İl merkezi yaklaşık 75km uzunluğundaki düzgün ve asfalt bir yolla Aralık ilçesi üzerinden Dilucu sınır kapısına bağlanmıştır. Iğdır-Aralık yolunun 8. kilometresinden sonra ayrılan asfalt kaplamalı bir yolla Alican sınır kapısı üzerinden Ermenistan'ın başkenti Erivan'la bağlantı kurulmaktadır. Ancak bu sınır kapısı kapalı olduğundan söz konusu yol pek işlek sayılmaz.

Iğdır ilinde 204 kilometresi devlet yolu, 14 kilometresi il yolu ve 1.192 kilometresi köy yolu olmak üzere toplam 1410 kilometre uzunluğunda bir yol ağı bulunmaktadır. Köy yollarının 80 kilometresi asfalt, 410 kilometresi stabilize, 385 kilometresi tesviye, 378 kilometresi de ham yol niteliğindedir.

Iğdır yüzölçümü küçük bir il olmakla birlikte, arazisinin ovalık olması nedeniyle kara ulaşımı açısından gerekli bağlantıları bölünmüş yol olarak gerçekleştirmiştir. İlde Karayolları Genel Müdürlüğü sorumluluğunda bulunan 204 km'lik devlet ve il yolunun 164 km'si bölünmüş yol olarak trafiğe açılmıştır; ancak bölünmüş yolların 4 km'si hariç tamamı sathi kaplamalı yollardır. Bu durum, yoğun bir TIR ve ağır taşıt trafiğine sahip ildeki yolların çabuk bozulmasına ve her sene bakım yapılmasına neden olmaktadır. Şehir içinde kalan 4 km'lik kısım ise bitümlü sıcak karışım (BSK) asfalttır. 2013 yılına kadar Iğdır-Havaalanı (Kars yolu), Iğdır-Melekli (Nahçıvan yolu) ve Iğdır-Emniyet Müdürlüğü (Doğubeyazıt yolu) arasının BSK yapılması planlanmaktadır.

Aşağıda yer alan harita Iğdır'ın çevre illerle olan karayolları bağlantılarını göstermektedir. Kırmızı çizgili yollar yapımı tamamlanmış bölünmüş yolları, mavi çizgili yollar yapımı devam eden bölünmüş yolları, yeşil çizgili yollar ise yapımı ihale edilecek yolları göstermektedir. Haritaya dikkatle bakıldığında Iğdır il sınırları içinde yer alan yolların çoğunun bölünmüş yol olarak tamamlandığı görülecektir.

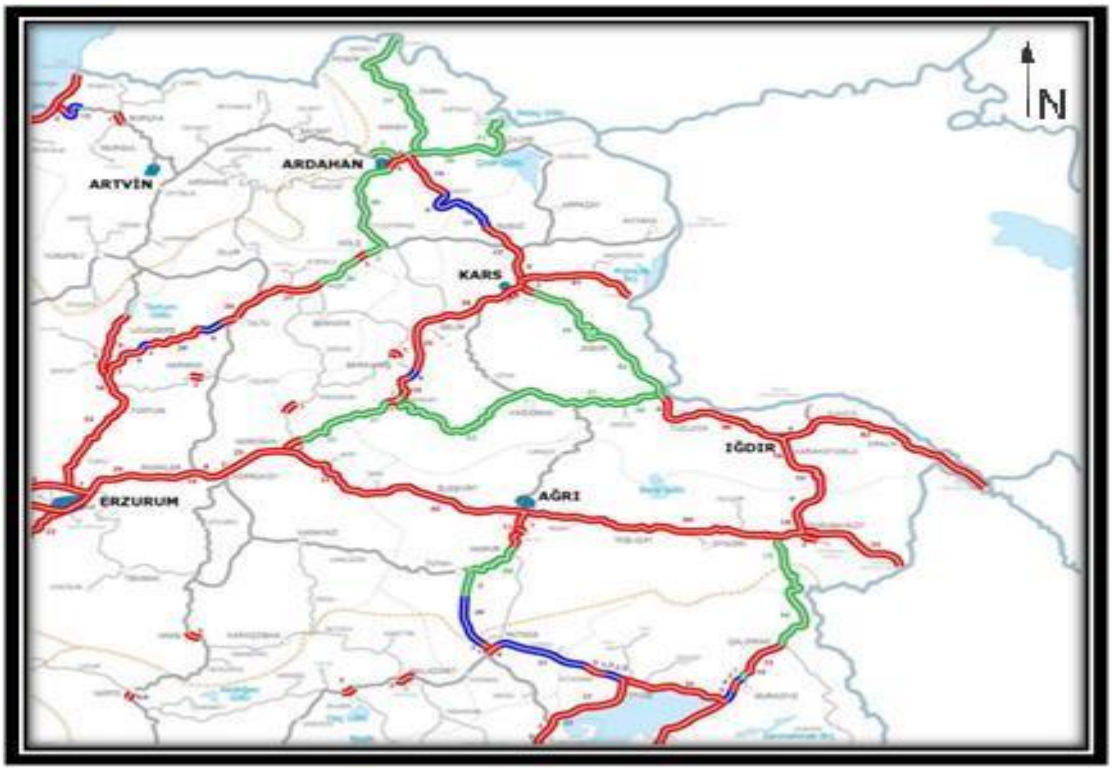

Harita 2: Iğdır İli'nin Karayolları Bağlantıları

Iğdır'da trafik Iğdır-Aralık-Nahçıvan, Iğdır-Doğubeyazıt-İran ve Iğdır-Tuzluca-Kağızman-Horasan güzergâhında yoğunlaşmaktadır.

Ulaştırma Bakanlığı Erzurum Bölge Müdürlüğü verilerine göre söz konusu bölge müdürlüğünden uluslararası taşımacılık yapma yetki belgesi olan C2 Yetki Belgesi alan 52 şirketten (uluslararası lojistik şirketleri) 44 tanesi Iğdır'da bulunmaktadır.

Iğdır'da planlanan bir diğer önemli ulaştırma yatırımı Kars-Iğdır-Aralık-Dilucu Nahçıvan demiryolu projesidir. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Raporu tamamlanarak olumlu kararı alınan demiryolunun uygulama projeleri yapılmaktadır. Saatte 250 km hıza uygun yapılması planlanan demiryolu çift hatlı, elektrikli ve sinyalizasyonlu olacaktır. 2014 yılında açılması planlanan Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun Nahçıvan ve İran bağlantısını sağlayacak olan proje bu açıdan uluslararası bir projedir.

Iğdır'da Kars yolu üzerinde, şehir merkezine 20 km mesafede bulunan havaalanının yapımı devam etmektedir. Havaalanının 1 milyon yolcu kapasiteli terminal binasına ve 3000x45 metre ölçülerinde bir piste sahip olması planlanmaktadır. Iğdır Havaalanı Ağrı Dağı, İshak Paşa Sarayı, Nuh'un Gemisi, dünyanın en büyük ikinci meteor çukuru gibi

turizm bölgelerini içinde barındıran Doğubeyazıt'a yakınlığı (yaklaşık 70 km) nedeniyle yerli ve yabancı turistler ile Nahçıvanlılar tarafından da kullanılabilecektir.

Resim 1: Yapımı Devam Eden Iğdır Havaalanı İnşaatından Bir Görüntü

2.1.3 Iğdır'ın Tarihi

Tarih Öncesi çağlardan bu tarafa önemli bir yerleşim merkezi olmuş Iğdır ve çevresindeki yerleşmelerin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu Orta Asya'dan geldikleri kabul edilen Hurriler'in bölgenin ilk sakinleri olduklarını göstermektedir.

M.Ö. 5000-4000 yıllarında; bugünkü Azerbaycan, Sürmeli Çukuru ve Doğu Anadolu'da yerleşen Hurrilerden sonra, M.Ö. 3000-2000 yıllarında Mitanniler, Etiler, Asurlular, Kimmerler, Metler, Persler, Sümerliler ve Subailer gibi kavimlerin Orta Asya'dan gelerek Ağrı Dağı yamaçları, Aras Havzası ve Doğu Anadolu'da ikamet ettikleri sanılmaktadır.

M.Ö. 1200 tarihlerinde Trakya'dan kalkarak Boğazlar üzerinden Anadolu'ya geçen Trako-Frigler, bölgede hüküm sürdüren Etilerin hakimiyetine son vermişlerdir. Bu sıralarda, Doğu Anadolu'da Hurriler'in soyundan geldiği kabul edilen ve tarihe Urartular olarak geçen küçük bir krallık Asurlulara tabi olarak yaşamakta idi.

Asurluların dâhili kavgalarla zayıflamaları güneydeki Kasit Kabilesinin idareyi ele geçirmesine sebep olmuştur. Daha sonra çok kuvvetlenen ve Mısır'a kadar ilerleyen Asurlar, bir türlü hakimiyetleri altına alamadıkları Urartuları tanımak zorunda kalmışlardır.

M.Ö. 1100-800 tarihlerinde kraliyet merkezi Van'da bulunan ve bütün Doğu Anadoluyu idaresi altında tutan Urartu Krallığı, kendisine bağlı küçük beylik ve krallıklar kurmuştur. Bunlardan biri de Sürmeli adıyla bilinen ve halen harabe halinde bulunan "Karakale" şehridir.

Iğdır ve çevresi VII. yüzyıla kadar Urartuların elinde kalmış, bu tarihten sonra M.Ö 665 yıllarında atlı göçebe halinde yaşayan İskit-Saka Türkleri kafkasları aşarak bölgeye gelmişler ve Urartuların hâkimiyetine son vermişlerdir.

Ön Asya ülkelerinde milli destanlarımızdan sayılan Dede Korkut Oğuznamesi; Sakaların bey ve kumandanlarını anlatmaktadır. Aras, Dicle, Kür ve Çoruh nehirleri kıyılarına yerleşen Sakaların bu mıntıkalardaki eserleri bugüne kadar yaşamaktadır.

M.Ö. 642-226 tarihleri arasında bugünkü İran ve Doğu Anadolu'da hüküm sürdüren Sasaniler, II. Yezdigerd zamanında, o zamanlarda beylik halinde bulunan Kağızman'da Kamsarakanlı, Aras ve Doğubeyazıt'ta Bağratlı, Muş ve Malazgirt bölgelerindeki Oğuzlar'ı hile ile yok etme mücadelesi vermişlerdir.

M.S. 481"de Ağrı Dağı yamaçlarında (Arkori-Akuri/Ahura Köyü) yapılan savaşlarda Oğuzlar tarafından ağır bir hezimete uğratılan Sasaniler, bu yenilginin acısıyla 50 yıl kadar Oğuzlarla savaşmışlardır.

Doğu Anadolu ile yakın alakası bulunan Bizanslılar, Sasanilerle çok sayıda savaş yapmışlar, doğudan Sasaniler'e saldıran Göktürk ve Akhunlar'ın da yardımıyla Sasanileri Aras Nehri boylarında ağır bir yenilgiye uğratmışlardır.

M.Ö. 149 yıllarında Bulgar Türkleri olan Arsaklı Türkmen göçebeleri Sakaları yenip Karakale'yi kraliyet merkezi yapmışlardır. 366 yıl Arsaklıların elinde kalan bölge, kısa bir süre Bizanslıların eline geçmişse de Kars'ta kurulan Bargatlı krallığı bölgeyi Bizanslılardan geri alarak M.S. VII. yüzyıla kadar hüküm sürmüşlerdir.

Hurriler'den sonra; Mitanni, Urartu, Met, Pers, Arsaklı, Sasani gibi devletlerin idaresinde kalan bölge, M.S. 638 yılında Hz. Ömer zamanında İslam ordularının, Ararat eyaleti üzerinden Gökova denilen Doğubeyazıt düzlüğünden geçerek Aras boylarına inmesiyle, Müslüman-Hıristiyan savaşlarına da sahne olmuştur. Birkaç kez Araplar ile Bizanslılar arasında el değiştiren bölge 1064 yılında Seçuklular (Oğuzlar)'ın hâkimiyetine girmiştir. 1074'te Anı ve Kars'ı da Bizanslılardan alan Selçuklular bölgenin kesin hâkimi olmuşlardır.

Doğudan bir kasırga gibi önüne ne çıkarsa kasıp kavuran Moğol istilası, 1239'da bölgeyi de etkisi altına almıştır. Moğolların zayıflamasından sonra birçok bölgede olduğu gibi bu bölgede de Karakoyunlular ve Akkoyunlular gibi Türk beyliklerinin idaresini kısa bir süre de olsa görmek mümkündür.

1514 Çaldıran Savaşı ve 1534 Tebriz Seferi ile bölge kesin olarak Osmanlılar'ın eline geçmiş ise de, Osmanlı Devletinin gelişen siyasi olaylar yüzünden zayıflaması Iğdır'ın kaderini de etkilemiştir.

1746-1827 yılları arasında İran idaresinde kalan bölge, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşı (93 harbi) sonunda 42 yıl Rus işgaline maruz kalmıştır. 1917 Ekim devriminden (Bolşevik İhtilali) sonra içine düştüğü siyasi bunalımdan kurtulmak isteyen Rusyanın, diğer devletlerle Brest-Litovks anlaşmasını imzalamasıyla bölge tekrar Türklere geçmişse de 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesiyle ordu bölgeden çekilince mıntıka Ermeniler'in mezalimine sahne olmuştur.

Brest-Litovks muahedesiyle bir yandan işgal ettiği Osmanlı topraklarından çekilen Rusya, diğer yandan da devamlı olarak kukla gibi kullandıkları Ermenileri bölgede büyük bir Ermenistan devleti kurabilecekleri yönünde cesaretlendirmiştir.

Ermenilerin "taşnak", "sutyan" ve "hınçak" adındaki terör örgütleri bölgede bir Ermenistan devleti kurmak için akla gelmedik işkence ve katliam yaparak bölgedeki Türk nüfusunu yok etmeye başlamışlardır. Bu katliamlardan günümüze birçok toplu mezar kalmıştır.

Nihayet, 14 Kasım 1920 tarihinde 15. Kolordu Komutanı Kazım KARABEKİR komutasındaki kahraman Türk ordusunca, Ermenilerin Aras nehrinin kuzeyine püskürtülmesiyle Iğdır ve çevresi kesin olarak Türkiye'nin mukaddes topraklarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Nitekim, bölgede 14 Kasım tarihleri ilin düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümü olarak her yıl törenlerle kutlanmaktadır.

2.1.4 Fiziksel Yapı

Jeomorfoloji:

Iğdır ilinde topoğrafik eğim %0-10º arasında değişmektedir.

Dağlar: Doğu Anadolu bölgesinin Erzurum-Kars Bölümü ile Yukarı Murat-Van Bölümü arasında yer alan dağlar sırasıyla Iğdır ovasını güneyden kuşatan dağlık kütleler batıdan doğuya Durak Dağı (2811m), Zor Dağı (3196m), Zor Dağlarında Hacca Tepesi (2486m), Köroğlu Tepesi (2895m),Pamuk Dağı (2639m), Büyük Ağrı Dağı (5137m) ve Küçük Ağrı Dağı (3896m) sönmüş volkan dağlarından oluşmuştur. Ağrı Dağı en yüksek dağıdır ve eteklerinde yaylalar bulunmaktadır.

Ovalar: Aras Nehri boyunca doğu-batı doğrultusunda uzanan Iğdır ovası; Batı Iğdır Ovası, Doğu Iğdır Ovası ve Dil Ovasından oluşmaktadır. Batı ve Doğu Iğdır Ovası $832km^2$, Dil Ovası ise $90km^2$'lik alanı kaplar. Iğdır Ovasının Türkiye-İran sınırına uzaklığı 100km'ye yaklaşır.

Ortalama ova genişliği 20 km kadardır. Deniz seviyesinden yüksekliği güneyden kuzeye ve batıdan doğuya doğru gidildikçe azalmaktadır. Ortalama yüksekliği 850 metredir. Bağıl yükseklikleri 60 metreyi aşmayan Kireçtepe ve Ateştepe gibi yükseltiler hariç tutulursa tamamen engebesiz ve düz bir ovadır. Deniz seviyesinden yüksekliği; batıda Çalpala Köyü dolaylarında 910 m, doğuda Dil Ucu'nda 795 m'dir. Ova yüzeyinde ortalama eğim değerleri %1-2º arasında değişmektedir. Aras Nehri taşıdığı sedimentlerle kendi yatağını yükseltmiş ve yüzeyinin üstüne çıkmıştır. Eğim doğrultusu, Aras Nehrinden itibaren güneydoğuya doğrudur. Ova topraklarında hakim olan formasyon bazalttır. Bazaltlar üzerinde muhtelif zamanlarda farklı yerlerden taşınmak suretiyle alüvyal karakterli toprak örtüsü oluşmuştur.

Ova toprakları kireç bakımından zengindir. Genel olarak toprakların kireç değerleri %10-15 arasında olmakla birlikte bazı arazilerde bu değerler %21-37 arasında değişmektedir. Sulama ve yağışlar sonucu genellikle toprak profillerinde nispi bir kireç yıkanması meydana gelmişse de mevcut drenaj şartlarına göre kireç alt tabakalarda birikmiştir. Toprak yapısının düzelmesinde su tutma, havalanma,ısınmave geçirgenlik kapasitelerinin kireççe zengin oluşu, özellikle ıslah sahaları için önem kazanmaktadır. Halen bu sahaların pH değerleri çok yüksektir. Islah sonrası pH değeri %8.5'e düştükten sonra kireç, toprakta aktif hale geçmektedir.Ova topraklarında, bitki adaptasyonu ve tarımı tehdit edecek şekilde çeşitli katmanlar tuzluluk problemi göstermektedir. Ovada tuzluluğun meydana gelişi çeşitli sebeplere dayanmaktadır. Bu sebepler;

a)Civar tepelerden yüzey suları ile ovaya taşınmış olan tuzlar, drenaj yetersizliği dolayısıyla yüzeyde yoğunlaşmıştır. Yağışların yıkamayı sağlayamayacak şekilde az oluşu, buharlaşmanın fazlalığı, Aras Nehrinden gelen taşkın sularının zaman zaman araziyi basması sonucunda, toprak tarafından sızdırılamayan küvet kısımlarda suların satıhta birikerek buharlaşması neticesinde tuzlanmalar meydana gelmektedir.

b) Toprak yüzeyine devamlı olarak çıkan tuzlu suların buharlaşması neticesinde, üst tabakalarda tuz biriktirmekte ve üst toprağın tuz iyonları ile doyması sonucunda kristalleşmeler oluşmaktadır.

c)Ovada taban sularının tuzlu oluşu da tuzluluğun şiddetini artırmaktadır. Ova topraklarının %37'sinde bu sorunla karşılaşılmaktadır. Dil Ovasında ise bu oran %87 civarındadır.

Ova toprakları genellikle organik madde bakımından fakir durumdadır. Bunun sebebi olarak; kireç fazlalığı, oksidasyonun yüksek oluşu ve tuzlu–alkali sahalarda bitki örtüsünün azlığı veya hiç olmayışını göstermek mümkündür. Gübreleme ve önem verilmeden yapılan uzun süreli sulamalar sonucu topraklar organik madde bakımından fakirleşmiştir. Bu

bakımdan; toprakların çiftlik gübresi kullanılarak organik madde bakımından zenginleştirilmesi zorunlu görülmektedir.

Jeoloji

Genel jeoloji: Iğdır Ovası, kıvrımlı alp sisteminin bir bölümü olan İç Doğu Toros'un iç kavisinin kuzeyinde batı-doğu yönlü bir depresyon sahasında yer alır. Bölge içerisinde bulunan en yaşlı biçimlenim Paleozoik kireçtaşlarıdır. Üst Pliosen, Aşağıerhacı Köyü'nün güneyi ile Sürmeli, Olgunlar ve Değirmenköy çevresinde görülür. Üst Pliosen; sert çimentolu, yer yer çapraz tabakalanmalı, kırıklı ve pembe renkli grelerden (kumtaşları) oluşmuştur. Lamellibranş ve gastropod içerirler. Batıda yüzeyde görülen Pliosen biçimlenimleri, doğuda ova tarafında alüvyon altında kalır ve geçirimsiz tabakanın kayacını oluştururlar. Iğdır'ın hemen güneyinde yer alan Ağrı Dağı'nın kuvaterner bazaltik lavları ovanın güney kısımlarını kısmen örtmüştür. Ovadan güneye bakıldığında aralıklı püskürmelerin oluşturduğu kademeli lav platoları dikkat çeker. Bazaltlar siyah renkli ve kırıklı bir yapı sergilemektedir.

Stratigrafi ve Yapısal Jeoloji:

Iğdır bölgesini 1.Jeolojik zamana ait kristalin şistler ile asit ve bazik intrizyonlar oluşturmaktadır. 1.Jeolojik zamana ait olan yapılar Aralık İlçesi doğusunda Ortaköy ve Yukarı Çiftlik Köyleri arasında bulunmaktadır. Karbonifer devrinde oluştuğu kabul edilen bu yapı sedimanter (tortul-çökel) kayaçlardan oluşmaktadır. Dış güçler karalardan aşındırmalarını sürdürmekte ve bu dönemde deniz ilerlemeleri ve geri çekilmeleri görülmektedir. Bölgenin batısında (Tuzluca İlçesi dolaylarında) 2.Jeolojik zamana ait Üst Kratese yaşlı ofiyolitik kayaçlar 3.Jeolojik zamandaki Alp Orojenezi ile yükselerek su yüzeyine çıkmıştır. Ovanın büyük bir kısmında ise çökme devam etmiş ve bu çökmeler 3.Jeolojik zamana, Oligosen sonlarına kadar devam etmiştir. Oligosenden sonra gelen Miyosende kara halinde olan bölge Pliyosende tekrar açılmış ve göl ortamı haline gelen havzada kalın marn ve bunlar arasında kum taşları birikmiştir. 3. Jeolojik zamanın son devri olan Pliyosenden itibaren bölge yavaş yavaş kara haline geçmeye başlamıştır. Ülkemizin büyük bir bölümünü kuşatan kırık hatlar doğu-batı yönünde bölgeyi de içine almış, böylece 3.Jeolojik zamanın sonundan başlayan volkanik faaliyetlerle kırıklar ilerleyerek 4.Jeolojik zamana kadar devam etmiştir. 4.Jeolojik zamanda bölgeye yayılan volkanik kökenli Bazalt ve Andezit ölçüsü ile birlikte çevreden gelen akarsular biriktirmelerine devam ederek kalınlığı bazı yerlerde 250-300 metreye varan alüvyonları oluşturmuşlardır.

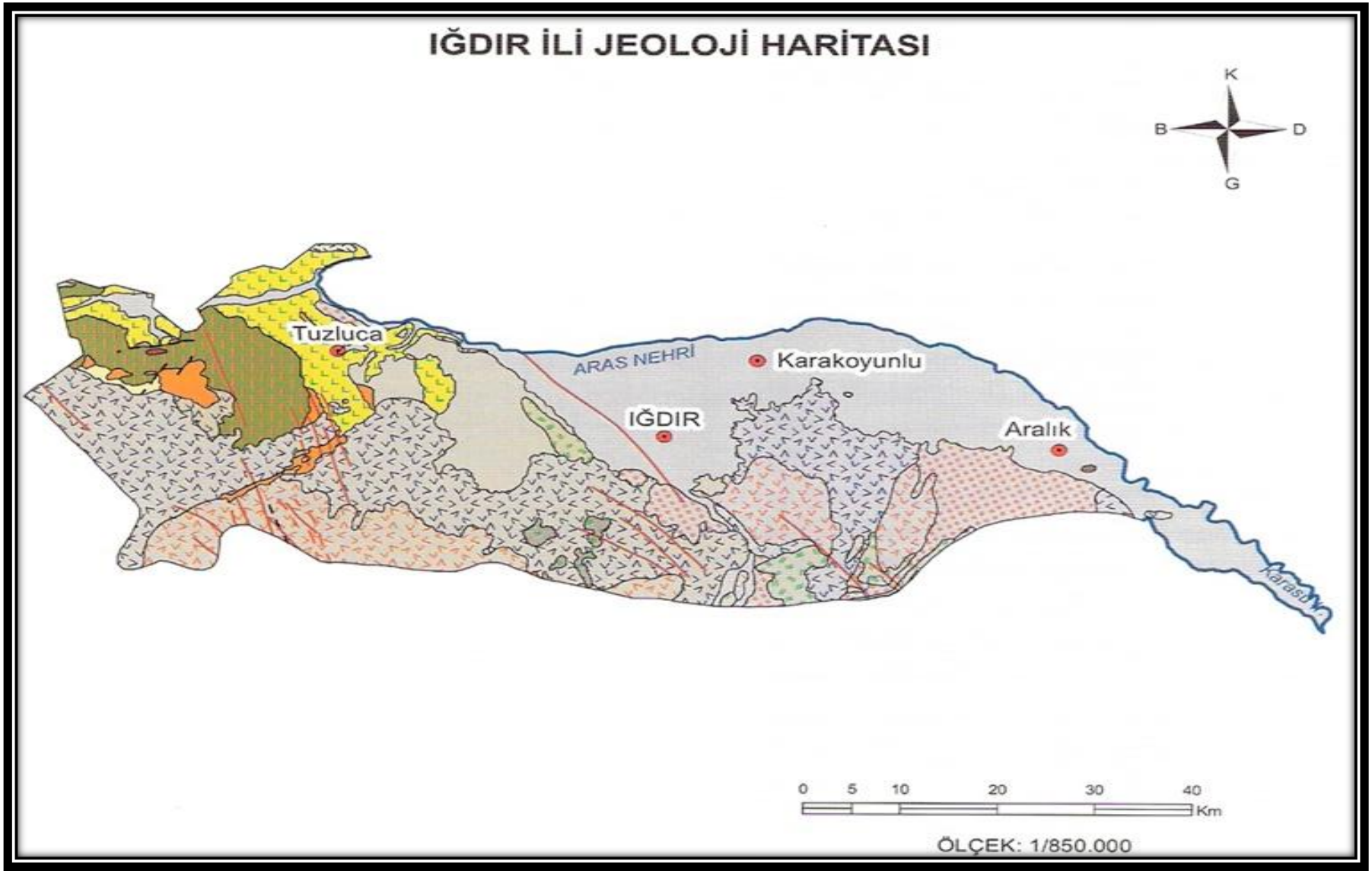

Harita 3: Iğdır İli Jeoloji Haritası Örneği (MTA Genel Müdürlüğü)

Şekil 1: Iğdır İli Jeoloji Haritası Lejantı

Iğdır ilinde Neotektonik döneme bağlı olarak gelişmiş küçük ölçekli kıvrımlar, düşey ve doğrultu atımlı faylar, bindirme gibi yapılar izlenir. Tuzluca'nın kuzeybatısında yer alan Bozdağ Tepe'de Eosen, Oligosen ve Miyosen birimleri içinde gelişmiş bir antiklinal ve bu antiklinalin hemen kuzeyinde de bir senklinal bulunmaktadır. Her iki kıvrımın ekseni, yaklaşık D-B yönünde olup antiklinalin doğu uzantısı doğrultu atımlı bir fayla kesilmiştir. Daha küçük ölçekli kıvrımlar Aras Nehri'nin kuzeyinde izlenir. Buralarda kıvrımların eksenleri yaklaşık KB-GD doğrultusundadır. Özellikle Miyosen yaşlı birimler içinde doğrultuları KB-GD olan sağ yanal ve KD-GB doğrultulu sol yanal bir seri doğrultu atımlı fay zonu gelişmiştir.

Yırtılma fayı olarak da adlandırılan bu tür faylarda fay blokları birbirlerine göre fayın doğrultusu boyunca hareket etmektedir. Eğer hareket karşıdaki bloğun sağa doğru yer değiştirmesiyle meydana gelmişse ‘sağ yönlü doğrultu atımlı fay’, karşıdaki bloğun sola doğru yer değiştirmesiyle meydana gelmişse‘sol yönlü doğrultu atımlı fay’ oluşur.

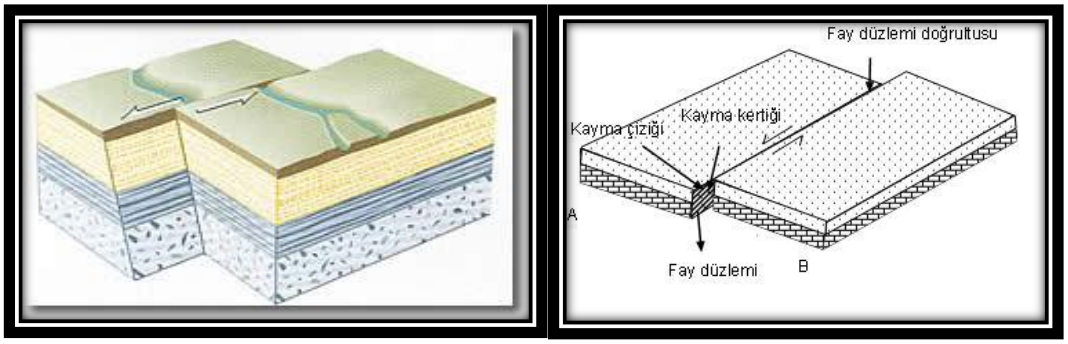

Şekil 2: Sol Yönlü Doğrultu Atımlı Fay

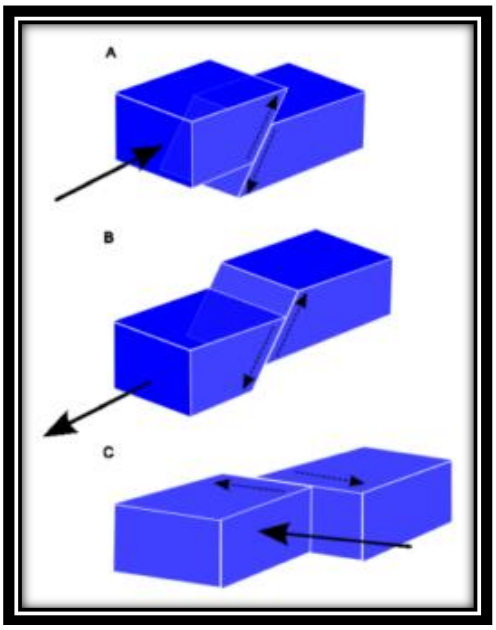

Şekil 3: A) Eğim Atımlı Ters Fay, B) Eğim Atımlı Normal Fay, C) Sağ Yönlü Doğrultu Atımlı Fay

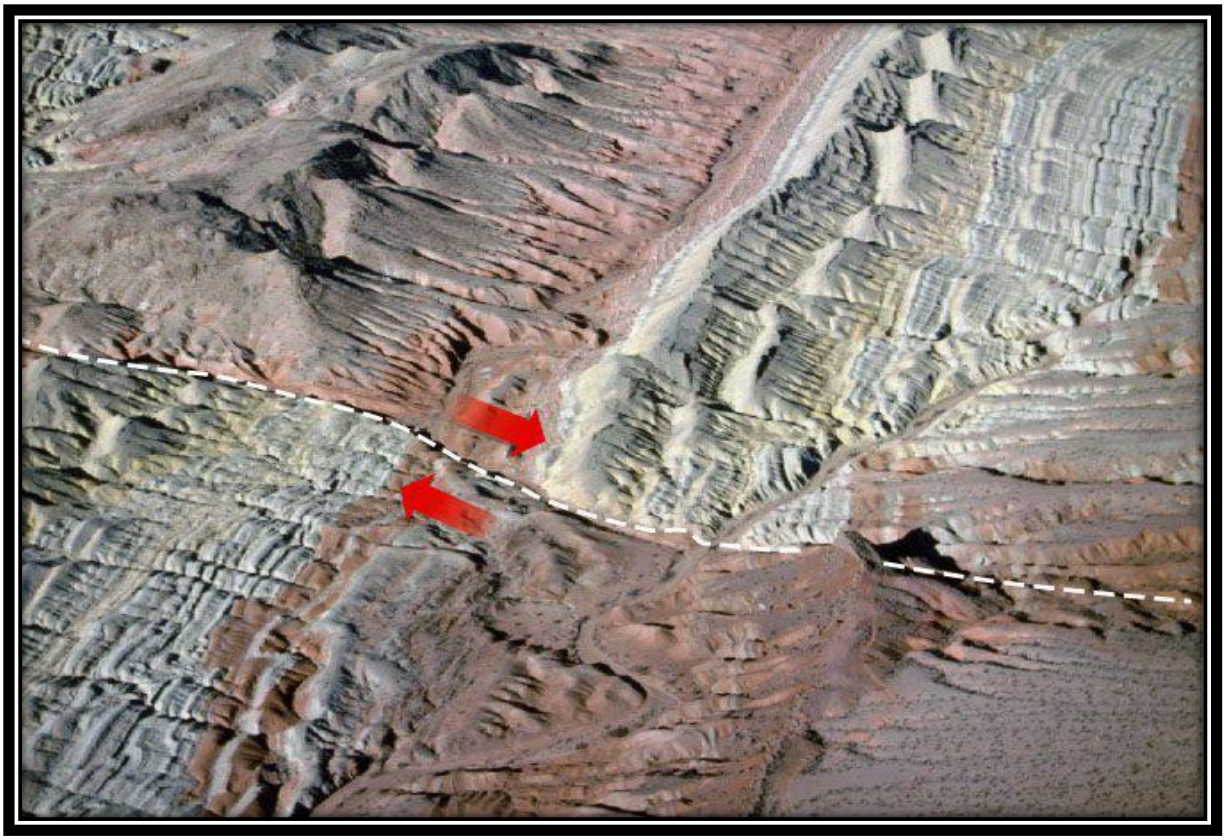

Şekil 4: Sağ Yönlü Doğrultu Atımlı Fayı Anlatan Bir Görüntü

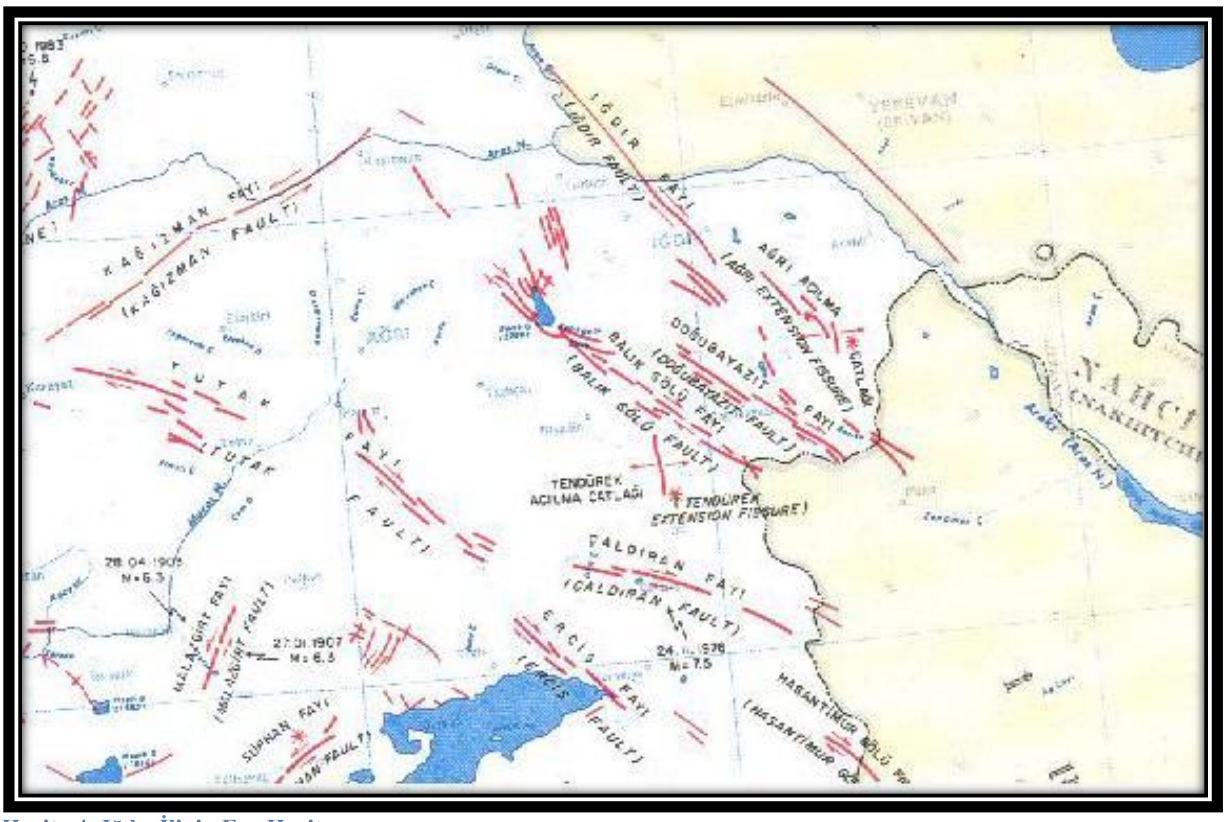

Harita 4: Iğdır İlinin Fay Haritası

Zemin ve kaya türlerinin sınıflandırılması:

Iğdır ilinde hakim litolojiyi oluşturan zeminler; SC(killi kum), SM(siltli kum) ve CL(düşük plastisiteli kil) sınıfı zeminler olarak karşımıza çıkmaktadır. İlin jeolojisini mahalle bazında ele alırsak; 14 adet mahalle için zemin profili şöyledir:

Hakveyis Mahallesinde kahverengi killi kum ve siltli kum; Atatürk Mahallesinde kahverengi killi kum, siltli kum ve düşük plastisiteli kil; Bağlar Mahallesinde kahverengi killi kum ve siltli kum; Karaağaç Mahallesinde kahverengi killi kum; 7 Kasım Mahallesinde kahverengi killi kum; Kışla Mahallesinde kahverengi killi kum ve düşük plastisiteli kil; Konaklı Mahallesinde kahverengi killi kum ve siltli kum; Cumhuruiyet Mahallesinde kahverengi killi kum ve siltli kum; Söğütlü Mahallesinde kahverengi killi kum, siltli kum ve düşük plastisiteli kil; 14 Kasım Mahallesinde kahverengi killi kum, siltli kum ve düşük plastisiteli kil; Hanako Mahallesinde kahverengi killi kum ve düşük plastisiteli kil; Ali Kamerli Mahallesinde killi kum; 12 Eylül Mahallesinde killi kum ve siltli kum; Topçular Mahallesinde killi kum, siltli kum ve düşük plastisiteli kil; Kışla Mahallesinde killi kum ve düşük plastiseli killerden oluşan birimler mevcuttur.

Şişme,oturma: Iğdır İlini oluşturan zeminler düşük şişme potansiyeline sahip zeminler olarak karşımıza çıkmaktadır. Şişme yüzdesi %0.8 - %4.4 arasında değişim göstermektedir.

Oturma değerleri 2.48cm < $\Delta H\infty$ <5.67 cm arasında değişim göstermektedir.

Hidrojeolojik özellikler : Yer altı su sevileri 2m - 7.5m arasında değişmektedir.

Iğdır İli yakınlarında Aras Nehri bulunmaktadır.

İlde içme ve kullanma suyu şebeke suyundan temin edilmektedir.

Depremsellik: Iğdır İl sınırları içinde 1935, 1962 ve 1976 yıllarında orta şiddetli, 1940 ve 1914 de şiddetli deprem olmuştur. 04/09/1962'de 39°96' kuzey enlemleri ile 44°13' doğu boylamlarının kesiştiği noktada 5.3 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiş, can kaybı olmamış, 1000 ev hasar görmüştür. 1976 yılında 39°85' kuzey enlemleri ile 43°69' doğu boylamlarının kesiştiği noktada 5.1 büyüklüğündeki depremde ise 80 bina hasar görmüş ve 4 kişi ölmüştür.

Iğdır İli 18.04.1996 tarih ve 96/8109 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen "Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası"nda 2. derece deprem bölgesi içerisinde kalmaktadır.

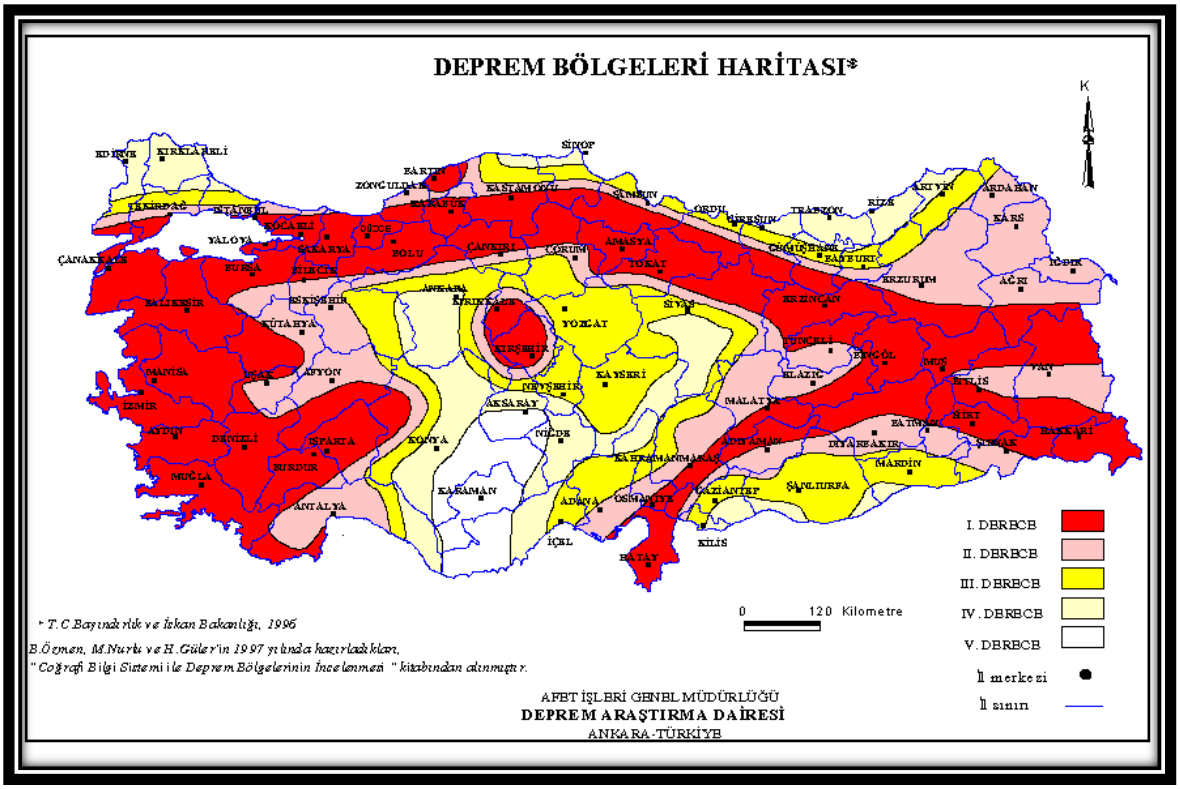

Harita 5: Deprem Bölgeleri Haritası (Deprem Araştırma Dairesi)

Iğdır İlinde ve yakın çevresinde 1900-2012 yılları arasında meydana gelen Ms≥4 depremler aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tarih	Saat(GMT)	Enlem	Boylam	Derinlik (km)	Büyüklük
27.05.2009	09:50	39.97	43.43	8	4
10.08.2004	08:17	39.74	44.01	5	4
30.07.2004	07:36	39.68	43.97	5	4
30.07.2004	07:14	39.71	44.24	5	4.6
01.07.2004	22:30	39.72	44.02	5	5.1
27.04.1991	03:31	40.01	43.68	10	4
11.04.1986	04:10	40.01	43.34	33	4.9
18.04.1985	16:34	39.64	44.58	33	4.4
04.09.1979	07:14	39.9	43.8	50	4.5
25.11.1978	08:57	39.9	44.1	10	4.4
22.06.1977	15:03	40	44.7	33	4.9
10.01.1977	12:46	39.79	44	74	4.7
01.12.1976	15:41	39.9	44.2	45	4.9
24.11.1976	16:41	39.9	43.8	33	4.5
21.06.1976	12:05	39.88	43.65	35	4.4
06.04.1976	15:27	39.7	43.6	2	4.5
02.04.1976	16:58	39.85	43.69	14	4.6
24.02.1974	05:35	40.1	44.4	28	5
04.10.1967	04:52	39.7	43.5	15	4.1
19.09.1962	14:13	40	44.2	15	4
11.09.1962	00:17	40	44.1	15	4.4
04.09.1962	22:59	39.96	44.13	40	5.3
14.11.1938	11:54	40.21	43.53	10	4.8
07.01.1937	20:47	40.13	44.43	10	4.6
07.01.1937	13:23	40.1	44.4	10	4
02.05.1936	20:57	39.8	43.5	0	5
01.05.1935	10:24	40.09	43.22	60	6
27.06.1932	05:20	40	43.9	15	4.2
15.03.1932	07:44	39.7	44	15	5.3
28.10.1916	20:48	40.1	44.1	20	4.9
25.01.1910	01:54	40.1	44.6	9	4
03.04.1901	00:57	40	44.3	15	4.1

Tablo 1: Bölgede 1900-2012 Yılları Arasında Meydana Gelen Ms≥4 Depremler (Kandilli Rasathanesi Kayıtları)

Aktif tektonik: Iğdır ve çevresi Pontus ve Toros orojenik kuşaklarının birbirlerine yaklaştığı bir zonda yer almaktadır. Karaköse vd. (1994) bölgede yaptığı çalışmada, Iğdır ve yakın çevresinde saptanan faylar, kuzeybatı-güneydoğu (KB-GD) ve kuzeydoğu-güneybatı (KD-GB) yönlü gidişler olup birbirlerini 80º ile 110º arasında değişen açılarla kesmektedir.

Sıvılaşma analizi ve değerlendirme: Sıvılaşma olayı, suya doygun ince taneli kum ve silt gibi tabakaların, deprem titreşimleri sırasında boşluk suyu basıncının artması ile efektif yanal gerilmenin sıfır olması sonucu, tabakanın bir sıvı haline dönüşmesi olarak tanımlanabilir.

Bu tanıma bağlı olarak herhangi bir zeminde sıvılaşma riskinin bulunup bulunmadığı bir takım parametrelere bağlı olduğu gibi sıvılaşma olayının gerçekleşebilmesi için bu parametreleri oluşturan koşulların da bir arada bulunması zorunluluğu vardır.

Sıvılaşma olayının gerçekleşebilmesi için gerekli kriterler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

• Sıvılaşmanın oluşması için zeminin ince kum ve silt boyutunda tanelerden oluşması lazımdır. Bu tür zeminlerde kohezyon düşüktür ve düşük sismik hızlarda dahi zeminler sıvılaşma aktivitesi gösterirler.

• İncelenecek zeminde yer altı suyunun bulunması ve yer altı su seviyesinin yüzeyden itibaren en fazla 10 metre derinlikte bulunması ve dolayısıyla zeminin suya doygun olması gereklidir. Bu durumda sıvılaşma riski yüksektir. Son yıllarda 20metrederinliğindeki yer altı su seviyesinin de sıvılaşma olaylarına yol açtığı anlaşılmıştır.

• Zeminin içindeki boşluk suyu basıncını artırabilecek herhangi bir deprem titreşimlerinin etkisi altında kalması lazımdır. Büyüklüğü 6 ve daha büyük olan depremlerde sıvılaşma riski yüksektir. Hatta 5,5 büyüklüğündeki depremlerde de sıvılaşma olayları gözlemlenebilmektedir.

• Sıvılaşma beklenen alanın 1. , 2. veya 3. derece deprem bölgesinde olması gerekir.

• Likit Limit değerine göre: **Andrews ve Martin (2000)**, %10'dan az killi malzeme içeren ve 40 numaralı elekten geçen malzemenin likit limitinin (LL) %32'den az olduğu durumlarda sıvılaşma riskinin olası olduğu, kil muhtevası %10'dan fazla ve 40 numaralı elekten geçen malzemenin likit limitinin (LL) %32'den fazla olduğu durumlarda sıvılaşma olasılığının çok düşük olduğu ve bu iki uç arasında kalan malzemelerden numune alınarak sıvılaşabilirliğinin test edilmesini önermektedir.

Sıvılaşmanın Yol Açtığı Zemin Problemleri:

1- *Yanal Akma:* Yanal akma olayı genellikle bir su kütlesi yakınında bulunan düşük eğimli arazilerde, yüzeye yakın bulunan bir zemin tabakasının altında yer alan tabakanın sıvılaşması sonucunda sıvılaşan zemin üzerinde yapacağı hareket olarak tanımlanabilir. Bu hareket birkaç metre ile sınırlı kalabileceği gibi onlarca metre de olabilir.

2- *Akma Çökmesi:* Akma çökmesi daha çok bir su kütlesi yakınında bulunan eğik yüzeyli zeminlerdeki sıvılaşmış zemin kütlesinin daha çok kendi ağırlığının etkisiyle aşağı doğru adeta bir sıvı gibi hareket etmesi olayıdır.

3- *Zemin Yüzünde Çökme-Ayrılma:* Özellikle düz yüzeyli arazilerde altta yer alan bir tabakanın sıvılaşmaya maruz kalmasıyla yüzeyde gözlenen çatlaklar, yarıklar, blok şeklinde çökmeler bu kapsamda değerlendirilir.

4- *Taşıma Gücü Kaybı:* Zemin tabakası sıvılaştığı zaman taşıma gücünü tamemen kaybeder ve üzerindeki yapılar zemin içerisine doğru batabilir, yan yatabilir veya devrilebilir.

5- *İstinat Yapılarında Stabilite Bozuklukları:* İstinat duvarı arka dolgusu olarak kullanılan malzemenin sıvılaşması nedeniyle projelendirmede dikkate alınmayan ilave yanal yükler istinat duvarını etkileyerek yıkılmasına sebep olabilir.

6- *Kum Kayması ve Yüzeyde Kum Öbekleri Oluşumu:* Sıvılaşma sırasında çok sık rastlanan bir olay, yüzeyde su ve kum birikintisinin oluşmasıdır. Deprem sırasında veya sonrasında oluşan yüksek artık boşluk suyu basınçları zemin içerisinde hidrolik eğime neden olur ve su enerjisi yüksek olan noktadan düşük olan noktaya doğru hareket eder. Su, bu hareketi sırasında sıvılaşmış bölgeden taşıdığı malzemeyle birlikte, oluşan çatlaklar arasından yüzeye çıkar. Yüzeyde görülen çamurlu sular bu mekanizmanın sonucunda oluşmakta ve yüzeyde kum öbekleri gözlemlenmektedir.

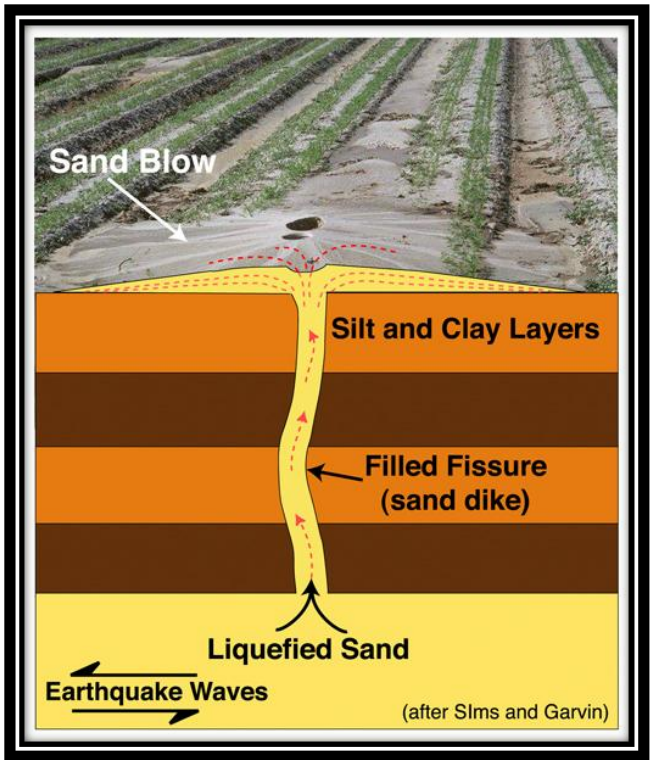

Şekil 5: Sıvılaşma Oluşumu

Resim 2: Sıvılaşmaya Örnek Havadan Bir Görüntü

Tüm bu kriterler ışığında Iğdır İlinde yer altı suyuna rastlanılması ve yer altı su seviyesinin yüzeyden itibaren 2m- 7.5m aralığında değişen derinlikte bulunması, Iğdır ilinin 2.derece deprem bölgesinde yer alması ve zeminin ağırlıklı olarak siltli killi kumlardan oluşması nedeniyle sıvılaşma beklenmektedir.

2.1.5 İklim ve Bitki Örtüsü

Iğdır'ın iklimi karasal iklimdir. Fakat; şehrin ovalık kesimleri Doğu Anadolu Bölgesinin diğer kesimlerinde görülen şiddetli kara ikliminden fazlaca etkilenmez. Bunun en önemli nedeni çevresinde bulunan Ağrı Dağı gibi yüksek alanlara göre alçakta olmasıdır. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğünün verilerine göre kuytu konumu ile mikroklima oluşturan Iğdır Ovasında yer alan Iğdır Kentinde yıllık ortalama sıcaklık 11.6derecedir. En yüksek sıcaklık değerlerine Ağustos ayında (42 °C), en düşük sıcaklık değerlerine de Ocak ayında (-23,6°C) rastlanmaktadır. Havanın yıllık ortalama bağıl nem değeri %63'ü bulmaktadır. Bağıl nem oranı, yıl içinde en yüksek değerine Aralık ayında (%73), en düşük değerine de Temmuz ayında (%53) ulaşmaktadır. Kuytuluğu nedeniyle Türkiye'nin en az yağış alan yörelerinden biridir. Donma olayının olduğu gün sayısı 112.5 gün, yıllık ortalama yağış tutarı 256,4 mm kadar olup, yağışların yarıdan fazlası 154.6 mm ile ilkbahar ve yaz mevsimlerine isabet etmektedir. En az yağış ise 47.8 mm ile kış mevsiminde düşmektedir.

1975 - 2012	OCAK	ŞUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZIRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK (Ortalama)
Ortalama sıcaklık °C	-3.3	-0.1	6.6	13.4	17.6	22.2	26	25.2	20	12.8	5.6	-0.2	12.2
Ort. En yüksek sıcaklık °C	2	5.5	13	20	24.3	29.5	33.5	33.4	29.1	21.2	12.7	4.8	19
Ort. En düşük sıcaklık °C	-7.8	-4.9	0.4	6.6	10.6	14.6	18.4	17.8	12.5	6.3	0.3	-4.3	5.9

Tablo 2: Iğdır İli Yıllık Ortalama Sıcaklık Değerleri (Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü)

Bölgede yıllık yerel ortalama basınç, 916 m.b. 'dır. Bölgede en fazla batı sektörlü rüzgar esmektedir (SW, W, NW). Batı sektörlü rüzgarları kuzeyden esen rüzgarlar takip etmekte ve en seyrek olarak da, doğu sektörlü rüzgar görülmektedir. Nisan ayından itibaren bölgeyi etkisi altına alan ve yaz mevsimi boyunca sık esmeleri ile dikkat çeken kuzey, doğu, batı ve güney yönlü yağışsız sıcak hava tipleri mutlak yaz kuraklığına neden olmaktadır. Yıllık toplam 98.8 açık güne sahip bulunan Iğdır'da, bu gibi günlerin yıl içinde en çok görüldüğü ay Ağustos (16.3 gün), en az görüldüğü ay ise Nisan'dır (4.0 gün).

OCAK	926,2	936,2	905,2	2012 Yılına ait veriler
ŞUBAT	919,2	926,2	906,7	
MART	916,4	926,0	903,1	
NISAN	914,8	925,4	905,0	
MAYIS	917,8	923,2	910,9	
HAZİRAN	912,5	920,2	905,7	
TEMMUZ	912,9	921,2	906,0	
AĞUSTOS	913,4	922,0	905,9	
EYLÜL	915,9	925,2	907,6	
EKİM	921,7	927,1	913,0	
KASIM	920,3	929,9	908,3	
ARALIK	922,8	934,8	911,2	
YILLIK ORT.	917,8	926,4	907,4	

Tablo 3:Iğdır İl Merkezine Göre Basınç Değerleri (Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü)

AYLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
Ort. Rüzgar Hızı(m/s)	1	1.3	2.1	1.9	2	2.3	2.3	1.9	1.6	1.2	0.9	1.1
En Hızlı Esen Rüzgar Yönü	BGB	GGB	GGB	BGB	KB	KB	KBK	GGD	BKB	BKB	GB	GB
En Hızlı Esen Rüzgar Hızı	10.9	17	31	20.3	26	17	14.1	21	13.8	12.5	8.3	18.2

Tablo 4: Iğdır İl Merkezinde Ortalama Rüzgâr Hızı, En Kuvvetli Rüzgar Yön ve Hızı (Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Yarı kurak iklime sahip olması bitki örtüsünün Doğu Anadolu'nun tipik bitkisel örtüsü olan bozkır olmasına yol açmıştır. Ağaç yetişme sınırlarının altında bulunan ve yarıkurak iklim şartlarının görüldüğü alanlarda bozkır bitki örtüsü, yüksek kesimlerde dağ stepi ve Alpin çayırlar mevcuttur. Iğdır İli toprakları ekonomik anlamda orman zenginliğinden büyük ölçüde yoksundur. Sadece Büyük Ağrı ve Küçük Ağrı dağlarının kuzey yamaçlarında huş ağaçlarından oluşan küçük koruluklar bulunmaktadır.

2.1.6 Nüfus

Kazım Karabekir, 18 Mayıs 1920'de Iğdır'a ayak bastığında merkezde 400 civarı ev bulunduğunu belirtmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bu sayımda 3,716 olan merkez ilçe nüfusu, 1940 yılında yapılan sayımda 9,465'i bulmuştur. Ancak; II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri nedeniyle 1950 yılında yapılan sayımda

7,826'ya düştüğü görülmüştür. 1956 yılından itibaren Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün başlattığı sulama projeleri sonucu artan tarımsal etkinlikler şehir merkezinde nüfusun artmasına yol açmıştır. Bu yüzden ilk kez 1960'ta 10,000'i aşan şehir merkezinin nüfusu, 1970'te 21,420'ye, 1975'te 29,542'ye yükselmiştir. Ancak; 12 Eylül 1980 öncesinde yaşanan olaylardan dolayı 1980'de yeniden 24,352'ye düşen nüfus, bu dönemden sonra hızla artmaya başlamış ve 1985'te 29,460'a, 1990'da 35,858'e, 1997'de 45,941'e ve 2000'de 59,900'e, 2007 senesinde de 75,927'e yükselmiştir. Şehrin genel nüfusu ise 2000 sayımlarına göre 168,634'tür. 1990-2000 dönemindeki yıllık ortalama nüfus artış hızı ise %16.8'dir.

İle bağlı bulunan Tuzluca İlçesi 25.954 nüfusu ile en fazla nüfusa, Karakoyunlu İlçesi ise 18.285 nüfusu ile en az nüfus sahip olan ilçelerdir. (Aralık İlçesi nüfusu 21.747'dir.) İlin yıllık nüfus artış hızı en yüksek olan ilçesi %19 ile Aralık iken, en az olan ilçesi %-10.7 ile Tuzluca'dır.

İlin kentleşme oranı artış eğilimi gösterse de bu oran Türkiye geneli kentleşme oranından düşüktür. 1990 sayımlarına göre İl nüfusunun % 61'i kırsal, % 39'u da kentsel alanda yaşamaktadır. Bu oranlar 2000 yılı içinde kırsal alanlarda % 51,7'ye gerilerken kentsel alanlarda yaşayanların oranı ise % 48,3'e çıkmıştır. Iğdır'ın kentleşme oranı %47'dir. Bu oran % 65 olan Türkiye ortalamasının da altındadır.

Nüfus yoğunluğu olarak bir kilometre kareye düşen kişi sayısı, İl genelinde 47 ve İl merkezinde 72 kişidir. Yüzölçümü büyüklüğüne göre ilk sırada yer alan Tuzluca İlçesinde nüfus yoğunluğu 21, yüzölçümü en küçük olan Aralık İlçesinde nüfus yoğunluğu 94 kişidir.

Türkiye İstatistik Kurumu'na göre 2007 nüfusu 181,866'dır. İl merkezi son yıllarda Tuzluca ilçesinden küçük bir göç almıştır. İldeki nüfus artış hızı ise %42,2'dir.

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
1927	34,840	1950	56,882	1970	112,256
1935	45,648	1955	70,951	1975	130,338
1940	46,669	1960	85,041	1980	127,438
1945	49,115	1965	96,652	1985	141,490

2.1.7Ekonomik Yapı

2.1.7.1Tarım ve Hayvancılık

Tarım:

Eskiden kervan yolları üzerinde önemli bir durak noktası olan Iğdır ilinde, ekonomi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Aras Nehri'nin suladığı ova, Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki en

önemli bitkisel üretim alanlarından biridir. Iğdır, bahçeden bahçeye geçiş yapan evleri ile ünlüdür. Bu bahçelerde kayısı ve elma ağaçları vardır.

Tarım için elverişli olup şeker pancarı, pamuk, karpuz, domates gibi çeşitli meyve ve sebzeler yetiştirilmektedir. İlin en büyük tarım işletmesi olan Kazım Karabekir Tarım İşletmesi, Dil Ovası kısmındadır. Geçmişte ovada yetiştirilen dut ağacının sayısının giderek azalması, ipek böceği yetiştiriciliğini zamanla ortadan kaldırmıştır. Ovada önemini kaybeden bir diğer ürün olan çeltik ise 1970'li yıllara kadar yetiştirilmiş ama sıtma olaylarının artmasından dolayı terk edilmiştir.

Ovada şeker pancarı üretimi, Erzurum Şeker Fabrikası'nın 1956'da kurulmasından sonra başlamıştır. Ancak; ovada üretilen şeker pancarının şeker oranı düşüktür. Bunun nedenleri; toprakların yoğun olarak kullanılması sonucu potasyum eksikliğinin artması, pancar yapraklarının ağustos ayında kuruyup yeniden yaprak vermesi, pancar ekiminin seyrek olarak yapılması, söküm dönemindeki olumsuz hava koşulları, pancar yapraklarının söküm öncesinde otlatılması ve söküme yakın bilinçsizce su verilmesidir. 1950 yılından sonra Aras Nehri'nin sulamada kullanılmasıyla ürünlerde büyük çeşitlilik sağlanmıştır.

Yıllık yağış tutarının azlığına, yağış rejiminin düzensizliği ve buharlaşma miktarının fazlalığı da eklenirse ovadaki tarımda sulamanın ne derece önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Sulamanın daha kapsamlı yapılabilmesi için Iğdır Ovası, Batı Iğdır Ovası ve Doğu Iğdır Ovası olmak üzere iki bölüme ayrılmış ve böylece sulama projeleri başlatılmıştır.

Tarihin eski devirlerinden beri ilde pamuk tarımı yapılmaktadır. Bunu mümkün kılan temel faktör, bölge ikliminin çevresine göre bir mikro iklim bölgesi yaratmasıdır. Pamuk yetiştirilmesi için gereken sıcaklık 20 °C'dir. Bu sıcaklık, Iğdır Ovası'nın yıllık sıcaklık ortalamasından biraz düşük de olsa yaz aylarındaki yüksek sıcaklık ortalamaları pamuk için elverişli bir ortam yaratmaktadır. Cumhuriyet döneminde ovada pamuk ekim alanları genişleyerek; 1935'te 650 hektarı, 1940’ta 700 hektarı, 1950'de ise 4,500 hektarı bulduktan sonra inişli çıkışlı bir grafik izlemiştir.1960'ta 1,800 hektar, 1970'te 6,800 hektar, 1980'de 3,410 hektar, 1992'de 3,438 hektar ve1997'de 970 hektar olarak gerçekleşmiştir. Ancak; özellikle 2000'li yıllardan sonra pamuk yetiştirilmesi neredeyse sona ermiştir. Çünkü; az da olsa değişen iklim koşulları ürünün kalitesini düşürmüş ve zaten az olan çiftçi gelirini iyice azaltmıştır. Bu nedenle çiftçiler pamuk yerine şeker pancarı, meyve ve sebze yetiştirmeye başlamıştır. Ayrıca son yıllarda şeker pancarında görülen rekolte kaybından dolayı devlet desteği ile Ziraat Bankası çiftçilere şeker pancarı yerine ayçiçeği ekmesi için kredi vermeye başlamıştır.

Ovadaki toplam meyve bahçesi arazisinin 1,525 hektarı(%74) kayısı, 332 hektarı(%16.1) elma, 128 hektarı(%6.2) şeftali, 35 hektarı(%1.7) armut, 10 hektarı (%0.5) diğer meyveler ve 31 hektarı(%1.5) bağ tarımı arazilerinden oluşmaktadır. Yörede elma üretimi, sulamalı tarım yapma imkânlarının mevcut olduğu Batı Iğdır Ovası'nda yoğunluk kazanmıştır. Ovada şeftali yetiştirme faaliyetleri giderek artmaktadır. Nitekim 1978'de 26,000 kadar olan şeftali ağacı sayısı, 1997'de 41,850'ye yükselmiştir. Ovada kayısı, şeftali ve elma dışındaki meyveler daha çok yöre halkının temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğundan bölge ekonomisinde pek önemli bir yere sahip değildir. Ovada birçok sebzenin yetiştirilmesine karşılık dağlık yörede sadece patates tarımı yapılmaktadır. İlde mevcut olan 77,900 hektar dolayındaki tarım arazisinin yaklaşık 3,000 hektarı sebze üretimine ayrılmıştır. Ovada üretilen domatesin ve karpuzun önemli bir kısmı Kars, Ardahan, Ağrı, Bitlis, Muş, Van ve Erzurum gibi illere pazarlanmaktadır. Bunun dışında, soğan, patlıcan, biber, lahana, turp ve fasulye gibi sebzelerin de üretimi yapılmaktadır. İldeki tahıl tarımında yıllara göre büyük dalgalanmalar görülür. Bu durumda yağışların düzensiz olması etkilidir. Çünkü tarım arazisinin %28'inde ancak kuru tarım yapılmaktadır. Tahıl tarımında 1. sırada yer tutan buğdayı; arpa, mısır ve çeltik izler. Tahıl arazilerinin yaklaşık %32'sini kaplayan arpa, verim bakımından buğdaydan biraz düşüktür. Ayrıca arpa, buğdayın yetişemediği yükseklikler de dahi yetişebildiğinden dolayı bölgenin yüksek dağlık kesimlerinde buğdayın yerine arpa tercih edilmektedir. Bu tercihte dağlık kesimlerde hayvancılığın daha önemli bir yere sahip olması etkilidir. Arpanın dışında tahıl ürünleri olup ilin tahıl arazilerinin sadece %9'luk bir kısmında yetiştirilen mısır ve çeltik, daha çok yöre halkının temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğundan bölge ekonomisinde pek önemli bir yer tutmaz. Bölgede 2000 yılı itibariyle 16,500 dolayında çiftçi aile bulunmaktadır. Bölge çiftçilerinin ancak yarıya yakını toprak sahibidir. 2005 yılı verilerine göre il halkının %68'i tarım sektöründe, %26'sı hizmet sektöründe, %2'si sanayide ve %4'ü de diğer sektörlerde istihdam edilmektedir.

Tarla içi Geliştirme Hizmetleri kapsamında 36.798 hektar sahada Arazi tesviyesi, 27.305 hektar sahada Kapalı Drenaj uygulaması gerçekleştirilmiştir. Toprak Islahı çalışmaları kapsamında 220.000 hektar ıslaha muhtaç tuzlu ve alkali arazinin 12.084 hektarlık kısmında Riperleme (Sert katın patlatılması işlemi yapılmış, ıslah için Iğdır' a nakledilen 173.000 Ton Jips' in 120.000 tonu 4.524 hektar tuzlu-alkali araziye serpilerek ıslah edilmiş ve tarıma kazandırılmıştır. 13.542 hektarlık Aralık Rüzgâr Erozyonu Önleme Projesi kapsamında, 4.000 hektar sulanabilir kısmın 380 hektarında Damla Sulama tesisi kurulmuş, etrafı tel çit ile çevrilerek erozyonu önlemeye yönelik 68.000 adet fidan dikilmiştir. 4.000 hektarlık sulanabilir sahadaki erozyonu önleme çalışmalarının tamamlanması ve 17.476 hektar ıslaha

muhtaç tuzlu ve alkali arazilerin ıslahı ile birlikte toplam 21.476 hektarlık bir alan tarım arazisi olarak kullanılabilecektir. Diğer taraftan 9.542 hektar mera kayıtlı erozyon sahası da, alınacak olan erozyonu önleyici tedbirler ve mera ıslah çalışmaları sonuçlandığında mera arazisi olarak kullanılabilecektir.

Resim 3: Iğdır'da Yetiştirilen Şekerpancarı ve Kavun

Resim 4: Iğdır'da Yetiştirilen Şeftali

Iğdır'ın tarımdaki potansiyeli, beraberinde tarıma dayalı sanayiyi de getirmiştir. Bu anlamda Iğdır'da meyve suyu tesisleri, salça tesisi, un fabrikaları, yem fabrikası, süt ve et işleme tesisleri, bal paketleme, dondurma imalatı gibi tarıma dayalı sanayi tesislerinin olduğu görülmektedir. Sulu tarımın yaygınlığı nedeniyle ekilen şeker pancarını işleyecek şeker fabrikalarının Kars ve Ağrı'da bulunması ve fabrikaların ihtiyacının büyük ölçüde Iğdır'dan karşılanması ise bir handikap oluşturmaktadır. Bu nedenle her ikisi de Iğdır'a yaklaşık 140 km mesafede bulunan Kars ve Ağrı şeker fabrikaları verimli çalışamamaktadır.

Resim 5: Iğdır Ovası'nda Kanal İnşaatı

Hayvancılık:

Iğdır'da canlı hayvan ticaretine yönelik olarak çok sayıda koyun yetiştirilir. Bu yüzden koyunculuk birinci, sığırcılık ikinci plandadır. Koyun sürüleri, yazın yaylalardaki sulak çayırlara çıkarılarak otlatılır. Şekerpancarı üretimi yaygınlaştıktan sonra sığır besiciliği gelişmiştir. Hayvanlardan sağılan sütlerin değerlendirildiği mandıralarda tereyağı ve kaşar peyniri üretilmektedir.

Hayvancılıkta birinci sırayı koyun alır. Onu sırasıyla keçi, sığır-manda ve kümes hayvanları izler. Bölgede bulunan çayırlar, küçükbaş ve büyükbaş hayvanlara yeterli gelmemektedir. Bu yüzden hayvan yemleri, hayvancılıkta önem teşkil eder.

Bölgede en çok yetiştirilen hayvan olan koyunun yetiştirilmesini güçleştiren en önemli sorun, yılın 4-6 aylık süresi boyunca arazinin karla örtülü kalması sonucu hayvanların ağıl veya komlarda beslenmesi zorunluluğudur. İl çevresinde özellikle "Mor Karaman" cinsi koyun yetiştirilmektedir**.**

Bölgedeki koyun sayısı yıldan yıla değişiklik gösterse de son yıllarda azalma eğilimindedir. Bölgede keçi yetiştiriciliği koyunculukla bir arada yürütülmektedir. Genellikle ortalama bir koyun sürüsünde 5-10 tane keçi bulunur. Bölgenin toplam keçi varlığı 25,000-50,000 arasında sürekli değiştirmektedir. Yayla hayatında çadır yapımında kılından yararlanmak için yaylalarda önemli ölçüde kıl keçisi yetiştirilir. Kıl keçisi yetiştiriciliğini

teşvik eden diğer bir faktör de, bu hayvanların süt verimlerinin koyunlara oranlara daha çok olmasıdır. Bölgede; bir günde bir koyun ortalama 0.5-1 kg arası süt verirken,bir keçiden yaklaşık 1.5 kg kadar süt çıkar. Ayrıca keçi, dağlık kesimlerde en ulaşılmaz otlara bile ulaşabilmektedir. Bu yüzden yayla halkında keçinin önemi, ova halkına göre daha fazladır. Manda yetiştiriciliği ise gitgide azalmaktadır.

Ovada büyükbaş hayvancılık da küçükbaş hayvancılık kadar büyük bir öneme sahiptir. Bölgede büyük ölçüde mera hayvancılığı yapılmaktadır. Büyükbaş hayvan varlığının büyük bir kısmını kültür ve kültür melezi ırklar oluşturmaktadır. Irk kalitesinin yükseltilmesi ile beraber üretim ve verimin yükseltilebilmesinin en kısa ve kârlı yolu olan suni tohumlama uygulamasının yaygınlaştırılması ve benimsetilmesi amacıyla 2005/8503 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararına istinaden hazırlanan uygulama tebliği çerçevesinde Tarım İl Müdürlüğü ve ilde faaliyet gösteren Özel Veteriner Hekimlerin bir araya gelmesi ile kurulan şirket arasında sözleşme imzalanmış ve Iğdır'ın tamamı sözleşme alanı içerisine alınmış, böylece 2004 yılında 894 olan suni tohumlama sayısı 2005 yılında 6.697'ye ulaşmıştır.

Bunun yanında, besi hayvancılığı da giderek önem kazanmıştır. Iğdır İlinde 2005 yılı itibariyle il dışına kesim için sevk edilen hayvan sayısı yaklaşık olarak 21.078 adettir. Sevk edilen bu hayvanlardan elde edilen et miktarı 3.421 tondur.

Ayrıca bölgede süt verimi yüksek olduğu için az da olsa manda beslenir. Çünkü manda ineğe göre daha uzun süre boyunca ve daha fazla miktarda süt verir ve et verim ortalaması inekten daha fazladır. İlin toplam manda varlığı 2,000-7,000 arasında değişmektedir. Ayrıca bölgede yük çekmek için beslenmekte olan az sayıda at, eşek ve deve vardır. Ancak 1987'den sonra deve önemini kaybettiği için ilde deve nesli tükenmiştir.

Ovadaki kümes hayvancılığında baş sırayı tavuk alır. Onu hindi, ördek ve kaz gibi çeşitli kümes hayvanları takip eder.

Iğdır Ovası ve çevresi arıcılık bakımından son derece elverişli şartlara sahip olmasına rağmen (meraların çok olması ve çiçek çeşitliliği arıcılık için önemli bir avantajdır) arıcılık faaliyetleri yeterince gelişmemiştir. 2000 yılı verilerine göre en çok kovan Tuzluca ilçesinde bulunmaktadır (7,249 adet). Onu 642 kovanla merkez ilçe, 193 kovanla Aralık ilçesi ve 154 kovanla Karakoyunlu izlemektedir. Bölgenin başlıca arı ırkı; "Kafkas Arı Irkı"dır. Kovan başına 20-25 kg bal üretimi düşmektedir.

2.1.6.2 İnşaat

İlde inşaat faaliyeti genelde mevsimsel olmakla birlikte geçici işçi barındırılmaktadır. İnşaatın yoğun olduğu dönemler yaz aylarıdır. İnşaat potansiyeli ilçelere nazaran merkezde daha yoğundur. Göçe ve nüfus artış hızına paralel olarak önemli ve devamlı bir iş kolunu oluşturmamaktadır.

2.1.6.3 Turizm:

Bölgede kendine has özellikleri olan Iğdır, Doğu Anadolu'nun Çukurova´sı olarak anılmaktadır. Tarihi, kültürü, folkloru, doğa güzellikleri ve iklim özellikleri ile dört mevsimi bir günde yaşatan ve üç ülke ile sınır olan ilin ayrı bir güzelliği de, ovasındaki meyve bahçeleri, pamuk tarlaları, yamaçlarındaki kır çiçekleri, yaylalar, doğal su kaynakları ile hayat veren Aras Nehri ile Ağrı Dağı kentin turizm potansiyelini ortaya koyar. Ayrıca Ağrı dağı, Iğdır'ın her noktasından görülebilmektedir.

Iğdır, Kafkas Kültürü'nü yoğun bir biçimde hissettiren bir ilimizdir. İlde Kafkas halk oyunları, Kafkas çalgıları ve türküleri, Kafkas yemekleri ve Kafkas ağzı günlük hayatta sıkça karşılaşılan kültürel değerlerdir. Bölge insanının Nahçıvan ve Batı Azerbaycan'da (İran) bulunan halkla yakın tarihi, kültürel ve dini yakınlığının bulunması Iğdır'ın komşu ülkelerle çok boyutlu ilişkiler geliştirmesine neden olabilmektedir. Bu manada Iğdır'da uluslararası festivaller düzenlenebilmektedir. Bununla birlikte Doğu Anadolu'nun diğer yerlerinden göç alan bir kent olarak Iğdır'ın kültürü de çeşitlenmektedir.

Iğdır için en önemli turizm değeri,5.137 metrelik zirvesiyle Türkiye'nin en yüksek dağı olan Ağrı Dağı'dır. Dağ kütlesinin büyük çoğunluğu Iğdır il sınırları içinde bulunmaktadır. Iğdır, Ağrı Dağı tırmanışları için Doğubeyazıt ile birlikte alternatif güzergâhlar sunmaktadır. Efsaneleri ve inanç turizmi açısından değer taşıyan Ağrı Dağı dağcılık, dağ bisikleti, yamaç paraşütü, kayak gibi spor faaliyetlerine de imkân tanımaktadır.

Iğdır'da Karakoyunlu Devleti'nden kalma koçbaşı mezar taşları, Tuzluca ilçesindeki tuz mağaraları, Ejder Kervansarayı, Sürmeli Kalesi, Aras Nehri Vadisi, 43.5 metrelik yüksekliği ile Ermenilerin Türk halkına yaptığı soykırımı simgeleyen anıt ve müzesi gibi turizm değerlerine sahiptir. Iğdır kış turizmi için de büyük potansiyel barındırmaktadır. Iğdır Valiliği İl Özel İdaresi tarafından Korhan Yaylası'nda (Ağrı Dağı etekleri) kayak tesislerinin inşa edilmesi bu potansiyelin açığa çıkarılması açısından büyük bir fırsat sunmaktadır.

Tuzluca Tuz Mağaraları

Tuz Dağı, Tuzluca ilçesinde bulunmakta ve bölgenin bütün tuz ihtiyacını karşılamaktadır. Bu dağ, Ermenistan ile sınır oluşturur. Denizden yüksekliği 1150 metre olup 2000×500 metrelik bir alana yayılmaktadır. Dağın içinde bir göl bulunmaktadır. Mağaranın ortamının çeşitli hastalıklara, özellikle astım hastalığına iyi geldiği bilinmektedir.

1920 yılında işletme alanı anavatan topraklarına katılmış, 1923'te İnhisarlar İdaresine (Tekel) verilmiştir. İşletmede yılda yaklaşık 60.000 ton tuz üzerimi yapılmaktadır. İşletmeden çıkan kaya tuzu blokları özel sektör tarafından satın alınarak kendi işletmelerinde öğütülerek işlenmektedir.

Resim 6: Tuzluca Tuz Mağaralarından Bir Görüntü

Iğdır, kuş gözlemi ile ilgilenenler için de çok büyük bir potansiyel sunmaktadır. Iğdır iklimi, sulak alanları ve coğrafi konumu nedeniyle çok sayıda göç eden kuşun konaklama alanıdır. İran-Anadolu ve Kafkasya-İran güzergâhında göç eden yaban kuşlarının konakladığı yer olan Iğdır'da Türkiye'nin en zengin kuş türü bulunmaktadır.

Ağrı Dağı

Resim 7: Büyük Ağrı ve Küçük Ağrı Dağından Bir Görünüm

Yüksekliği 5165 metre olup Doğu Anadolu'da İran sınırı yakınında yükselir. (Aras-Murat Nehirleri arasında). Anadolu Yarımadası ve Avrupa'nın en yüksek doruğudur. 4000 metreye kadar bazalt, daha sonraki yükseklikte andezitik lavlardan oluşarak volkanik bir dağ özelliği gösterir. Dağın doruğunda bir örtü buzulu vardır. Doğu yüzünde Serdarbulak Yaylası ve 3896m yükseklikteki Küçük Ağrı Dağı yer alır. Ağrı Dağı yüksekliği, buzulları, insanları, değişik yapısal görünümleri, kar sınırına kadar kaplı otlukları ve dağ çayırları ile ilginç ve çekici bir görünüme sahiptir.

Ağrı Dağı, bu özelliklerinin yanı sıra, tufandan sonra Nuh'un gemisine ev sahipliği yaptığı inanışı dolayısıyla efsanevi kimliğiyle de ön plana çıkan bir dağdır. Kutsal kitaplarda da adı geçen bu dağ, birçok dilde farklı adlarla anılmaktadır. Bunların başlıcaları, Ararat, Kuh-i Nuh, Cebel el Haris'tir. Dağın ilk kış tırmanışı, 21 Şubat 1970'de Dağcılık Federasyonunun eski başkanlarından Dr. Bozkurt ERGÖR tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu tarihi izleyen yıllarda da özelliklede 1980'li yılların ikinci yarısında başarılı kış tırmanışları gerçekleştirilmiştir.

Günümüze kadar Ağrı Dağı'nın solo kış çıkışı yapılmamıştır. Dağın coğrafi konumu nedeniyle çok sert fırtınalara hedef olması ve hızla değişebilen hava koşulları nedeniyle, kış aylarında yapılacak bir solo tırmanış halen dağcıların önünde başarılamamış bir hedef olarak durmaktadır. Tırmanışlar için en uygun zaman Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarıdır.

Ağrı Dağı'na çıkışlar Doğubeyazıt-Topçatan Köyü-Eli Çiftliği güzergâhından olmak şartıyla yalnızca dağın Doğubeyazıt sınırları içinde kalan cephesinden yapılmaktadır.

Küçük Ağrı Dağı'na ise yalnızca kuzeybatı güzergâhından çıkış yapılmaktadır. Ağrı Dağı doruğuna tırmanmak için haberleşme, taşıma güvenlik ve tırmanma açısından en rahat ve sık kullanılan rota güney rotasıdır.

Ermenilerin Türk Halkına Yaptığı Soykırımı Simgeleyen Anıt

Resim 8: Ermenilerin Türk Halkına Yaptığı Soykırımı Simgeleyen Anıt

24-26 Nisan 1995 tarihleri arasında Iğdır'da düzenlenen "Tarihi Gerçekler ve Ermeniler" konulu uluslar arası sempozyuma çeşitli ülkelerden bilim ve siyaset adamları katılmıştır. Sempozyuma Azerbaycan'dan katılan Mimar Prof. Dr. Cafer Gayisi'nin, Ermeniler tarafından katledilen Türkler hatırasına hazırladığı anıt projesinin katılanlar tarafından beğenilmesi üzerine anıt projesinin inşa edilmesinin gerekliliği sempozyumun sonuç bildirisinde şu şekilde vurgulanmıştır:

"Doğu Anadolu'da geçmişte kaybettiğimiz bir milyondan fazla şehidimizin aziz hatırasını gelecek kuşaklara aktaracak ve 24 Nisan'ı katliam günü olarak kabul edenlere ve

onlarcası dünyanın birçok yerinde açılan sözde soykırım anıtlarına cevap verecek bir Şehitler Anıtı'nın Iğdır'da açılması ve Oba Köyü'nde bir şehitlik düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Iğdır'da inşa edilecek bu anıt; geçmişteki kötü günleri ve bizleri düşman eden sömürgeci devletleri sürekli aklımızda tutmamızı sağlayacak, geleceğimize dostluk, iyi komşuluk ve işbirliği temelinde ışık tutacaktır."

Soykırım anıtı için seçilen yer, Iğdır şehrinin doğu girişinde yani Azerbaycan, İran ve Ermenistan'dan gelen yolların kavşağında seçilmiştir. Üçgen biçimli arazinin alanı 1.3 hektardır. Ayrıca seçilen araziye dikilen anıt Ağrı Dağı fonunda yükselmektedir. Anıtın temeli 1 Ağustos 1997 yılında atılmıştır. Anıt, üçgen arazinin odak noktasında yükselmekte ve temelini 7.20 metre yüksekliğinde tepe-kurgan oluşturmaktadır. Türklerin yaşadığı geniş coğrafi mekânda hükümdarlar ve ordu komutanlarının hatıralarına dikilmiş suni tepeler-kurganlar günümüze kadar yaşamaktadır. Kurganların iç kısmında defin odası bulunmaktadır. Bu eski gelenek Iğdır anıtında da korunmaktadır. Suni tepenin ortasında konuşlanan daire planlı salon içerisinde Ermenilerin katlettiği şehitlerin sembolik mezarı bulunmaktadır. Ortasında şehitlerin simgesel mezar taşı olan bu salon, tepe içerisinde yerleşen soykırım müzesinin de merkezi bölümüdür. Dairesel salonda Ermeni vahşeti, açılan toplu mezarlara ait resim ve belgelerle sergilenmektedir. Bu salondan dışarıya uzanan koridorun sağ tarafındaki odada Ermenilerin yaptıkları katliamlara ait fotoğraflar, sol tarafında ise soykırım araştırmaları için bir kütüphane bulunmaktadır.

Müzeye giriş kapısı Selçuklu-Türk mimarlık geleneklerine dayanan taç kapı şeklindedir. Taç kapının mekân tasarımında Osmanlı cami mihraplarına kompozisyon benzerliği de vardır. Bu şekilde taç kapının, kutsal bir mekâna açıldığı vurgulanmak istenmiştir. Müzeye giriş kapısı ve çevre şekillerindeki bordo ve siyah renkli granit kaplamada, sayıca az ve oldukça dar pencerelerinden de soykırım olayının ağırlığı ve faciası temsil edilmektedir.

Suni tepe-kurganın ortasında yüksekliği 36 m. olan kılıç grubu yükselmektedir. Bunlar masum Müslüman halkını soykırımdan kurtarmış Türk ordusunun şerefine, onun şehit ve gazilerinin aziz hatırasına dikilmiştir. Sayısı beş olan kılıçlar, planda beş köşeli bir biçimde yatmaktadır. Üstten bakıldığında kılıç grubu Türkiye Devlet simgesi ve bayrağında olan beş köşeli yıldız görünümündedir.

Beş kılıcın eğri uçları yukarıda birleşerek kubbe şeklini almaktadır. Bu haliyle de Selçuklu türbelerine benzeyen biçim ve silueti andırmaktadır. Üst kat ise beş kılıç figürünün oluşturduğu kuledir. Baş başa çatılmış kılıçlar sağlık, huzur ve barışın timsalidir. Ayrıca ülkenin, milletin savunma gücünü göstermektedir. Kılıçların keskin yerlerinin dışa yönelmesi, dışarıdan gelecek saldırılara karşı her zaman hazır olma anlamına gelmektedir.

Dairevi müze salonu (temsili mezar), yukarıdan aydınlatan beş köşeli baca, kılıçlar arasındadır. Bacanın örtüsü küçük cam pramit olup çadıra benzetilmiştir. Altın rengindeki çerçeveler ve renkli camlardan hazırlanmış bu çadır, Türk bozkır mimarisinin şaheseri olmuş Altın Çadırı simgelemektedir.

Kılıcın kutsallığı, onun güzel estetik yapısına da yansımaktadır. Oldukça kullanışlı olan Türk kılıcının kabzası, çoğu zaman değerli metal ve nakışlarla süslenir, onlara özel bir estetik verilirdi. Iğdır Anıtında da kılıç kabzalarını, granit çerçeve içerisine alınmış tunç rölyefler, kabartmalar süslemektedir. Her kılıç kabzasında bozkurt, at ve çift başlı kartal kabartma figürleri tekrar edilmektedir.

Güçlü, özgürlüğe düşkün ve akıllı hayvan olan bozkurta saygı ve sevgi, Altaylar'dan Anadolu'ya kadar bütün Türklerde vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde, paraların, pulların, resmi binaların üzerine bozkurt tasviri basılmıştır. Kılıç kabzasında kurtuluş simgesi olan bozkurt rölyefinin olması milli değerlere saygı ve Atatürk ideallerine sadakat göstergesidir.

Kabzaların iç yüzlerinde çift başlı kartal figürü basılmıştır. Yükseklik, ululuk timsali olan kartalın da Türklerde bir totem gibi kutsal sayılması, Altay kaya resimlerinden bellidir. Anadolu'da çift başlı kartal önce Hitit Devleti'nin sembolü olmuş, sonra Bizans İmparatorları da onu benimsemiştir. Daha sonra Anadolu Selçuklularının devlet simgesine dönüştürülen çift başlı kartal, hem bu çok asırlık geleneğin zirvesi, hem de Türklerin Anadolu topraklarında kökleşmesi ve Bizans İmparatorluğu'nu yıkılmasının sembolüdür.

Kabzaların dış yüzlerinde, her kılıçta birer asker figürü vardır ve bu figürler birbirinden farklıdır. Her kılıç kabzasında bir tarihi devrin askeri tasvir edilmiştir. Bunlar, tarihçe sırasıyla, Hun, Göktürk, Selçuk, Osmanlı ve çağdaş Türkiye askerleridir. Zaman zaman birbirinden muhteşem devletler kuran ve şerefli tarih oluşturan Türk askerleri, en muazzam abidelere layıktır. Anıt rölyeflerinde tunçlaşmış askerler, tarih boyunca memleket içinde huzur ve barışın teminatı olan bütün Türk asker nesillerinin simgeleridir.

Anıt külliyesinin çevre duvarları ahlat taşından örülmüş ve duvarların üzeri dövme demirlerle süslenmiştir. Müzenin kapı, pencere ve dolapları kestane ağacından hazırlanmıştır. Kılıçlar, İtalya'dan alınmış "Bianco Maris" adı ile tanınan boz çin graniti, birkaç mimarlık detayı ise bordo renkli "Afrikan Red" graniti ile kaplanmıştır.

Anıt Müze, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nca 08.03.2002 tarihinde 1217 sayılı kararı ile tescil edilerek koruma altına alınmıştır. Bu anıt Türkiye'nin en yüksek anıtıdır ve her ay 4.000 civarında ziyaretçi müzeyi gezmektedir.

Aras Nehri

Resim 9: Aras Nehrinden Bir Görünüm

Kaynağını Bingöl dağlarından alan Aras Nehri, ovanın batısındaki bir vadiden geçerek Çalpala Köyü yakınlarında ovaya girer. Buradan Koçkıran Köyüne kadar batı-doğu yönünde akan nehir daha sonra güneydoğuya yönelerek Dilucu dolaylarında sınırlarımız dışına çıkar. Daha doğuda Kura Nehri ile birleşerek Hazar Denizi'ne dökülür. Iğdır ve Dil Ovasında nehrin eğimi oldukça azdır. Nehir bu ovada yayılarak sakin akar. Aras Nehri'nin toplam uzunluğu yaklaşık 930km olup ülkemiz sınırları içerisindeki uzunluğu 441km kadardır. Nehrin Iğdır il sınırları içinde kalan bölümünün uzunluğu ise 131km kadardır.

Aras Nehrinin rejimi oldukça düzensizdir. Ocak ayında 42.2 m^3/sn kadar olan debisi, Şubat ve Mart aylarında çok yavaş yükselmektedir. Gerek karların erimesi, gerekse ilkbahar yağışları nedeniyle Nisan ve Mayıs aylarında en yüksek değerine ulaşmaktadır. Haziran ayından itibaren yağışların azalmasıyla sürekli bir düşüşe geçen nehir debisi, Eylül ayında en az değerlere iner. Daha sonra sonbahar yağışlarının etkisiyle, Ekim ayı içerisinde yavaş bir artış göstermekte, Kasım ve Aralık aylarında ise yaklaşık olarak aynı seviyede kalmaktadır.

Ejder Kervansarayı

Resim 10: Ejder Kervansarayından Bir Görünüm

Iğdır şehir merkezinin 31 km güneyinde, Kervansaray Köyü'nün batı tarafında, bugünkü Güngörmez, Kızıl kule, Kervansaray ve Asma Köylerinin yol kavşağında, düzlük bir arazi üzerinde yer alan kervansaray, dönemin Sürmeli Emiri Şerafeddin Ejder (Azdera) zamanında yaptırılmıştır. Anı ören yeri içerisinde yer alan ve Büyük Selçuklu Devletinin 1045 yılında Anı şehrini ele geçirmesiyle, şehir içerinde yapılan bayındırlık çalışmaları çerçevesinde Şeddat oğullarınca XII. yy da yapılan küçük kervansaraylardan sonra, Batum, Anı, Karakale ve Doğu Beyazıt kervan yolu üzerinde bulunan kervansaray, Selçuklu taş işlemeciliğinin en güzel örneklerindendir. Kervansarayı inşa eden ustaların isimleri bilinmemektedir. Ancak, bina üzerindeki usta monogramlarından (işaret) bu kervansarayın inşasında 16 değişik taş ustasının çalıştığı anlaşılmaktadır. Kervansarayın üzerinde herhangi bir kitabesi yoktur. Kervan yollarını ve hanları konu alan eserlerde de adı geçmemektedir. Avlusuz oluşu ve taç kapısının cephede bir çıkıntı oluşturmayışı bir geç devir eseri olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Bu özelliklerden yola çıkarak, bu kervansarayı XIII.yy.'ın sonlarıyla XIV.yy'ın başlarına tarihlemek mümkün görünmektedir. Zira bilinen avlusuz hanların pek çoğu geç devir eserleri olup, genellikle XIV. yy'a aittirler.

Uzunlamasına bir plana sahip olan yapının cephesinin ortasında yukarı ve dışarıya çıkıntı yapmayan bir taç kapısı bulunmaktadır. Kervansarayın kuzey ve güney uzun

kenarlarının her birinde yarım silindir şeklinde 5 adet destek kulesi görülmektedir. Bu destek kuleleri toplamda 10 adet olup, 3.40 metre genişliğinde yapılmışlardır.

Kervansarayın süslemeli olan taç kapısının ilgi çekici bir düzeni vardır. Giriş açıklığı üzerine rastlayan ve alınlıkla bir bütün oluşturan kısım, radyal bir sistem dahilinde yerleştirilmiş bloklarda teşekkül etmektedir. Alt kısımda bu blokları tutacak yatay bir blok kullanılmıştır. Alınlığı oluşturan kısmın alt uçlarının yatay bir hat şeklinde sonuçlanmış olması sebebiyle, kapıya atkı taşı ile örtülü havası veren bu bloklar kemer sistemi ile yerlerine tutturulmuşlardır. Taç kapıda üç sıra halindeki yuvarlak silme dizisi, iç tarafa doğru bir kademelenme oluşturacak şekilde sivri bir kemer meydana getirmektedir. Bu sivri kemerin hemen üstünde geometrik örnekli bir şerit görülmektedir.

2.20 metre genişliğindeki taç kapıdan kare planlı bir hole, buradan da iki yandaki hücrelere ve ahır kısmına geçilmektedir. Hol, üçgen şekilli pandantifler üzerine oturan, köşelerde yer alan dört ayrı manastır tonozuyla örtülü olup, 7.5X7.5 metre ölçülerindedir. Merkezde, tonozun düz kısmında haç vari bir düzen görülmektedir. Sağ tarafta 1 metre genişliğinde bir kapıdan 7.5X5.5 metre ölçülerinde bir hücreye geçilmektedir. Doğu duvarında diğer hücredeki nişe benzer bir küçük niş yer almaktadır. Bu nişler kıble yönünde olmayıp yerden de yüksektir. Bu şekilleri ile nişlerin birer raf vazifesi gördüğü anlaşılmaktadır.

Holde taç kapı ile aynı eksen üzerinde bulunan 2.20 metre genişliğinde bir kapıdan ahır kısmına geçilmektedir. Taç kapıda olduğu gibi bu kapı da çerçeve yuvarlak silme sıralarından meydana gelmiş olup üst kısımda oluşan sivri kemer alınlığı çerçevelenmektedir. Ahır kapısı sade olup herhangi bir süs unsuruna yer verilmemiştir. Ahır kısmı birbirine paralel olan üç neften meydana gelmektedir. Yandakilere oranla daha geniş ve yüksek tutulan orta nef 8.10 metre genişliğinde olup bugün üst örtüsü tamamen yıkık durumdadır. Girişin sağında bulunan kuzeydeki nef, 4.50 metre genişliğinde olup güneydeki nefe oranla daha sağlam durumdadır. 4.75 metre genişliğindeki sol taraftaki güney nef kısmen yıkık durumda olup daha harap durumdadır. Nefleri örten tonozlar yanlarda duvarlara, ortada ise dikdörtgen payelere oturmaktadır. Payeler hafif sivri kemerlerle birbirlerine bağlanmışlardır. Nefleri örten beşik tonozlar sekizer kemerle takviye edilmiştir. Kervansarayın kare planlı giriş holünün hemen sağ tarafındaki kuzey duvarı üzerinde merdiven izleri bulunmaktadır. Bugün yalnızca bir tek basamağı kalan taş merdiven çatıya çıkmaktadır. Zaten kervansaraya dışarıdan, kuzey taraftan bakıldığında orta holün yan taraflarında daha yüksekte olduğu ve bir kapıyla dışarıya açıldığı

görülmektedir. Yuvarlak kemerli bu kapı iki yarım silindir destek kulesinin arasına denk gelmekte olup kuzey tarafa açılmaktadır. İlk bakışta köşk mescit kapısı olduğu tahmin edilen bu kapının, aslında çatıya çıkmak için yapılmış bir kapı olduğu anlaşılmıştır. Herhangi bir mescit yapısı olmayan bu kervansarayın cephesi yanında bugün en sağlam yerlerinden birisinin de kuzey duvarı olduğu görülmektedir.

Batı tarafının üst örtüsü ve güney tarafıyla olan bağlantısı yıkılmış olup sadece duvarı ayakta kalmayı başarabilmiştir. Oldukça büyük, 23X55 metre ölçülerinde avlusuz ve kapalı bir şekilde inşa edilen bu kervansarayın güney tarafı ise çok harap bir durumda olup duvarın büyük bir kısmı ile yarım silindirik destek kuleleri de büyük oranda yıkılmıştır.

Kervansarayın giriş holünün iki yanındaki hücrelerin yolcuların yatması için tahsis edildiği düşünülmektedir. Ahır kısmının büyüklüğü göz önünde tutulursa, yolculardan bir kısmının ahırda hayvanları ile birlikte yattıkları tahmin edilmektedir.

Kervansaray, İran üzerinden gelip Doğubeyazıt, Erzurum, Erzincan üzerinden İç Anadolu'ya uzanan İpek Yolunda önemli konaklama merkezlerinden birisidir. Kervansarayın hemen yanından stabilize kara yolu geçmektedir. Mülkiyeti hazine adına kayıtlıdır. Kervansaray, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 27.04.1988 tarih ve 39 sayılı kararı ile kültürel grupta tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Koç Başlı Mezarlar

Resim 11: Bir Koç Başlı Mezar Örneği

Genelde Iğdır Ovası'ndaki bütün eski mezarlıklarda bulunan koç başlı mezarlar, Iğdır'da kalıcı bir medeniyet izi bırakan Karakoyunlular döneminden kalmadır. Bu eski mezar taşları yiğit ve kahraman olan kişiler ile genç yaşta ölen gençlerin mezarlarına dikilirdi. Bu gelenek Karakoyunlular'a Orta Asya Türk Kültürü'nden gelmiştir. Çünkü Karakoyunlular konar-göçer bir topluluktu ve Karakoyunluların iktisadi yapısı sadece hayvancılığa dayanıyordu.

Ayrıca Iğdır'da Karakoyunlular ile ilgili 2 isim, yerleşim birimlerine verilmiştir. Bunlardan biri Karakoyunlu ilçesi, diğeri ise merkez ilçeye bağlı Kuzugüden Köyü'dür. Koç başlı mezar taşları, Iğdır şehir merkezinin 15 km. kuzeydoğusundaki Karakoyunlu İlçesinde bulunan "Karakoyunlu Açık Hava Müzesi"nde sergilenmektedir. Iğdır'da bulunan Koç başlı mezar taşları Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nca 12.09.1991 yılında mezarlık grubunda 327 sayılı karar ile koruma altına alınmıştır.

Meteor (Göktaşı) Çukuru

Resim 12: Meteor Çukurundan Bir Görünüm

İl merkezinden yaklaşık 42 km uzaklıkta Karakoyunlu'ya bağlı Korhan Yaylası sınırları içerisinde yer alan bu çukur, 1892'de bir göktaşının düşmesiyle meydana gelmiş büyük bir çukurdur. Dünyada büyüklük ve derinlik açısından Arizona'da bulunan Barringer Krateri'nden sonra 2. sırada gelir. Genişliği 35 metre, derinliği ise yaklaşık 60 metredir. Çukurun etrafında birçok işlenmiş taşa da rastlamak mümkündür. Zengin doğa manzarasıyla ve dünyanın hiçbir yerinde rastlanılamayacak çiçek florasıyla bir renk cümbüşü olan bu yer aynı anda üç devleti görme imkânı sağlayan bir kavşakta bulunmaktadır.

Karakale (Sürmeli Kalesi)

Resim 13: Karakale'den Bir Görünüm

Karakale, Tuzluca ile Iğdır arasında yer alan bir kaledir. Iğdır il merkezinin 25 kilometre batısında kalmaktadır. Kalenin diğer adı Sürmeli Kalesi'dir. Ne zaman hangi tarihte yapıldığı bilinmeyen bu kalenin 1064'ten önce var olduğu bilinmektedir.

Dede Korkut hikâyelerinde ismi sık sık geçen Karakale, bölgenin en önemli kalelerindendir. 1044'e kadar kale Ani Bagrathan'nın elinde olup 1047'de Bizans topraklarına dâhil olmuş ve 1064'te de Büyük Selçukluların hâkimiyeti altına girmiştir.

1664 ve 1840 yıllarında meydana gelen depremlerde kale duvarları tahrip olmuştur. Günümüzde tamamen harabe halindedir. Karakale surlarının yerlerini ve şekillerini belirleyebilmek pek mümkün olmasa da, çevrede kalan izlerin verdiği ipuçlarının sayesinde kale hakkında bazı bilgiler elde edilebilmektedir. Kaleyi inşa eden ustalar hakkında hiçbir bilgiye ulaşılamadığı gibi kalede herhangi bir kitabeye de rastlanılmamaktadır.

Kale, birinci derecede güvenlik bölgesinde olup ziyarete kapalıdır. Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 17.03.1989 tarih ve 11 sayılı kararı ile askeri grubunda tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Iğdır Korganı (Korhan Kalesi)

Resim 14: Iğdır Korganı'ndan Bir Görünüm

Kale, Büyük Ağrı Dağı'nın eteklerinde bulunmaktadır. Savunmaya elverişli sarp kayalıklar üzerinde ve kervan ticaret yolunun en iyi şekilde kontrol altında tutulabileceği bir konumda yer alan Iğdır Korganı, XI. yüzyılda Oğuz Türkleri tarafından kurulmuştur. Dağ yamaçlarında "Kız Kalesi" ve onun 200 metre kadar aşağısında "Oğlan Kalesi" adı verilen iki kale kalıntısı bulunmaktadır. Sürmeli'den Büyük Ağrı Dağı'na doğru giden ilk çağın kervan yolu, bu iki kale arasından geçer ve Ahura yönünde uzanarak Küçük ve Büyük Ağrı Dağları arasındaki Serdarbulak Geçidi'nden Beyazıt'a (Doğubeyazıt) doğru giderdi. Iğdır Korganında o devirlerden kalma bir değirmen harabesi de bulunmaktadır.

Korhan Kalesi, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca 20.04.2001 tarih ve 1100 sayılı kararı ile askeri grubunda tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Karakale Harabesi

Resim 15: Karakale Harabesi'nden Bir Görünüm

Iğdır Ovası'nın batısında, Ermenistan sınırında, savunmaya elverişli olarak Urartular zamanında inşa edilmiştir. Bölgenin en eski yerleşim kalesi olup Orta Çağ'a ait bir yerleşim özelliği taşımaktadır. Çalpala Köyü'nün 2 km. batısındadır.

Kültepe Höyüğü

Resim 16: Kültepe Höyüğü'nden Bir Görünüm

Melekli beldesi yakınlarındadır. Burada, 1913 yılında yapılan kazılarda, ölülerin yakılarak küllerinin kaplar içinde gömüldüğü bir Urartu mezarlığı ortaya çıkarılmıştır. Mezarlıkta ayrıca süs eşyaları, silahlar ve mühürler bulunmuştur. Kültepe Höyüğü, Erzurum

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca 08.03.2002 tarih ve 1216 sayılı kararı ile 1. Derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Köroğlu Kalesi

Tuzluca İlçesi'nin yaklaşık 27km batısındaki Gaziler Köyü'nün yaklaşık 10 km güneyinde, Rağbet mezrasının hemen üst tarafında, yüksek ve sarp kayalık bir tepe üzerinde inşa edilmiştir. Bugün ayakta olan sur duvarları üzerinde ve kale civarında herhangi bir kitabesi mevcut değildir ve bu kalenin kesin inşa tarihi de bilinmemektedir. Bu kale, Aras Nehri'nin geçtiği boğazı kontrol altında tutmak için bir hisar şeklinde, küçük ölçülerde inşa edilmiştir.

Kale bir yandan güneyde Kazkoparan, Osman, Yukarı Civanlı, Aşağı Civanlı köy ve mezralarının bulunduğu vadiyi kontrol ederken, diğer yandan da kuzeyde Gaziler Köyünün bulunduğu ve Aras Nehrinin geçtiği vadiyi kontrol altında tutmaktadır. Bir kartal yuvasını andıran bu kale, sivri bir tepenin üç yanını dolaşacak şekilde inşa edilmiştir.

Kalenin sur duvarlarında nispeten küçük taşlar kullanılmış ve bu duvarların üzerlerinin Horasan harcıyla sıvandığı günümüze ulaşan izlerden anlaşılmaktadır. Kaleye batı taraftan güçlükle çıkılabilen tek bir girişten ulaşılabilmektedir. Kale, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.03.2002 tarih ve 1215 sayılı kararı ile kültürel değer olarak tescil edilmiş ve koruma altına alınmıştır.

Ahura Harabeleri

Ağrı Dağı'nın kuzey yamaçları üzerindeki Yakup Vadisi'nde, Aralık ilçe merkezine 18 km uzaklıkta, 1700 metre yükseklikte bulunan Ahura Harabeleri M.Ö. 2. yüzyılda Artaksiyalı Krallığı zamanında kurulmuş bir yerleşim yeridir. Yerleşme 1930 yılındaki Ağrı Dağı Ayaklanması'na kadar bu adla anılmış, 1965 yılında Yenidoğan olarak ismi değiştirilmiştir.1840'ta meydana gelen deprem nedeniyle, dağdan yuvarlanan büyük kayalar ve çamur akıntısı, 1600 nüfuslu Ahura Köyü'nü örterek yok etmiştir. Burada, halen eski bir köy mezarlığı bulunmaktadır.

Kul Yusuf Kümbeti

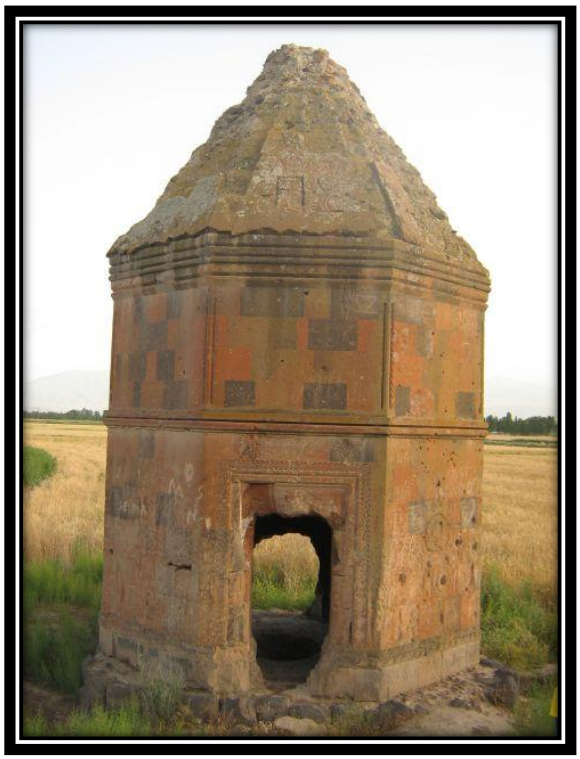

Resim 17: Kul Yusuf Kümbeti

Kul Yusuf Kümbeti, Iğdır'ın yaklaşık 11 km kuzeyinde Çakırtaş Köyü'nün batısında, bugün tamamen yok olan bir mezarlığın içerisinde yer alır. Türbenin giriş kapısı üzerinde dikdörtgen bir çerçeve içerisinde, zincirek motifi ile ayrılmış iki satırlık bozuk bir sülüs ile Arapça yazılmış kitabeden kümbetin 890 H./ 1485 M. yılında Kul Yusuf adlı bir şahıs için yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Kümbeti inşa eden mimar bilinmemektedir. 1400-1508 yılları arasında Doğu Anadolu ve İran Azerbaycanında önemli bir siyasal güç olan Akkoyunlu soy kütüğünde, Yusuf veya Kul Yusuf adlı birisine rastlanılmıyor. Birinci derecede önemli bir şehzade veya sultan akrabalarından biri olmadığı, ancak bölgede tanınmış ve hatırı sayılır bir zat olduğu türbenin yapısından anlaşılmaktadır. Diğer yandan 14. yy. sonları ve 1468'li yıllarda yaşayan Karakoyunlularda Kara Yusuf'un mezarı Erciş'tedir (Ölüm: 1420). Bu durumda Kul Yusuf Kümbeti doğrudan bir Akkoyunlu eseri olmasa da onların siyasal dönemlerinde yapılmıştır denilebilir.

Kul Yusuf Kümbetinin mimarlık yönü de, Akkoyunlu yapıtı olduğuna kuşku bırakmamaktadır. Kümbet iki katlı, sekizgen gövdeli, orta ölçülerde ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Sekizgen gövde dairemsi bir temel üzerine oturmaktadır. Erzurum

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.06.1988 tarih ve 39 sayılı kararı ile kültürel grupta tescili yapılmıştır.

İbrahim Gödek Kümbeti

Resim 18: İbrahim Gödek Kümbeti

Aralık İlçesi'ne 15 km. uzaklıkta, Devlet Üretme Çiftliği arazisi içerisinde, girişte sağ tarafta eski bir mezarlık içerisinde yer alan kümbet, Hacı İbrahim Gödek adına yaptırılmıştır. Kümbetin Hacı İbrahim Gödek'in kendisi tarafından mı, yoksa öldükten sonra onun adına mı yaptırıldığı konusunda herhangi bir bilgi yoktur.

Kümbetin iç tarafında yan yana üç mezar bulunmaktadır. Bugün tahrip olan bu mezarların baş taşları mevcuttur. Bunlardan girişin karşısında sağdaki mavi boyalı olup, üzerinde altı satırlık yazı mevcuttur. Ortada yuvarlak kemer altındaki kitabede mezar taşının Kurban kızı Şerife Gülsüm'e ait olduğu anlaşılmaktadır.

Ortadaki mezar taşı da mavi renkte olup, yedi satırlık bir yazı mevcuttur. Yan şeritlerde üçgenlerden oluşan bir süsleme kuşağı görülmektedir. Bu mezar taşında da bir önceki taşa benzer ibareler okunmaktadır. Sol baştaki mezar taşında ters U şeklindeki kemerin içerisinde ikinci bir kaş kemer, bunun da altında altı satırlık bir kitabe görülmektedir. Bu kümbet, Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 17.03.1989 tarih ve 71 sayılı kararı ile dinsel grupta tescili yapılarak koruma altına alınmıştır.

Şehit Mehmet Çavuş Anıtı

Resim 19: Şehit Mehmet Çavuş Anıtından Bir Görüntü

Mehmet Çavuşun soyu Azerbaycan'dan Çankırı'ya ilk yerleşen kafiledendir. Bunlara Alapangil soyu denilmektedir. Alapangillerden Osman Oğulları ya da Kezban Oğulları adıyla tanınırlar. Osman'ın üç oğlundan en büyüğü olan Kadir'in oğlu Mustafa (Hicri 1259-1329) nın eşi Ayşe'den Mehmet Çavuş dünyaya gelmiştir (Hicri-1291. Miladi-1876).

Mehmet Çavuş, Balkan Savaşına gitmeden önce kızı Fatma (1911) doğmuş, daha sonra da Sefer ÖZGÜR (Kara Molla) (1913) dünyaya gelmiştir. Mehmet Çavuş oğlu Sefer 6 aylık iken tekrar askere çağrılmış, babasını, anasını, eşini, Fatma ve Sefer'i bırakarak 3.orduya sevk edilmiştir. Mehmet Çavuş, Balkan Savaşı'nda bir süre kalmış, askerlikte kaldığı süre boyunca başarısından ötürü çavuş rütbesi almış ve bir manganın başına komutan olmuştur.

Mehmet Çavuş, 1912 de köyüne geri dönmüştür. Fakat; 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı başlamış ve Mehmet Çavuş 3 yaşındaki kızı Fatma, 6 aylık oğlu Sefer ve eşini köyünde bırakarak Kayseri Zincirlikuyu Askerlik Şubesine gitmiş, Kayseri'den doğudaki herhangi bir birliğe katılmak üzere Eylül 1914 tarihinde sevk edilmiştir. Eylül 1914'ten Eylül 1918 tarihine kadar Mehmet Çavuşun nerde ne zaman bulunduğu bilinmemektedir.

10 Kasım 1920 tarihinde Ermeniler tarafından işgal altındaki Iğdır'a taarruz başlatılmış ve 14 Kasım 1920 tarihinde şehre girişte Çankırılı Mehmet Çavuş'un yakın dövüşte süngüsü kırılmış, taş ve yumrukla karşı koyarken de şehit düşmüştür.

Gelibolu Arıburnu, Cesaret Tepe üzerinde; sayıca üstün Anzak kuvvetlerine karşı savunmasını gösteren ve onlara tepeyi vermeyen Mehmet Çavuş ve takımının anısına bir anıt yapılmıştır. Bu nedenle de bulundukları tepeye "Cesaret Tepe" ismi verilmiştir.

Mehmet Çavuş Anıtı, kare bir kaide üzerine, 3.10 metre yüksekliğinde dört köşe bir sütundur. Kitabesindeki çapraz konmuş iki kılıcın üzerinde de Mehmet Çavuş'un ismi yazılıdır. Iğdır Merkezde yer alan Mehmet Çavuş şehitliği Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca 08.03.2002 tarih ve 1217 sayılı kararı ile tescil edilerek koruma altına alınmıştır.

Oba Köyü Anıt Mezarı

Resim 20: Oba Köyü Şehitlik Anıtından Bir Görüntü

Iğdır'a bağlı Oba Köyü'nde Ermenilerce katledilmiş Türklere ait bir toplu mezar olduğu ilk defa Prof. Dr. Enver Konukçu tarafından tespit edilmiş ve bu arşiv belgeleriyle de desteklenmiştir.

1 Mart 1986'da yerinde yapılan toplu mezar kazısında tarihi belgeleri doğrulayan bulgular edinilmiş ve olayın görgü tanıklarından Sakine Aksu'nun anlattıkları ile de "Tandır damı katliamı" daha da açıklığa kavuşmuştur.

Resim 21: Oba Köyü Anıt Mezarından Bir Görüntü

Yapılan kazıda 6 x 8 m boyutlarındaki yapının kuzeye bakan kapısının iç bölümünde başlatılan ilk açmada, "Kapalı Demir Kilit" bulunmuş, daha sonra odanın orta kısmında yapılan ikinci açmada 1 metrelik üst dolgu toprağın altında 90'a yakın insan iskeletine ulaşılmıştır. Bazı kafataslarının üzerinde delik, çatlak ve kırıkların olduğu görülmüştür. Odanın ortasındaki tandırın güneyinde bulunan taş altlığın yapının toprak damlı örtüsünü taşıyan tek ahşap direğe ait olduğu düşünülmüş ve bu direğin yanık parçaları da elde edilmiştir.

Bulgular görgü tanığı ifadesi ile birleştirilince; Ermeni çetecilerinin; "Tandır Damı Katliamı"nda Oba Köyünden zorla topladıkları silahsız sivil insanların birçoğuna işkence yaptığı, hepsini yüzükoyun yere yatırarak odaya kilitledikleri, üzerlerine ateş açtıkları ve daha sonra bacadan gazyağı dökerek tandır damını ateşe verdikleri, ahşap direğin yanmasıyla da toprak damın çöktüğü anlaşılmaktadır. Yapılan kazı çalışmaları sırasında erimiş demir parçaları, yanık ahşap parçaları, cam kırıkları, mermi çekirdekleri ve bir parça kumaşla beraber iskeletler bulunmuştur. Damın duvar ve tabanındaki kalın yanık katmanı ve kül tabakası diğer belgelerin bu yangında yok olduğunu göstermektedir.

Merkez İlçenin kuzeybatısında yer alan Oba Köyü Anıt Mezarı 13 Eylül 1918 tarihinde öldürülen 98 vatandaşımızın anısı için, 12.09.2001 tarihinde Iğdır Valiliği tarafından yaptırılarak açılmıştır.

Garip Seyyid Türbesi

Karakoyunlu ilçe merkezinde tarihi koçbaşı mezarlarının bulunduğu merkez mezarlığındadır. Araştırmalara göre 1820 ve 1879 tarihleri arasında Garip Seyyid Ali Karakoyunlu-Zülfikar köyünde yaşamıştır.

Türbe yeniden ve orijinaline benzer biçimde inşa edilmiştir. Halk Türbeyi ziyaret ederek mum yakmaktadır.

Asmaköy-Gül Mevkii Kaya Mezarları

Resim 22: Asmaköy-Gül Mevkii Kaya Mezarı

Iğdır'ın Asmalı Köyünde bulunan bin yıllık kaya mezarları, çevredeki köylüler tarafından kutsal mekân olarak yoğun olarak ziyaret edilmektedir. Urartu dönemine ait olduğu tahmin edilen kaya mezar şimdi cami olarak kullanılmaktadır. Köylüler tarafından kutsal yer olarak kabul edilen cami, çevredeki vatandaşlar tarafından ziyaret edilip, adaklar adanılıyor, hastalar şifa amacıyla, dileği olanlar ise dileklerinin kabul olması için bir geceyi söz konusu mekânda geçiriyorlar. Buranın bir Urartu dönemine ait kral ve kraliçenin mezarı olduğu söylenmektedir. Burada Urartu dönemine ait birçok tarihi kalıntı bulunmaktadır. Bu oyma mezarın ise o dönemde yapılmış bir tarihi kaya mezar olduğu tahmin edilmektedir.

Mekânı ziyaret etmek için buraya gelen köylüler zamanında, ermiş bir dervişin bir gece burada konakladığını ve bir daha kendisinin görülmediği, buradan gökyüzüne çıktığına inandıklarını belirtmişlerdir. Köylüler birçok felçli hastanın burada bir gece uyutulduktan sonra, sabah eski sağlığını kazanmış bir şekilde uyandığını iddia etmişlerdir. Köylülere göre bölge Rus işgali altındayken, Ermeni zulmünden korkan Müslümanlar o dönemde burayı cami olarak kullanarak ibadetlerini yapmışlar. Unutulan bu mekan, bir köylü ineğini burada

yürütürken kapı üstündeki tavanın çökmesiyle fark edilmiş. Burası kazılıp içerisindeki samanlar boşaltılınca Kur'an-ı Kerim ve Arapça yazılı kitaplar bulunmuştur.

Yapılan araştırmalarda Urartu dönemine ait tarihi kalıntıların ve mağaraların bulunduğu alan; Erzurum Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından 08.03.2002 tarih ve 1214 sayılı kararı ile koruma altına alınmış ve sit alanı olarak ilan edilmiştir.

Korhan Yaylası

Resim 23: Korhan Yaylasından Bir Görünüm

Korhan Yaylası, Iğdır-Doğubeyazıt karayolundan ayrılan, yaklaşık 16 kilometrelik yol ile ülke ulaşım ağına bağlanır. Iğdır şehir merkezinden Korhan Yaylası'na giden patika yol Iğdır-Doğubeyazıt karayolunda Gevro olarak anılan mevkiden ayrılmaktadır. Bu mevkii ile Iğdır şehir merkezi arasındaki mesafe yaklaşık 20 kilometredir. Korhan Yaylası'ndan Aralık ve Karakoyunlu İlçelerine ulaşan dağ yolları mevcuttur.

Korhan Yaylası'nın yüksekliği 1950–2200 metre arasında değişmektedir. Alanın batısında 2121 metre rakımlı Karakaya Tepesi ve eski köy yerleşim yeri olan Korhan Köyü, doğusunda Atıcı Düzlüğü, güneyinde 3400–3500 metre yüksekliğindeki Ahura Tepesi, Küp Gölü ve 5165 metre yükseklikteki Ağrı Dağı bulunmaktadır.

Korkan Yaylası, eski Iğdır Merkezinin ilk yerleşim merkezi olan Iğdır Kalesi'nin (Korhan Kalesi) hemen eteğinde bulunan bir yerdir. Yaylacık için önemli bir noktadır. Kışlanın üst kesimlerinde Korgan Meşesi bulunmaktadır.

1860'lı yıllara kadar Korhan Yaylası Iğdır'ın önemli bir yerleşim yeriymiş. Ancak 1860 yılında burada meydana gelen bir deprem sonrası yaylada yaşayan 50 bin kişi ovaya inerek Iğdır kentini kurmuşlardır. Korhan Yaylası, 2001 yılından itibaren mesir şenliklerinin yapıldığı yer haline getirilmiştir. Ayrıca buraya enerji hattı ve içme suyu hattı da çekilmiştir. Her yıl Ağustos ayında, bu yaylada çeşitli şenlikler düzenlenmektedir. Korhan Yaylası'nda özellikle hafta sonlarını değerlendirmek için aileler buraya piknik yapmaya gelmektedirler.

Iğdır'da Yer Alan Belli Başlı Oteller

Otel Adı	Oda Sayısı	Yatak Kapasitesi	Bulunduğu Yer
Yılay Otel	35	70	Iğdır
Öz Olimpia Otel	46	103	Iğdır
Grand Otel	44	84	Iğdır
Alkış Otel	40	80	Iğdır
Otel İmparator	78	165	Iğdır
Otel Dedemin	50	115	Iğdır

Tablo 5: Iğdır'da Bulunan Bazı Oteller (Iğdır İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Iğdır turizmi özellikle yaz aylarında hareketlenmektedir. Bu mevsimde Nahçıvanlı ve İranlı turistler tarafından ziyaret edilen Iğdır, üniversitesinin ve sanayisinin gelişmesi ve havaalanının kullanılması sayesinde turizm pastasından daha fazla pay alacaktır.

Resim 24: Iğdır Kent Girişindeki Leylek Heykeli

2.1.6.4 Sanayi

Sanayileşme kalkınmanın temel unsuru olarak kabul edilir. Bir yörede sanayinin gelişmesi, altyapı imkanları, gelir seviyesi, sermaye birikimi gibi pek çok faktöre bağlıdır. Iğdır coğrafi konumu, 3 ülkeyle sınır olması, düz arazi yapısı, genç nüfusu, üniversitesi, yapımı devam eden ve planlanan ulaşım bağlantıları ve iklimi sayesinde imalat ve tarıma dayalı sanayi konusunda son yıllarda büyük gelişmeler kaydetmiştir.

Iğdır'da şehir merkezine yaklaşık 30 km mesafede bulunan ve yapımı devam eden havaalanı yakınında bulunan Organize Sanayi Bölgesi (OSB) 200 hektar, 105 parsel ve 2 etaptan oluşmaktadır. OSB'nin 23 parsel ve 67 hektardan oluşan 1. etabının elektrik, yol ve kanalizasyon altyapısı tamamlanmıştır. 2014 yılında OSB'den Kars-Iğdır-Dilucu-Nahçıvan-Tahran-İslamabad demiryolunun geçmesi ve böylelikle OSB'nin demiryolu bağlantısının gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Iğdır OSB'de mermer, meyve suyu, salça, süt ürünleri, çöp konteynırı, plastik doğrama, ısı yalıtım malzemeleri, poşet imalatı tesisleri bulunmaktadır.

Resim 25: Iğdır OSB'nin Genel Görünümü

Kentte TMO'ya ait silolar ve SEK'e bağlı Kars Sek Mama İşletmesi'nin bir süt toplama merkezi bulunmaktadır. Başlıca sanayi kuruluşları, dokuma sanayi kolunda çalışan küçük ölçekli işyerleridir.

Iğdır'da büyük ölçekli sanayi tesisi bulunmamakla birlikte, tarıma dayalı ve imalat sanayinin hızla geliştiği söylenebilir. İlde çok sayıda un, yem, salça, meyve suyu, süt ürünleri, et ürünleri, bal paketleme, plastik malzeme (meyve kasası, termos, pvc vb.), ısı yalıtım malzemeleri, soğuk hava deposu, lastik kaplama, çadır ve branda (özellikle TIR brandası), mermer, ponza (topuk taşı veya briket üretimi için), tuz, küp şeker, pasta ve şekerleme, bisküvi ve gofret, dondurma, ambalaj imalathanesi gibi tesis veya fabrikalar bulunmaktadır. Bu tesislerin ihtiyaç duyabileceği kalifiye personel konusunda sıkıntılar yaşanmakla birlikte, son yıllarda üniversite, meslek liseleri, İŞKUR ve Iğdır Ticaret ve Sanayi Odası vasıtasıyla mesleki eğitim programları geliştirilmekte ve ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte personel yetiştirilmesine çalışılmaktadır.

İlde sanayi tesisleri, genel olarak tarımsal üretimden sağlanan hammadde kaynaklarına dayanılarak kurulmuştur. Un, bisküvi, çikolata, tuz ve yem fabrikası ile tuğla fabrikası bulunmaktadır. Genelde bu tesisler, küçük sanayi iş yerlerinden oluşan ve çalıştırdığı işgücü sayısı 5-10 kişi civarında olan ve hammaddenin bol olduğu aylara göre faaliyetlerini devam ettiren tesislerdir. Üretim, çoğunlukla mevsimlik işçilerle sağlanır. İldeki Bisküvi ve Çikolata Fabrikaları'nda çalışan kişi sayısı 155'tir. İlde 150 kişiden daha az personel istihdam eden küçük ve orta ölçekli işletmelerin sektörlere göre dağılımı incelendiğinde; çalışan sayısı bakımından en yoğun sektörlerin inşaat malzemeleri ve gıda sanayi olduğu görülmektedir.

Iğdır Küçük Sanayi Sitesi'nde 317 adet iş yeri mevcut olup, faal olan bu iş yerlerinde halen 550 civarı kişi çalışmaktadır.

Merkez ilçeye bağlı Çalpala Köyü yakınlarında Kiti Hidroelektrik Santrali bulunmaktadır. Bu santral, 1961 yılında kurulup 1966 yılında faaliyete geçmiştir. 2 tane tribünü bulunmaktadır. Yıllık ortalama enerji kapasitesi 6 GWh 'dir.

Resim 26: Kiti Hidroelektrik Santralinin İçinden Bir Görünüm

Resim 27: Kiti Hidroelektrik Santrali

İlde 2009 yılında faaliyete geçen meyve püresi ve salça üretimi yapan bir fabrika mevcuttur. Kurulan ikinci fabrika ise, 2010 yılında hizmete giren "Araslar Konsantre Meyve Suyu Fabrikası'dır. Bu fabrikada elma, kayısı, şeftali, vişne, kiraz ve havuç gibi ürünler işlenmektedir. Ayrıca, ilde ilk salça ve meyve konsantre fabrikası "UNIT Salça ve Meyve Konsantre Fabrikası" adı altında Eylül 2010'da açılmıştır.

İldeki sanayi işletmelerinin yarattığı istihdamın sektörlere göre dağlımı incelendiğinde toplam işçi sayısının yaklaşık % 4'ü Madencilik, % 64 'ü Gıda ve Yem Sanayi ve % 32'si de İnşaat Malzemeleri Sanayisine dayalı işletmelerde istihdam edilmiştir. Iğdır merkezinde kurulu bulunan Küçük Sanayi Sitesi, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının % 100 kredi desteğiyle 350.000m^2'lik bir alanda yapımına 1986 yılında başlanılmış ve 1997 yılında tamamlanarak

hizmete sokulmuştur. Sitede 317 işyeri, sosyal tesisler, çıraklık okulu ve idari bina bulunmaktadır. Sitedeki doluluk oranı %100 civarında olup, yaklaşık 500 kişi istihdam edilmektedir.

İlde anayasanın 1163 sayılı kanununa göre kurulmuş kooperatif sayısı 33 adet olup, bunun 3 adedi "Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifi", 7'si yapı, 1'i tüketim ve 22 adedi de motorlu taşıtlar kooperatifleridir. İlde Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği'ne bağlı toplam 8 adet meslek odası bulunmaktadır.

2.1.6.5 Ticaret

Iğdır, sınır olmasının avantajını kapalı sınır kapıları nedeniyle yeterince kullanamamakla birlikte, özellikle Nahçivan ile gerçekleştirdiği ticaret, Iğdır'ın ticari hayatını olumlu etkilemektedir. Nahçıvan ve kuzey İran'da (Batı Azerbaycan Eyaleti) yaşayan halklarla yakın kültürel bağları bulunan Iğdır'ın ihracatının da bu ülkelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile olan coğrafi ve siyasi konumu da dikkate alınarak 20.05.1992 tarih ve 92/3065 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla Dilucu Sınır Kapısı'ndan sınır ticaretine izin verilmiştir. 2008 yılında "Dilucu Sınır Kapısı"ndan gerçekleştirilen ihracat tutarı 52 milyon dolar, ithalat tutarı ise 4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Iğdır'ın Aralık ilçesi sınırları içerisinde bulunan Boralan Sınır Kapısı yeterince kullanılamamaktadır. Ermenistan'la olan ve Karakoyunlu ilçesinde bulunan "Alican Sınır Kapısı" ise 1993 yılındaki Karabağ Savaşı ve akabindeki Hocalı Katliamı'ndan ötürü süresiz olarak kapatılmıştır.

Iğdır, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Hakkâri ve Malatya'dan sonra en fazla ihracat gerçekleştiren 3. ildir.Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Iğdır'ın 2010 yılı ihracatı, 106 milyon dolardır. 2009 yılı ihracat rakamının 79 milyon dolar olduğu düşünüldüğünde Iğdır'ın ihracatının yüzde 35 arttığı görülmektedir.

Iğdır'daki ticari hareketlilik özellikle tatil günlerinde kendisini göstermektedir. Tatil günlerinde Nahçıvan ve İranlı turistlerin akınına uğrayan Iğdır'da toptan ve perakende ticaretin yanı sıra turizm gibi diğer hizmet sektörleri de bu hareketlilikten faydalanmaktadır. Iğdır, TÜİK verilerine göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde turistlerin en fazla geceleme yaptığı ildir. Iğdır değişen yüzüyle bölgeden ve bölge dışından gelen insanlara hitap etmektedir. Iğdır'da yeni alışveriş merkezleri, parklar ve mağazalar kurulmaktadır.

Iğdır'da ticaretin yoğunlaştığı başka bir alan lojistiktir. Iğdır sınır olmasının verdiği avantajla 3.000'e yakın TIR'a sahiptir. Ulaştırma Bakanlığı Erzurum Bölge Müdürlüğü verilerine göre anılan bölge müdürlüğüne bağlı illerde (Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı,

Kars, Iğdır, Ardahan, Muş, Bingöl, Tunceli) uluslararası taşımacılık yapma yetki belgesine (C2 Yetki Belgesi) sahip 52 lojistik firmasından 44 tanesi Iğdır'da bulunmaktadır. Kalan firmaların 7 tanesi Doğubeyazıt, 1 tanesi ise Erzurum'dadır. Bu kadar büyük bir TIR filosuna sahip olmasına rağmen Iğdır'da kara lojistik üssü ve çekiciler (Mercedes, Volvo, Scania, DAF, Renault) için yetkili bakım-onarım servisleri bulunmaması dikkat çekicidir. Bununla birlikte TIR parçaları üretimi için Iğdır'da yeni bir oluşum gerçekleşmekte ve başta treyler brandası olmak üzere bazı yedek parçaların üretimi sağlanmaktadır. Bu parçaların İran, Nahçıvan, Azerbaycan, Gürcistan ve İran Culfa'daki Aras Serbest Bölgesi üzerinden Ermenistan'a ulaştırılması söz konusudur.

Iğdır'da konut sektörü özellikle TOKİ'nin yatırımları sonrasında hızla gelişmiştir. Göç alan bir kent olarak Iğdır'da son derece modern apartmanlar inşa edilmektedir. Bu nedenle Iğdır'da konut bulmak zor değildir.

Iğdır ilinde Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 684 adet ticari şirket bulunmaktadır. Bunların 74 adedi Anonim ve 580 adedi Limitet Şirkettir.

Iğdır, önümüzdeki dönem için daha büyük atılımları gerçekleştirecektir. Iğdır'da özellikle komşu ülkelerde üretilmeyen veya daha az kalitede üretilen makarna, çocuk bezi, kesme çiçekçilik, mobilya, inşaat malzemeleri (tuğla, briket, seramik), alışveriş merkezi (AVM), gıda imalatı, enerji, seracılık, tekstil (perde), cam, mermer-granit, demir-çelik ve petro-kimya alanlarında yatırımlar planlanmakta veya hayata geçirilmekte olup, bu yatırımlar ihracat odaklı düşünülmektedir.

2.1.6. Madencilik

Iğdır ili maden kaynakları bakımından oldukça fakirdir. İldeki tek maden yatağı Tuzluca sahasındaki kaya tuzu yatağıdır. Yatakta % 91.4 NaCl tenörlü 613.449.573ton görünür ve 226.688.000 ton muhtemel kaya tuzu rezervi tespit edilmiş olup, yatak önceki yıllarda Tekel tarafından günümüzde ise özel sektör tarafından işletilmektedir. Tuzluca Tuz Fabrikası, aylık 100-120 ton arasında tuz üretim yapabilecek kapasitededir.

Harita 6: Iğdır İlinin Maden Haritası Örneği (MTA)

2.1.7 İş Gücünün Sektörlere Göre Dağılımı

1.1.7.1 Çalışan Nüfusun Sektörlere Göre Dağılımı

Nüfusun yaklaşık %25'i tarım, %23'ühayvancılık, % 33'ü ticaret ve sanayi ve %19'u da diğer sektörlerde çalışmaktadır.

İş bulmak amacıyla İŞKUR' a müracaat edenlerin % 65'inin vasıfsız olduğu görülmektedir. İşsizlerin 705'i lise ve lise dengi, 593'ü İlköğretim (ilkokul, ilköğretim, ortaokul ve dengi) ve 255'i yükseköğretim mezunudur. Iğdır'ın işsizlik oranı % 8,9'dur. Bu oran erkek nüfus için % 12 iken, kadın nüfusta % 5'tir. İl'de herhangi bir mesleğe sahip bulunmayanların sayısı ise 36.381'dir. İşsizlik oranı il merkezinde ilçe merkezlerinden daha yüksektir. İl merkezinde % 30 olan işsizlik oranı, ilçe merkezlerinde % 22, köylerde ise % 0,5'tir. İşsiz nüfusun büyük çoğunluğunu genç nüfus oluşturmaktadır. 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde iş gücüne katılma oranı % 61 olup, cinsiyete göre önemli farlılık göstermektedir. İş gücüne katılma oranı erkek nüfus için % 72, kadın nüfus için % 49'dur.

TUİK Verilerine Göre Temel Göstergeler

İlin Adı	**İşgücüne Katılım Oranı**	**İşsizlik Oranı**	**İstihdam Oranı**
IĞDIR	**% 51**	**% 11,1**	**% 45,3**

İlimizde 2011 yılı içerisinde işgücüne katılım oranı %51, işsizlik oranı % 11.1 istihdam oranı ise % 43 olarak gerçekleşmiştir

İşkur' da kayıtlı işsizlerin 2312'si kadın, 2850'si erkek olmak üzere toplam 5363 kişidir.

2.1.8 Eğitim ve Sağlık

2.1.8.1 Eğitim

Iğdır eğitim konusunda birçok açıdan Türkiye ortalamasının altında kalmakla birlikte TRA2 Düzey II Bölgesi (Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan) ortalamalarının üstünde bulunmaktadır. İldeki eğitim göstergeleri şu şekildedir;

• Okuma, yazma bilmeyenlerin nüfusa oranı %21,48 (TRA2 Bölgesi oranı %20,01; Türkiye oranı %9,18),

• İlkokul mezunlarının nüfusa oranı %23,63 (TRA2 Bölgesi oranı %27,51; Türkiye oranı %36,62),

• *İlköğretim / Ortaokul mezunlarının nüfusa oranı %19,09 (TRA2 Bölgesi oranı %17,86; Türkiye oranı %18,03),*

• *Lise veya dengi okul mezunlarının nüfusa oranı %17,26 (TRA2 Bölgesi oranı %14,41; Türkiye oranı %20,52),*

• *Yüksekokul veya fakülte mezunlarının nüfusa oranı %4,84 (TRA2 Bölgesi oranı %4,10; Türkiye oranı %8,54),*

Iğdır'da ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 24 (Türkiye ortalaması 24), genel ortaöğretimde 29 (Türkiye ortalaması 21) ve teknik/mesleki ortaöğretimde 22'dir. (Türkiye ortalaması 18)

Iğdır'da 2009–2010 eğitim-öğretim döneminde toplam 35.252 ilköğretim öğrencisi öğrenim görmekte olup, bu rakamın 17.050'si kız öğrencilerden oluşmaktadır. Okul öncesi eğitimde eğitim gören öğrenci sayısı ise 3.130'dur.

Iğdır'ın eğitim göstergeleri Türkiye ortalamasının altında kalmakla birlikte son yıllarda büyük değişimler de gerçekleştirilmektedir. Iğdır'ın eğitim kalitesinin arttırılması Iğdır'da yeni tesisler inşa edilmektedir.

Iğdır'ın eğitimi konusunda yaşanan en büyük gelişme 2008 yılında Iğdır Üniversitesi'nin kurulmasıdır. Üniversitede yer alan fakülteler;

- İlahiyat,
- Mühendislik ve
- Ziraat Fakülteleridir.

Iğdır Üniversitesi 2 meslek yüksekokuluna sahiptir. Bunlar;

- Iğdır Meslek Yüksekokulu ve
- Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'dur.

Üniversitede Fen, Sağlık ve Sosyal Bilimler Enstitüleri bulunmaktadır. Bu enstitülerden sadece sosyal ve fen bilimleri enstitülerinde öğrenciler öğrenim görmektedirler.

Iğdır Üniversitesi 3 Araştırma ve Uygulama Merkezine sahiptir. Bunlar;

- Ağrı Dağı Uygulama ve Araştırma Merkezi,
- Caferilik Uygulama ve Araştırma Merkezi ve
- Tarımsal Araştırma ve Uygulama Merkezidir.

Iğdır Üniversitesinde lisans öğrenimi gören 485, ön lisans öğrenimi gören 1.549 olmak üzere toplam 2.034 öğrenci bulunmaktadır.

Iğdır Üniversitesinin akademik personel kadrosuna bakıldığında;

- 4 Profesör,
- 3 Doçent
- 39 Yardımcı Doçent,
- 31 Öğretim Görevlisi,
- 6 Okutman ve 45 Araştırma Görevlisi olmak üzere 128 akademik personel görev yapmaktadır.

2.1.8.2 Sağlık

İlde, kamu sağlık kuruluşları ile özel sektörde çalışan hekimlerle birlikte hekim başına 1,992 kişi düşerken, ülke ortalaması olarak bu rakam 1,000 dolayındadır. Iğdır'da hastane sayısı 5, hastane yatak sayısı 290'dır. Bu hastanelerden 1'i özel, diğerleri kamu hastanesidir. Hastanelerin yanı sıra 1 Verem Savaş Dispanseri, 1 Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi, 1 Sağlık Meslek Lisesi, 1 Acil Sağlık İstasyonu, 18 Sağlık Ocağı, 40 Sağlık Evi, 29 Eczane ve 30 civarında özel muayenehane bulunmaktadır. İldeki hekim ve diğer sağlık personeli sayısı yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte 2006 yılı verilerine göre 56 uzman ve 91 pratisyen hekim, 12 diş hekimi, 156 sağlık memuru, 172 hemşire ve 142 ebe görev yapmaktadır.

Sağlık Müdürlüğü bünyesinde 15 adet faal ambulans, 7 adet binek aracı, 2 adet minibüs, 1 adet pikap, 2 adet kamyon, 1 adet jeep olmak üzere toplam 28 adet araç mevcuttur.

Iğdır'da gerekli tıbbi cihazlar bulunmakla birlikte, ağır durumlarda hastaların Erzurum'a veya Van'a sevk edilmesi söz konusudur.

Iğdır İli'nde sosyal güvenlik kapsamında olan kişi sayısı 20.173'dür.

2.2 IĞDIR'DA KENTLEŞME SÜRECİ

Kent, nüfusu belli bir büyüklüğü ve yoğunluğu aşan, ekonomisi tarım dışı etkinliklerde yoğunlaşan ve kendi nüfusundan başka, etki alanı içinde yaşayanlara da hizmet sağlayan yerleşmelere verilen addır.

Kentleşme ise kent ortaya çıktıktan sonra, kentlerdeki büyümeyi, gelişmeyi, yoğunlaşmayı, farklılaşmayı, bütünleşmeyi, değişmeyi anlatır. Kentleşmeyle birlikte kentin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı, fiziksel sınırları sürekli bir değişim içindedir. Fiziksel sınırların sürekli değişimi kentin makro formunu oluşturur. Makro formun oluşumunda kentleşme, yoğunluklar, kentler arası mesafeler ve kentler arasındaki ulaşım sistemleri etkilidir.

Resim 29-Iğdır İli'nin makroformu

Iğdır'ın makroformu

Iğdır'ın kent makroformu, konsantrik kent formunun uzantısı olan ışınsal kent formudur. Konsantrik kent formu, merkez etrafında birbirine dik anayollar boyunca halkalar şeklinde gelişen kent formudur. Çember yollar ve merkeze yönelen ışınsal yollarla dışa doğru büyüme gösterir.

Merkezden sınır kapısına doğru giden Melekli yolu, Erzurum Kars yolu, Halfeli yolu bu makro formun oluşmasında etkili olan ana yollardır.

Merkez yerleşimi Iğdır Ovası'nda konumlanmıştır, belediye sınırlarını kuzeyde ve güneyde bulunan DSİ tahliye kanalları belirlemiştir. D080,D975, devlet karayolu ile E99 uluslararası nitelikteki karayolu merkez yerleşmesi içerisinden geçmektedir.

Kent, Erzurum-Kars Karayolu ile Nahcivan Karayolu arasında gelişen bir merkeze sahiptir. Kentsel gelişme Erzurum- Kars Karayolu'nun güneybatısında yoğunlaşmış, Kars'a doğru planlı bir gelişme görülmektedir. Halfeli yerleşimine yakın yerlerde plansız bir şekilde yoğunlaşma görülmektedir. Kente göç edenlerin büyük çoğunluğu bu bölgeye yerleşmektedir.

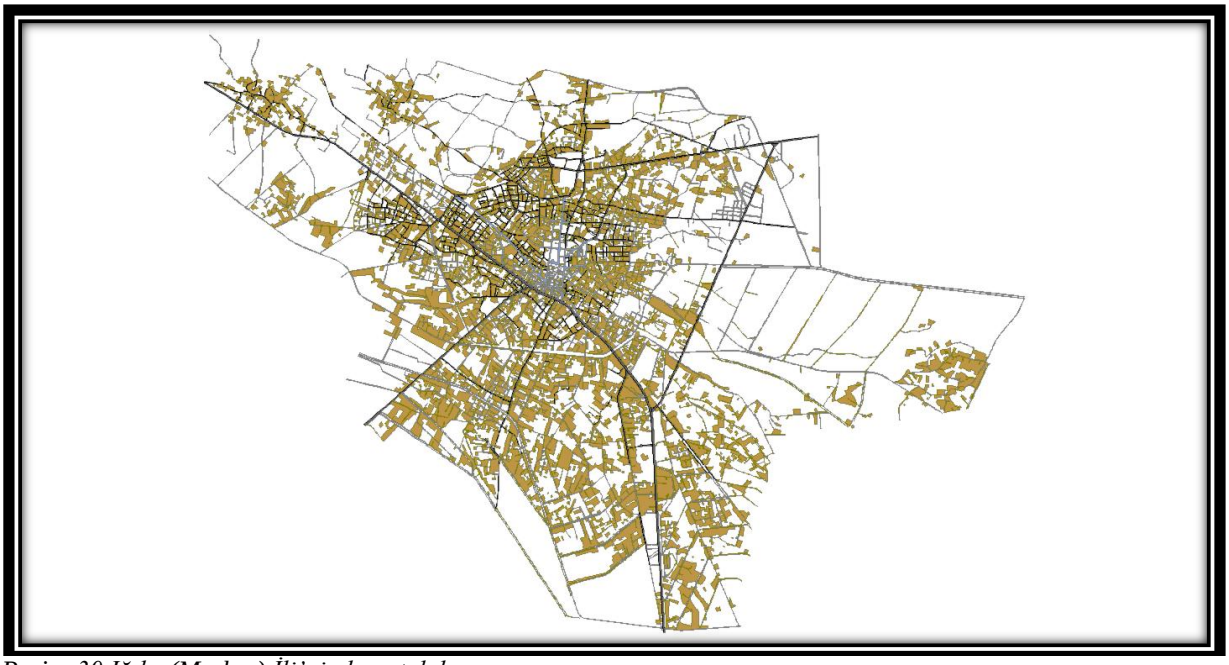

Resim-30 Iğdır (Merkez) İli'nin konut dokusu

Atatürk, Kışla, Topçular, Bağlar, 14 Kasım, Emek, Karaağaç, Söğütlü, 7 Kasım, Konaklı, Cumhuriyet, Ali Kamerli, Hakveyis, Hanoko mahalleleri olmak üzere il merkezi özelliği taşıyan 14 mahalle Iğdır merkez yerleşimini oluşturmaktadır. *Bu mahallelerdeki toplam bina sayısı 17.306, bağımsız birim sayısı 33.850'dir.Bu birimlerin yaklaşık 18.786'sı konut,18.752'si ise konut dışı kullanışlar olarak hizmet vermektedir. Kamuya ait birim sayısı 231,işyeri birim sayısı ise 3.392dir.*Konut alanı 1.040.870 ha' lık bir alanı kaplamaktadır.

Merkez ve yakın çevresinde apartmanlar şeklinde, merkezden uzaklaştıkça ise tek katlı yapılara doğru bir yapılaşma görülmektedir. Kuzey mahallelerde (Bağlar, Emek ve Atatürk Mahallelerinde) konut kalitesinin daha yüksek olduğu yapılara rastlanır. Kırsal nitelik taşıyan Ali Kamerli, Hakveis ve Hanako Mahalleleri'nde tek katlı yapılar ve daha geleneksel yapılar mevcuttur. Karağaç Mahallesi'nin güney kesiminde ise kentin dışarıdan gelen yoksul nüfusunun barındığı gecekondu alanları mevcuttur.

Konut insan yaşamında önemli bir fiziksel varlıktır. Konut alanları ise yalnızca konutların bulunduğu alanlar olamaz bu alanların içerisinde insanların ihtiyaçlarını karşılayabileceği, birbirleriyle ilişkiler kurabileceği, boş zamanlarını değerlendirebilecekleri kentsel donatıların yer alması gerekir.

Resim 31- İlköğretim alanları

İlköğretim ve ortaöğretim alanları, çocuk nüfus yoğunluğunun bulunduğu bölgelere bağlı olarak değişim gösterir. Iğdır'da ilköğretim toplam alanı 159.282ha'dır. Ortaöğretim alanı ise 148.204 ha' dır.

Resim 32- Ortaöğretim alanları

Resim 33-Park alanları 63015.85381ha

Resim 34 Spor alanları 75205.79212ha

Resim 35-Ticaret alanları 232832.6442 ha

Resim 36 Konut altı ticaret 113003.4454 ha

Gelecekte yaşanabilir kentlerin oluşturulabilmesi için kentleşme sürecinde yerel yönetimlerin ve kamu kurumlarının şehircilik kriterlerini baz alan düzenleme çalışmaları yapmaları gerekir.

2.2.1 Iğdır' da Planlama

Planlama, kısaca karar verme sürecidir, kent planlaması ise "*kentin var olan sorunlarının ve büyüme eğilimlerinin verdiği ipuçları doğrultusunda kentin, önceden saptanan bir süre için erişeceği büyüklüğe, işlevsel ilişkilerin, ulaşım ve iletişimin, sosyal ve fiziksel dokusunun tasarlanması olarak tanımlanan bir karar verme ve değerlendirme sürecidir. Plan, planlama sürecinde, değerlendirmeler sonucu varılan bir kararın ifade şekli, uygulanması için bir araçtır".*

Türkiye'de plan türleri kalkınma planları, bölge planları, çevre düzeni planı, imar planı olarak tanımlanmaktadır. Planlar kapsadıkları alanlar ve amaçları açısından da mekânsal strateji planları ve imar planları olmak üzere hazırlanır. Mekânsal Strateji Planları; ülke fiziki planları, bölge planları ve alt bölge planlarıdır. İmar planları ise; nazımimar planı, uygulama imar planı, revizyon imar planı, ilave imar planı, mevzi imar planı türlerini kapsamaktadır.

3194 Sayılı İmar Kanunu'na göre imar planları varsa bölge planları ve çevre düzenleri planlarına uygunlukları sağlanarak belediye sınırları ve komşu alanların sınırları içerisinde belediyelerce, bu sınırlar dışında kalan yerler için valiliklerce yapılır.

1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı, İller Bankası Genel Müdürlüğünce Y.Mimar Fahri Yetman'a yaptırılmıştır. Planın onama tarihi 1986 yılıdır ve 1998 yılı için projeksiyon nüfus 120.000 gözetilerek düzenlenmiştir. Tarım alanları göz önünde bulundurularak konut yoğunlukları belirlenmiştir, plan bütününe bakıldığın da plan uygulanmış fakat kentsel donatılar açısından çoğunlukla plan değişikliği yapılarak donatı alanlarının küçültülmesi ve kaldırılması yönünde uygulamalar yapılmıştır. Ayrıca kat yükseklikleri ve çekme mesafelerine uyulmamıştır.

Plar Planlama Tic. LTD. şirketi tarafından hazırlanan Iğdır(merkez) İlave-Revizyon Nazım İmar Planı açıklama raporuna göre, kentin projeksiyon nüfusu 2030 yılı için 150.000 kişi olarak kabul edilerek ve ilin ekonomik yapısının tarım ve hayvancılık sektörü temelinde gelişme göstereceği varsayılarak hazırlanmıştır. Merkez ve ana akslar boyunca yüksek yoğunluk, merkez çevresinde orta yoğunluk,dış mahalleler ve güneydeki olası konut alanlarında düşük yoğunluk önerisi getirilmiştir. Plan henüz onaylanmamıştır.

Iğdır Türkiye İstatistik Kurumu ve Kalkınma Bakanlığı tarafından belirlenen; İstatistiki Bölge Birimlerinden TRA2 alt bölgesini oluşturan Kuzeydoğu Anadolu kapsamında kalan

yerleşmedir. Bu alanları kapsayan Kars, Ardahan, Iğdır, Ağrı Çevre Düzeni Planının yapılması için Kent Yapı Planlama Ltd. şirketi ile 03.11.2009 tarihinde sözleşme imzalanmış ve 2 Nisan 2012 tarihinde Kars, Ardahan, Iğdır, Ağrı Çevre Düzeni Planı onaylanmıştır.

3.MEKÂNSAL PLANLAMA AÇISINDAN IĞDIR'IN DEĞERLENDİRİLMESİ

3. 1 Atatürk Mahallesi

Merkez mahallerinden olan Atatürk Mahallesi en kuzeyde olup yoğun yerleşme alanlarındandır. Mahallede jandarma komutanlığı, ticaret lisesi, stadyum,Betsi Aydeniz Anadolu Kız Meslek Lisesi, öğrenci yurdu, Kazım Karabekir İlköğretim Okulu bulunmaktadır.

Atatürk Mahallesi'nde ilk yerleşmeler Mimar Sinan Caddesi ve Kanuni Caddesi üzerinde gelişme göstermiştir.Atatürk Mahallesi , imar uygulamalarının da etkisiyle daha çok tek katlı bahçeli evler şeklinde gelişme göstermiştir.

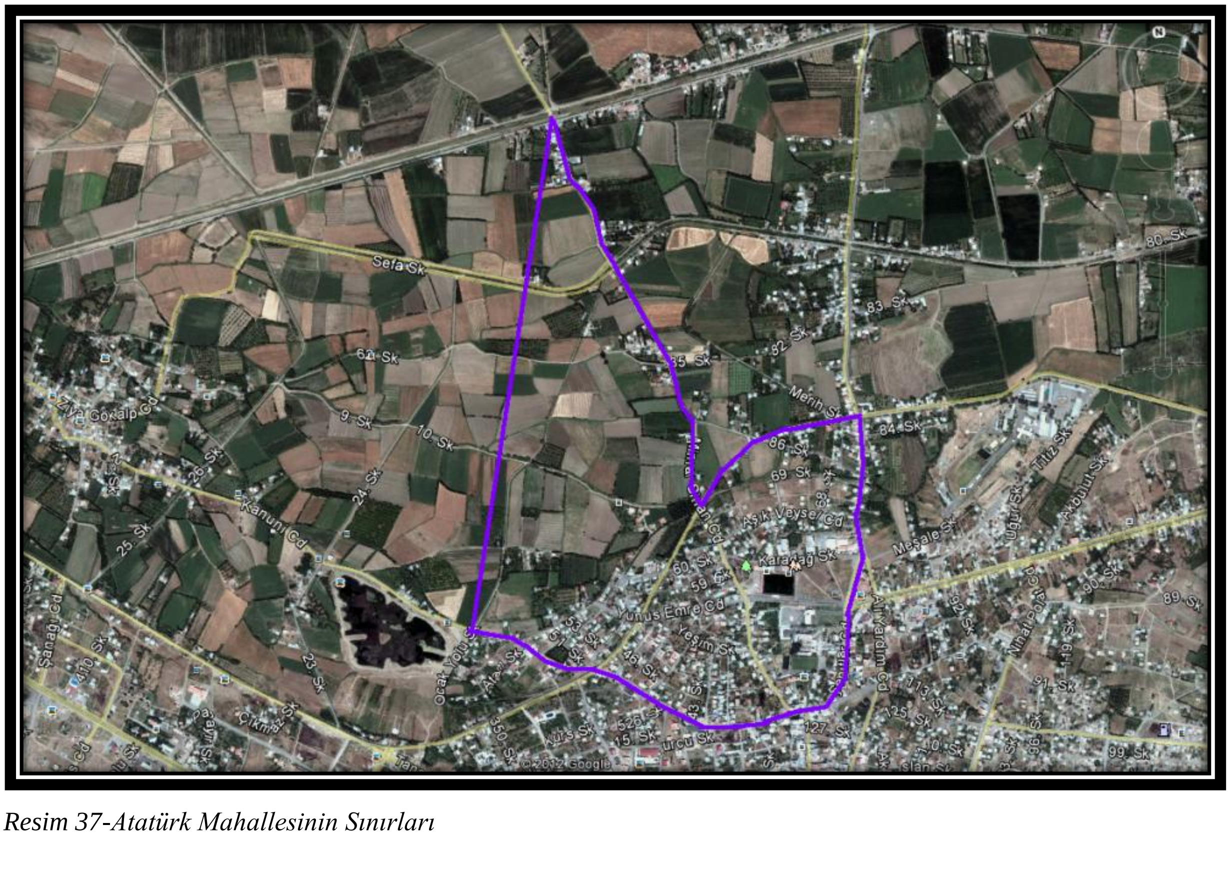

Resim 37-Atatürk Mahallesinin Sınırları

Atatürk Mahallesi, Topçular ve Bağlar Mahalleleri'nden daha önce gelişme gösteren fakat Bağlar ve Topçular Mahalleleri'nin yapılaşma hızında olmayan bir mahalledir.

Resim 38- Atatürk Mahallesi'nden görünüm (1)

Resim 39- Atatürk Mahallesi'nden görünüm (2)

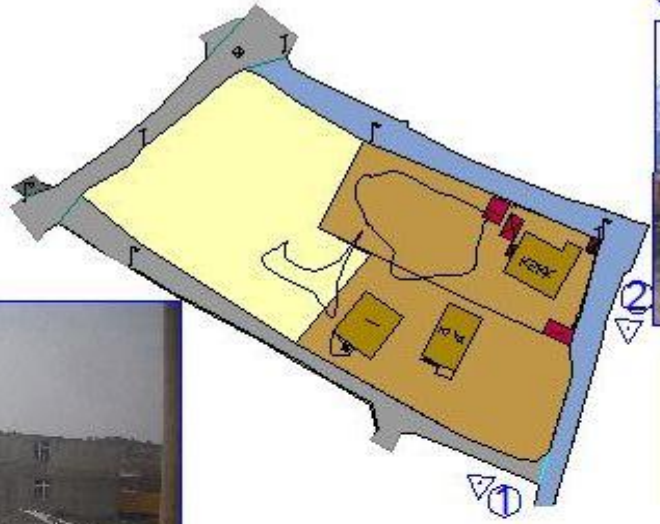

ATATÜRK MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	9160m²
b	Konut Alanı	6511m²
c	Yol Alanı	2649m²
d	Kat Alanı	659m²
e	Müştemilat Alanı	95m²
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.07m²
l	KAKS	0.10m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- BOŞ ALAN
- PARKE TAŞ YOL
- STABİLİZE YOL

3.2 Alikamerli Mahallesi

Alikamerli daha önce köy statüsünde iken kentin batı yönünde büyüme baskısı ile merkez ilçeye sonradan bağlanmıştır ve merkez mahallelerden büyük tarım alanlarıyla ayrılan dış mahallelerdendir.

Kırsal nitelikli olan mahallede yerleşim daha çok mahalle merkezinde yoğunlaşmakta ve dışa doğru ana yol boyunca yapılaşma görülmektedir.3 adet cami ve 2 adet ilköğretim okulu bulunmaktadır. Kenan Evren Caddesi üzerinde çeşitli imalathaneler, hazır beton tesisi ve soğuk hava deposu yer almaktadır.

İmar uygulamasının bulunmadığı mahallede parseller 1 dönümün üzerinde büyüklüğe sahiptir ve aynı parsel üzerinde birden fazla yapı bulunmaktadır. Yapılar genelde az katlı yığma ve betonarmedir.

Alikamerli Mahallesi'nde sebze ve meyve bahçelerinin yoğun olduğunu görebiliriz. Ayrıca Kenan Evren Caddesi'nin güney kesimindeki mera arazisine gelen göç ile mera işgali yaşanmıştır.

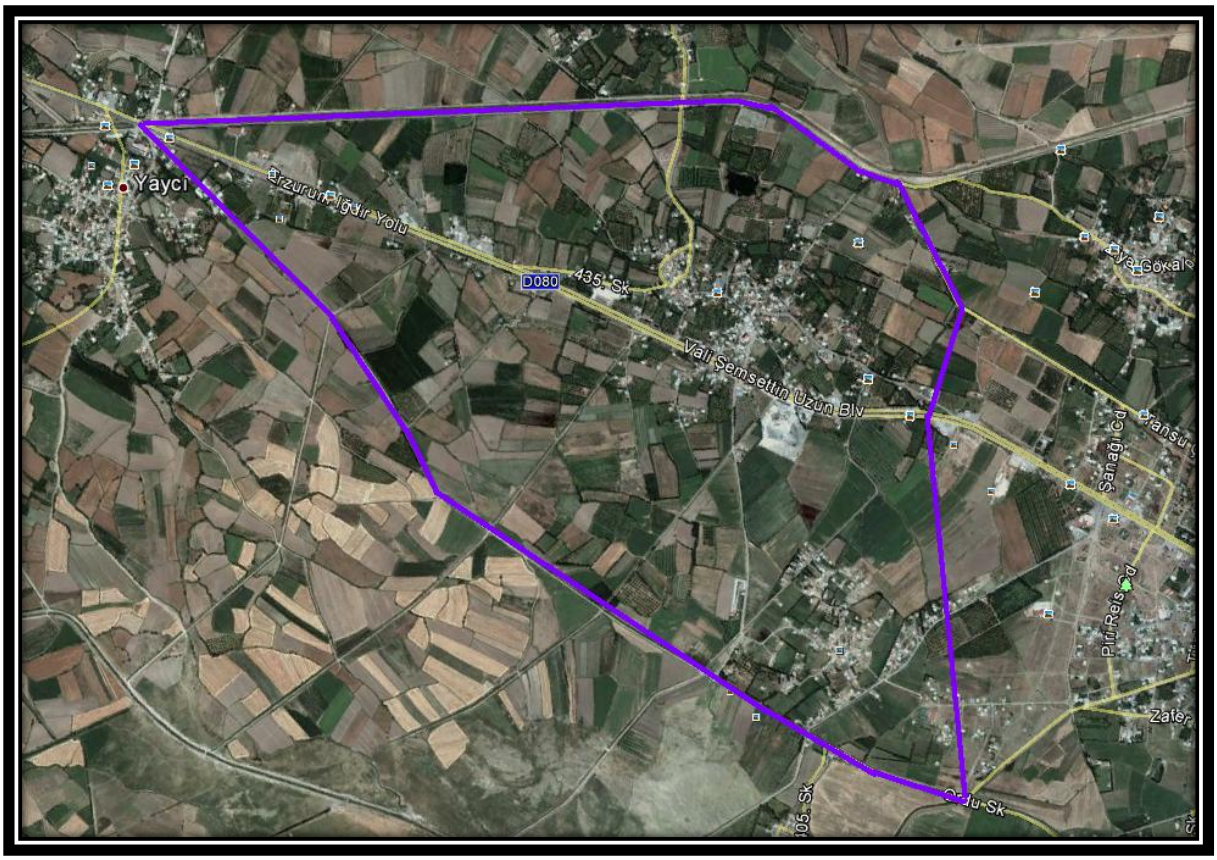

Resim 40- Alikamerli Mahallesinin Sınırları

Resim 41-Alikamerli Mahallesi'nden görünüm (1)

Resim 42-Alikamerli Mahallesi'nden görünüm (2)

ALİKAMERLİ MAHALLESİ

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- DİNİ TESİS ALANI
- ASFALT YOL
- STABİLİZE YOL

a	Toplam Alan (m^2) (b+c+f+g+h)	21489 m^2
b	Konut Alanı	16293 m^2
c	Yol Alanı	5196 m^2
d	Kat Alanı	
e	Müştemilat Alanı	
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
I	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	
l	KAKS	

3.3 Bağlar Mahallesi

Şehrin merkezinin bir kısmını Atatürk Caddesi'nden itibaren bünyesinde bulunduran mahalle Valilik Yolu Caddesi üzerinde merkez dışındaki ilk gelişmelerini göstermiştir. Mahalle daha sonra 18. Madde İmar Uygulaması ile hızlı bir gelişme göstermiş apartman şeklinde yoğun bir yapılaşma görülmüştür ve yoğun yerleşme talebi devam etmektedir.Yaşam standartları kent statüsünde olan nüfusu barındırmaktadır. Ayrıca ekonomik olarak da orta gelir ve üst gelir grubu yer almaktadır.

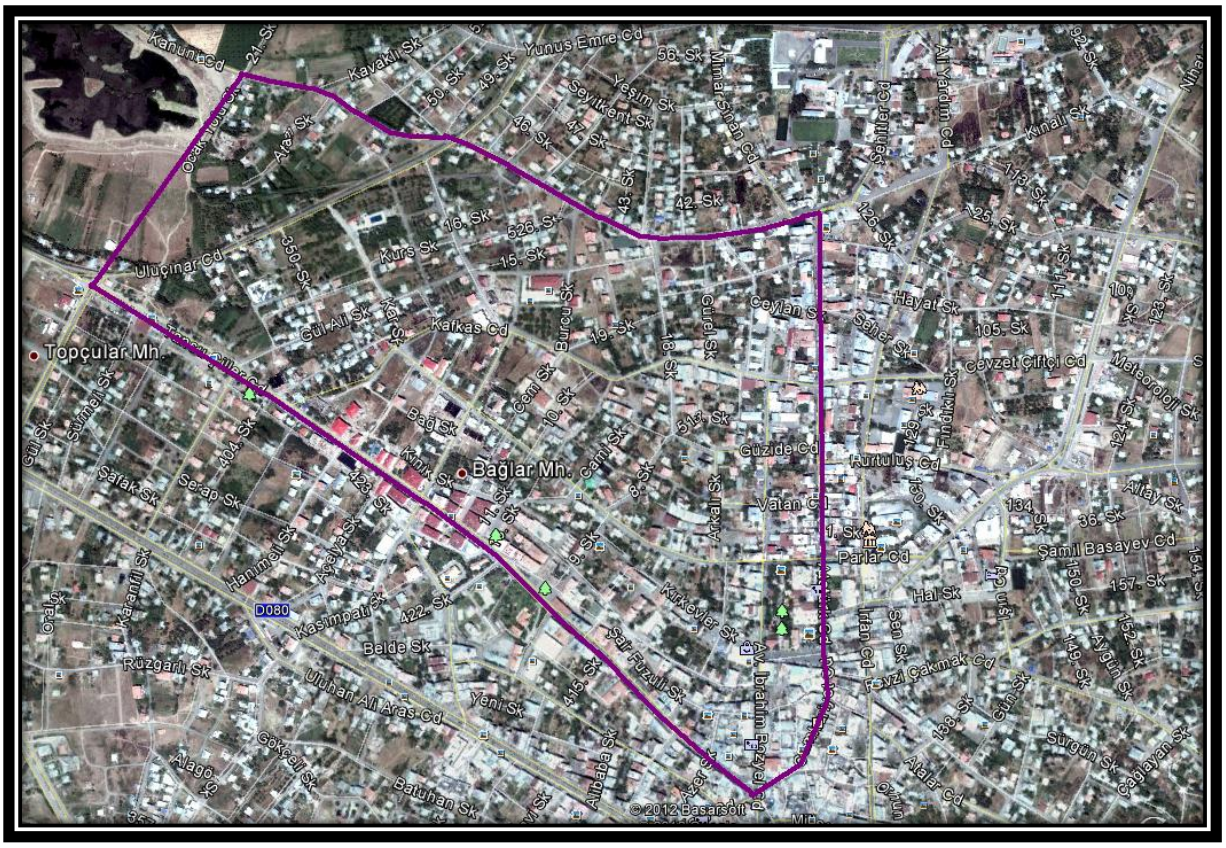

Resim 43-Bağlar Mahallesinin Sınırları

Resim 44- Bağlar Mahallesi'nden Görünüm (1)

Resim 45- Bağlar Mahallesi'nden Görünüm (2)

Resim 46- Valilik Yolu'ndan Görünüm (3)

Resim 47- Bağlar Mahallesi'nden Görünüm (4)

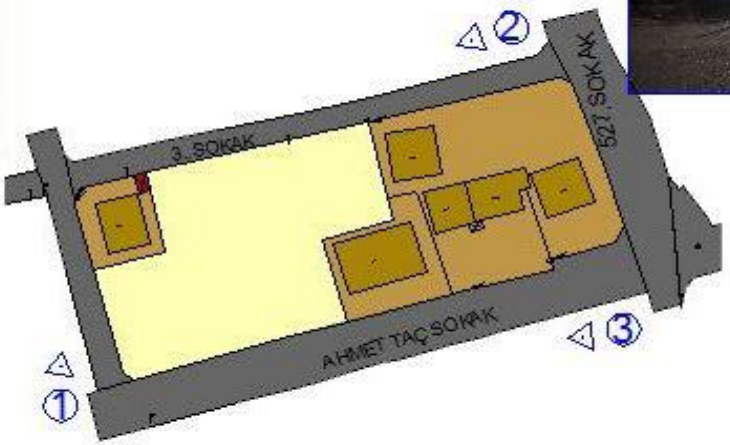

BAĞLAR MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	10612 m²
b	Konut Alanı	6227 m²
c	Yol Alanı	4385 m²
d	Kat Alanı	3340 m²
e	Müştemilat Alanı	15 m²
f	Konut Bahçesi	—
g	Boş Alan	
h	Nüfus	—
i	Brüt Yoğunluk	—
j	Net Yoğunluk	—
k	TAKS	0.15(99 m2)
l	KAKS	0.53m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- BOŞ ALAN
- ASFALT YOL

3.4 Cumhuriyet Mahallesi

Cumhuriyet Mahallesi, Kars Caddesi ve İbrahim Bozyel Caddesi'nden başlayarak ilk gelişmelerini Doğubeyazıt Caddesi üzerinde göstermiştir. Yapılaşmanın devam ettiği, kentsel boşluklara sahip merkez mahallelerindendir. Kazım Karabekir Caddesi üzerinde 1 adet özel hastane, 1 adet cami ve çeşitli işyerleri bulunmaktadır. Şehir mezarlığı da bu mahallede yer almaktadır.

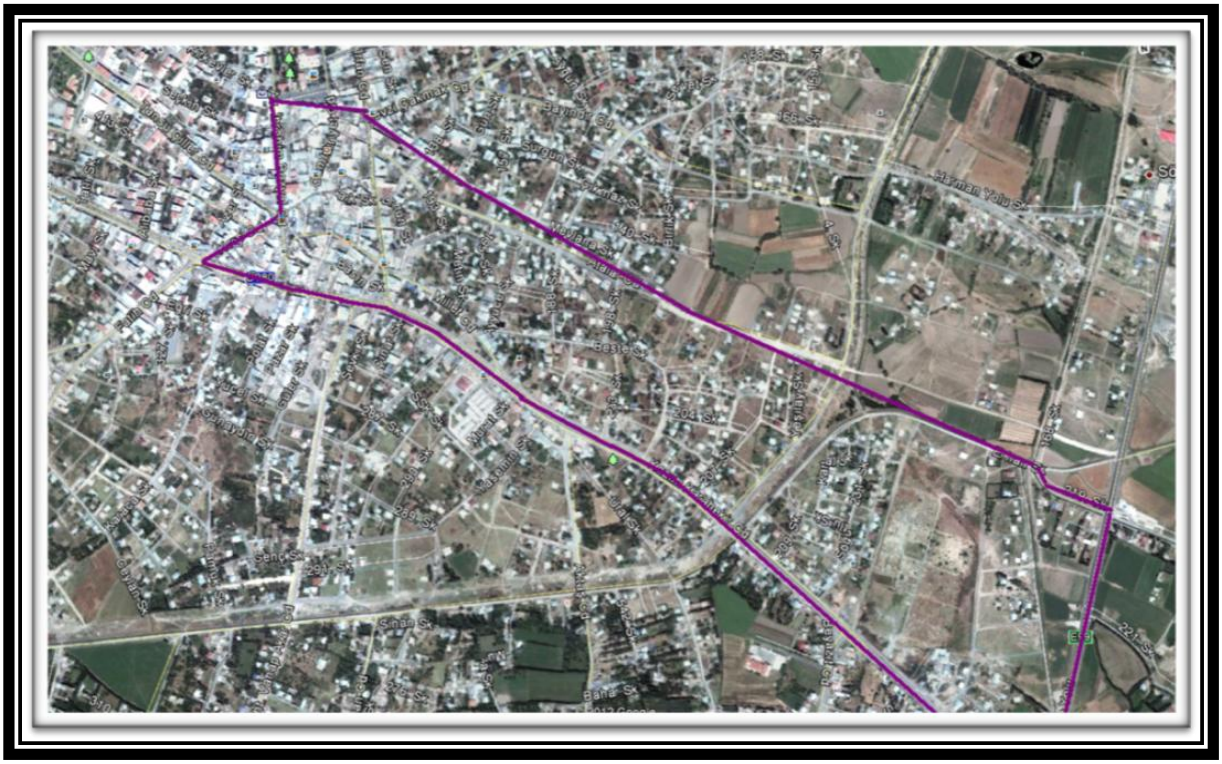

Resim 48- Cumhuriyet Mahallesi'nin Sınırları

Resim 49- Cumhuriyet Mahallesi'nden Görünüm (1)

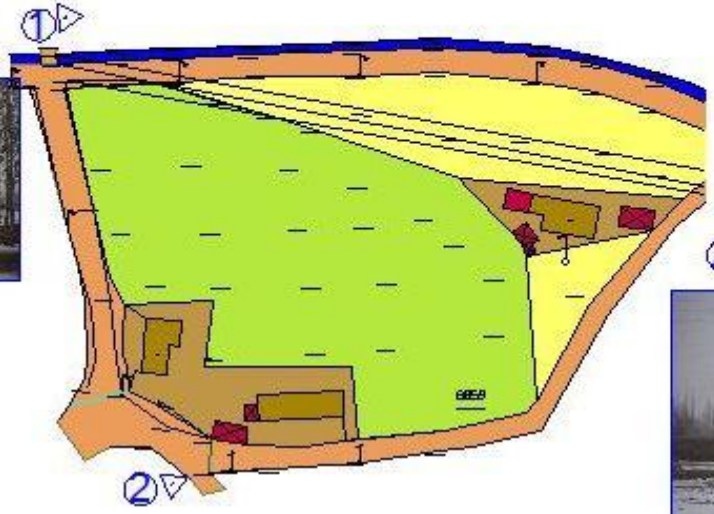

CUMHURİYET MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	14641 m²
b	Konut Alanı	11543 m²
c	Yol Alanı	3098 m²
d	Kat Alanı	389 m²
e	Müştemilat Alanı	154 m²
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.03(389m2)
l	KAKS	0.03 m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- BOŞ ALAN
- TARIM ALANI
- TOPRAK YOL
- SULAMA KANALI

3.5 Hakveyis Mahallesi

Hakveyis Mahallesi de Alikamerli Mahallesi gibi daha önce köy statüsünde iken merkez ilçeye sonradan bağlanmıştır.

Verimli tarım alanlarının kapladığı, sebze ve meyve bahçelerinin bolca bulunduğu ve bu alanlarile merkez mahallelerden ayrılan dış mahallelerdendir.

Alikamerli mahallesine komşudur.

Yapılaşma özellikleri de Alikamerli Mahallesi'ne benzerdir.

1 adet ilköğretim okulu sağlık ocağı çeşitli işyerleri bulunmaktadır. İmar planı yoktur.

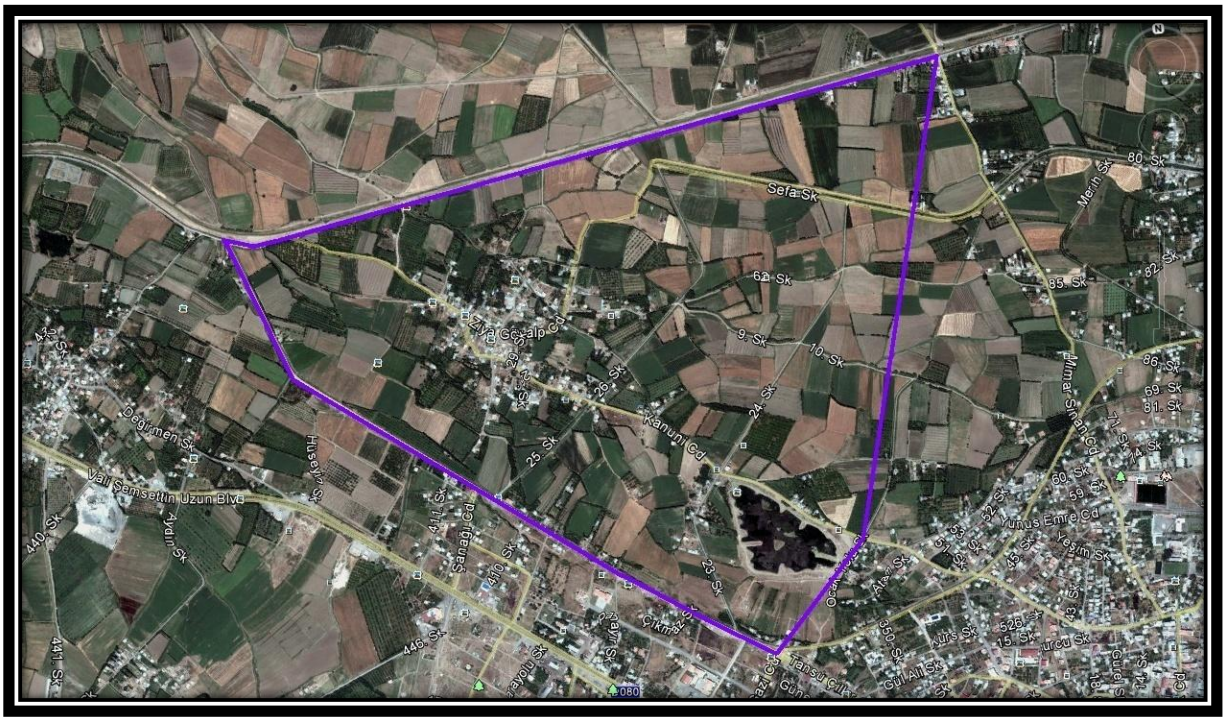

Resim 50- Hakveyis Mahallesi'nin Sınırları

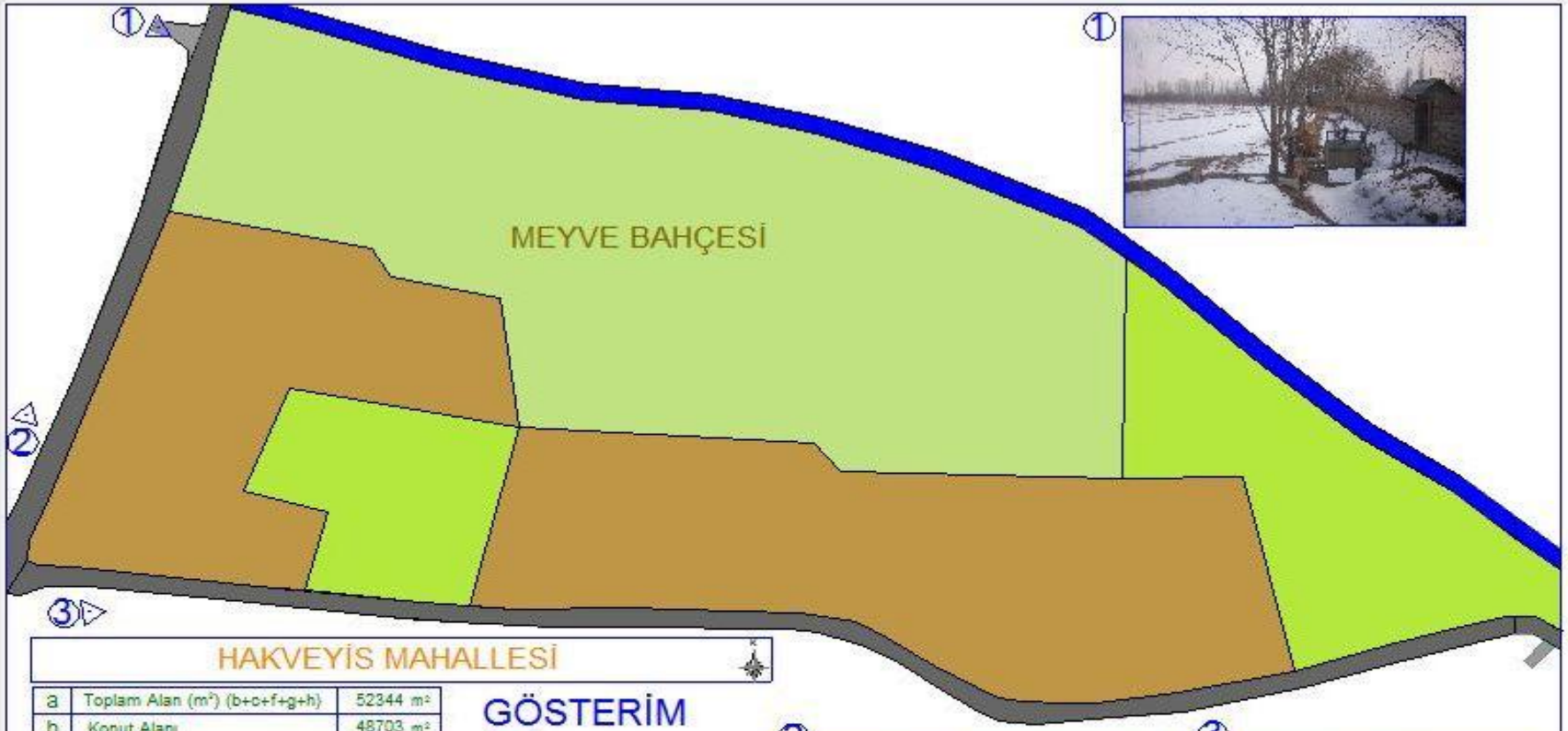

HAKVEYİS MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c+f+g+h)	52344 m²
b	Konut Alanı	48703 m²
c	Yol Alanı	3641 m²
d	Kat Alanı	
e	Müştemilat Alanı	
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
i	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	
l	KAKS	

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- TARIM ALANI
- MEYVE BAHÇESİ
- ASFALT YOL
- STABİLİZE YOL
- SULAMA KANALI

3.6 Karaağaç Mahallesi

Karaağaç Mahallesi merkez yerleşimin güneyinde Iğdır'ın beldelerinden olan Halfeli Beldesi'ne doğru uzanan, daha çok gecekondu niteliği taşıyan yaşam kalitesinin, konut kalitesinin düştüğü Iğdır'ın en eski mahallelerindendir.

Mahallenin daha güneyinde plansız yapılaşma daha da belirginleşmektedir.

Sınırları içerisinde Spor Müdürlüğü ve Şehir Stadı yer almaktadır. Kazım Karabekir Caddesi ve Fatih Caddesi üzerinde ticari yapılar gelişmiştir. Yapılaşma devam etmektedir.

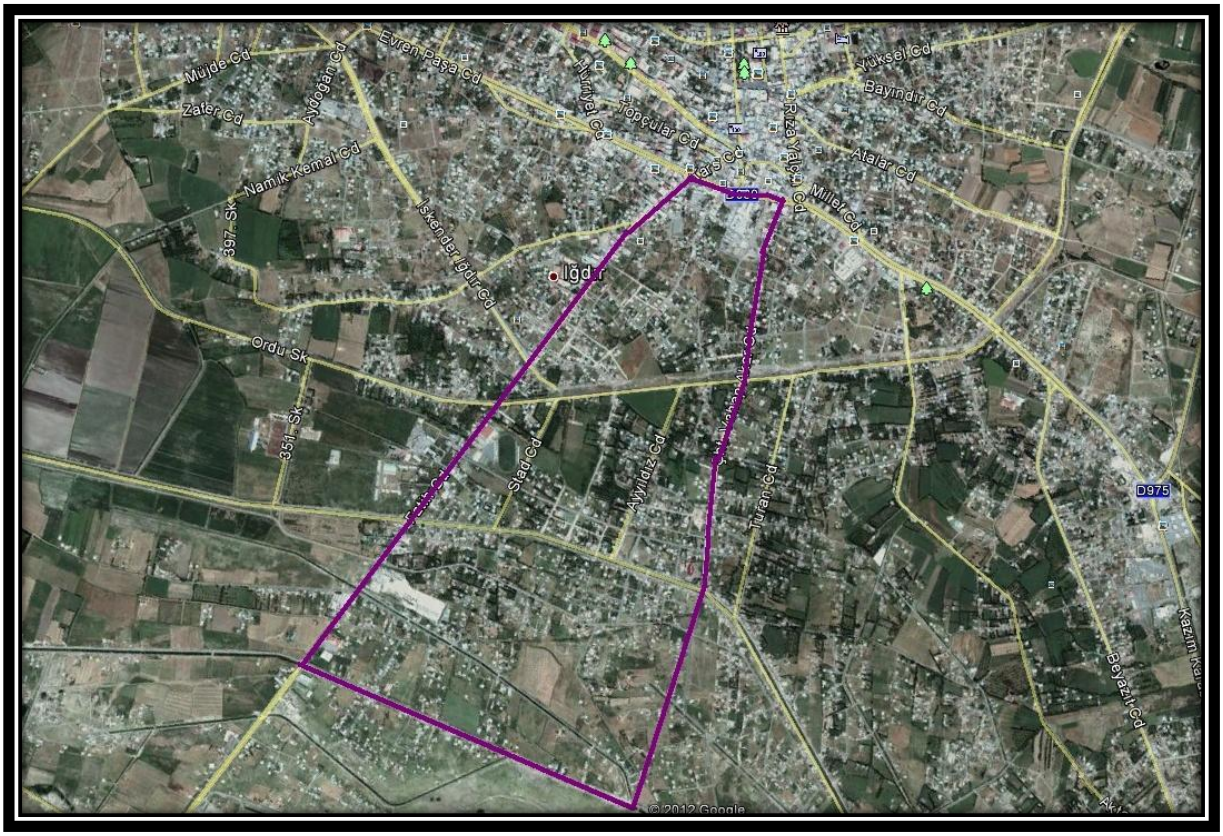

Resim 51-Karaağaç Mahallesi'nin Sınırları

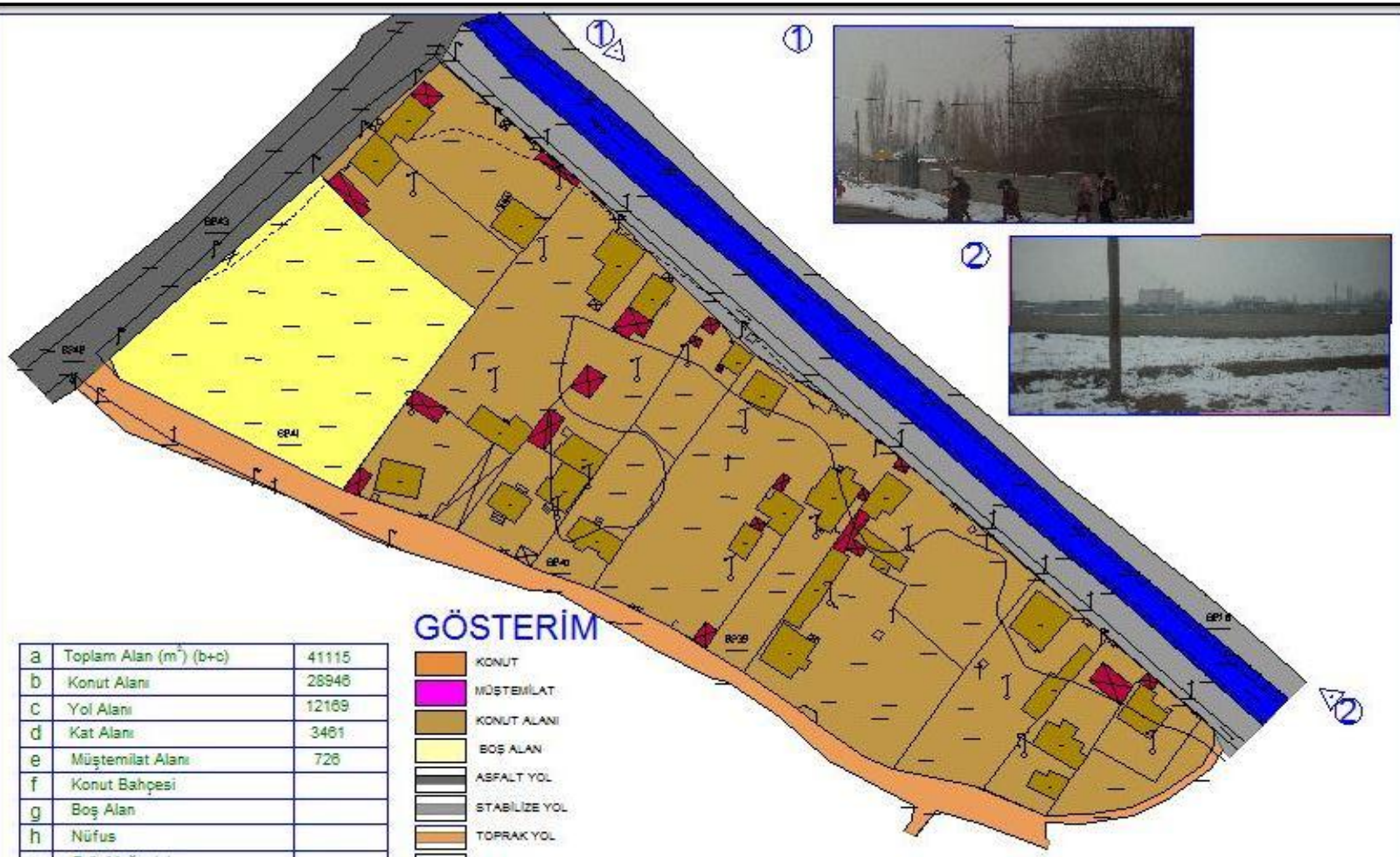

a	Toplam Alan (m^2) (b+c)	41115
b	Konut Alanı	28946
c	Yol Alanı	12169
d	Kat Alanı	3461
e	Müştemilat Alanı	726
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.11(3195m2)
l	KAKS	0.12

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- BOŞ ALAN
- ASFALT YOL
- STABİLİZE YOL
- TOPRAK YOL
- SULAMA KANALI

KARAAĞAÇ MAHALLESİ

3.7 Kışla Mahallesi

Şehir merkezinin en son kuzey noktası olan Atatürk Caddesi sonlarından itibaren başlayan mahalle İlhan Aliyev Bulvarı üzerinde devam etmekte ve Şehitler Caddesi'nden itibaren doğu ve kuzeye doğru kentin uç noktalarına kadar uzanmaktadır.

Mahalle sınırları içinde 2 adet ilköğretim okulu 1 adet lise,4 adet akaryakıt istasyonu devlet hastanesi, belediye garajı, yüksek okul, 2 adet cami,Toprak Mahsulleri Ofisi ve Deposu, Alay Komutanlığı bulunmaktadır.

Mahalle ilhan Aliyev Bulvarı üzerinde ilk gelişmelerini göstermiştir.

Büyük ölçüde imar uygulamaları tamamlanmıştır alt yapı, üst yapı çalışmaları tamamlandığında şehrin sınır kapısına doğru olan gelişme potansiyellerinden de etkilenerek gelişme göstermesi muhtemeldir.

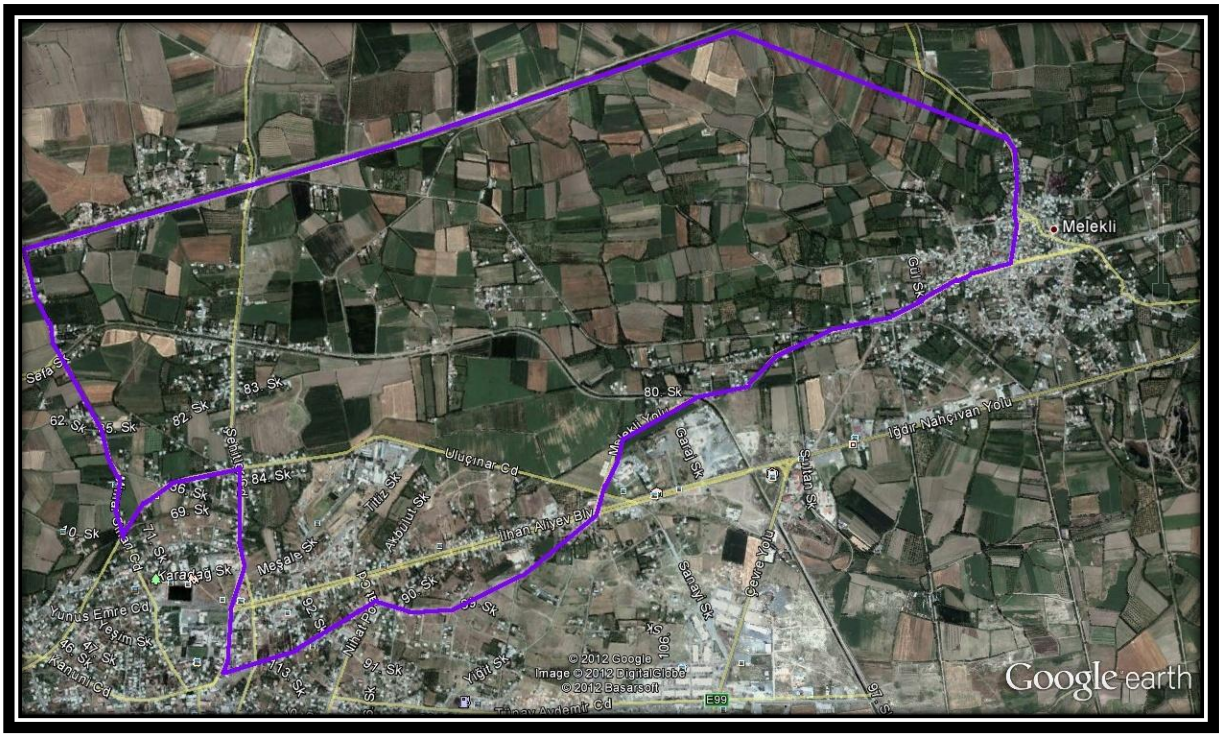

Resim 52-Kışla Mahallesi'nin Sınırları

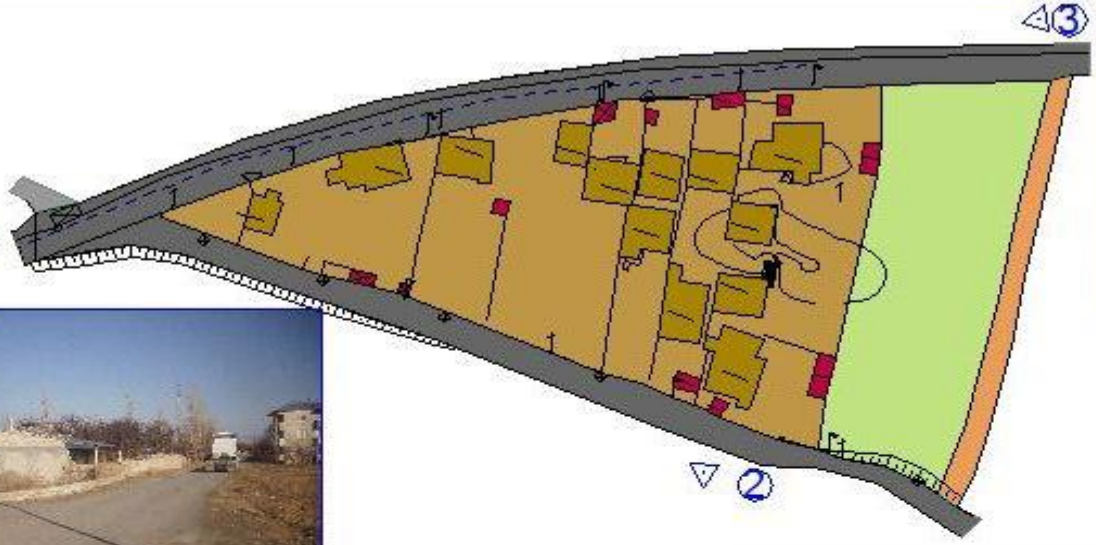

KIŞLA MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	17432 m²
b	Konut Alanı	12482 m²
c	Yol Alanı	4950m²
d	Kat Alanı	2068 m²
e	Müştemilat Alanı	
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.14 m²
l	KAKS	0.17m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- MEYVE BAHÇESİ
- ASFALT YOL
- STABİLİZE YOL
- TOPRAK YOL

3 .8 Konaklı Mahallesi

Konaklı Mahallesi de merkez mahallerinden olup yapılaşmanın devam ettiği kentsel boşluklara sahip mahallelerimizdendir.

Iğdır'ın güney doğusunda yer almaktadır.

Beyazıt Caddesi'nden başlayarak Doğubeyazıt yolu boyunca kentin güney doğu ucuna kadar ulaşır.

Mahalle sınırları içinde Emniyet Müdürlüğü, 1 adet ilköğretim okulu, 1 adet anaokulu, bölge trafik, telekom ,1 adet akaryakıt istasyonu , 3 cami, TOKİ evleri bulunmaktadır.

Kazım Karabekir Caddesi üzerinde gelişme göstermektedir. Konutlar genellikle tek katlı yapılardan oluşmaktadır.

Resim 51-Konaklı Mahallesi'nin Sınırları

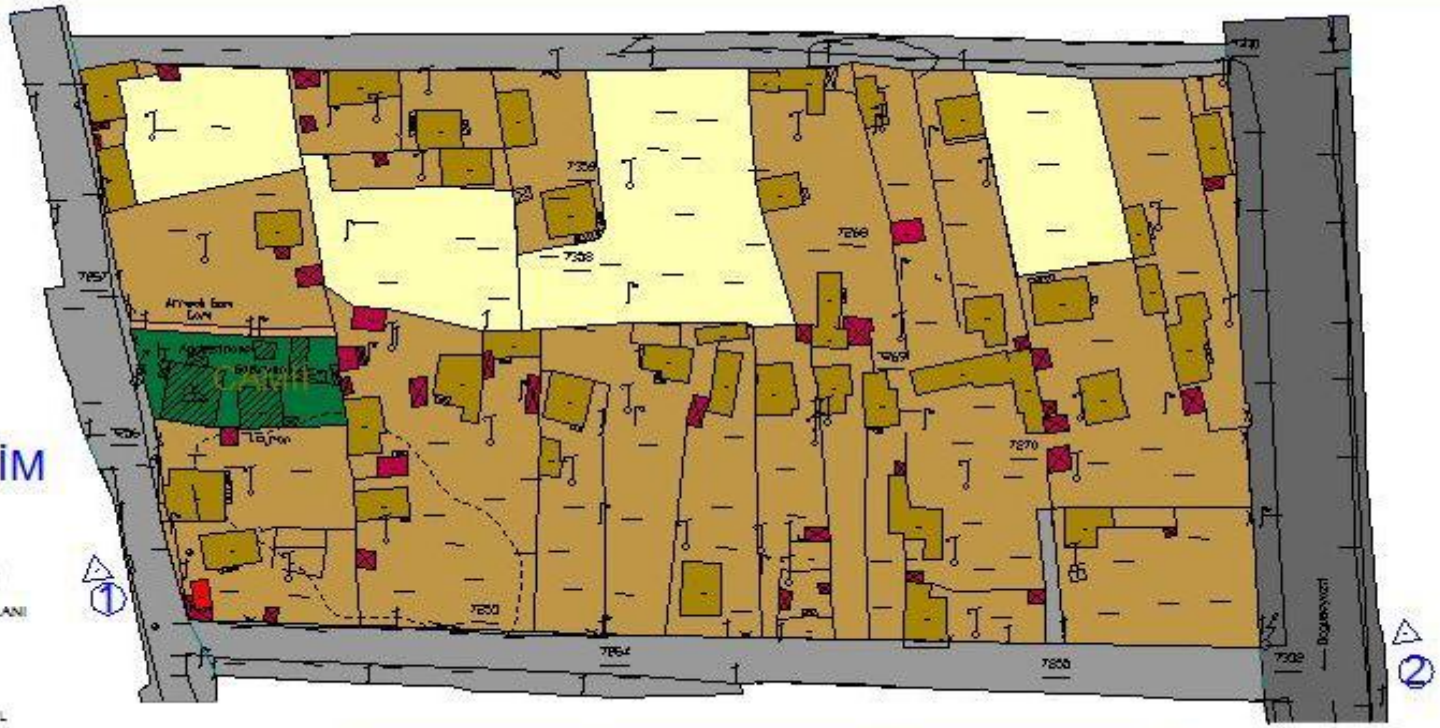

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- DİNİ TESİS ALANI
- BOŞ ALAN
- ASFALT YOL
- STABİLİZE YOL

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	52791 m²
b	Konut Alanı	38774 m²
c	Yol Alanı	14017 m²
d	Kat Alanı	4644 m²
e	Müştemilat Alanı	749 m²
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
i	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.12(4644m²)
l	KAKS	0.12 m²

KONAKLI MAHALLESİ

1

2

3.9 Emek Mahallesi

Yüksek katlı yapılaşmanın olduğu ve yapılaşmanın devam ettiği kentsel boşluklara sahip mahallelerdendir.

Mahalle kentin batı çıkışında Evren Paşa Caddesi'nin güneyinde Fatih Caddesi'nden Alikamerli Mahallesi sınırına kadar uzanmaktadır.

Mahalle sınırları içinde 5 adet ilköğretim okulu, 1 adet üniversite binası, konuk evi, 2 adet lise, Karayolları Müdürlüğü, Tarım Reformu Müdürlüğü, Kadastro Müdürlüğü, 3 adet akaryakıt istasyonu, şehirler arası otobüs terminali, sebze hali, Emniyet Çocuk Şubesi, Tarım Bakanlığı Hayvan Sağlığı Şubesi, tekstil fabrikası, Köy Hizmetleri binası bulunmaktadır.

Gelişmeler Evren Paşa Caddesi üzerinde eski hastane çevresinde ve karayolları binası çevresinde yoğunlaşmıştır ve güneye doğru büyüme eğilimindedir.

Evren Paşa Caddesi üzerinde 5 veya 6 katlı yapılar, güneyde 1-2 veya 3 katlı yapılar ağırlıklı olarak göze çarpmaktadır.

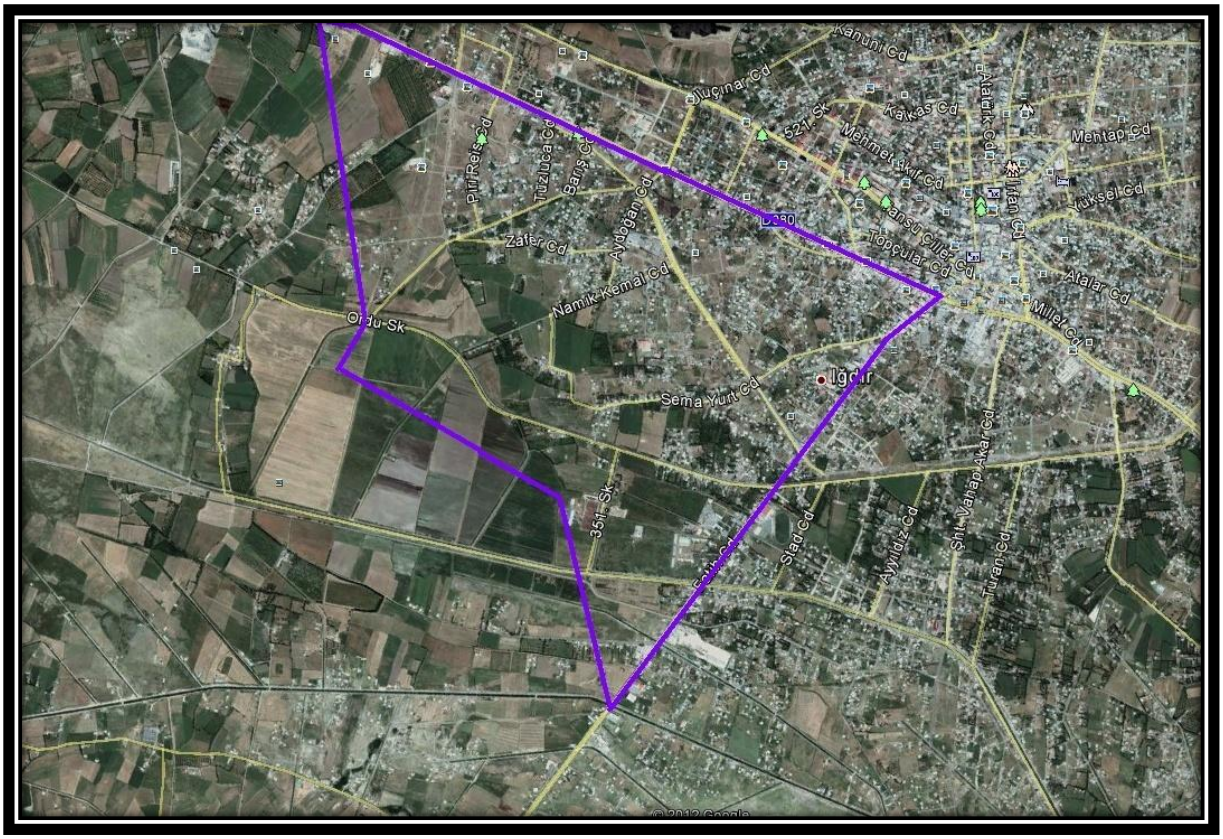

Resim 53-Emek Mahallesi'nin Sınırları

Resim 54-Emek Mahallesi'den Görünüm (1)

Resim 55-Emek MahallesindenGörünüm (2)

①

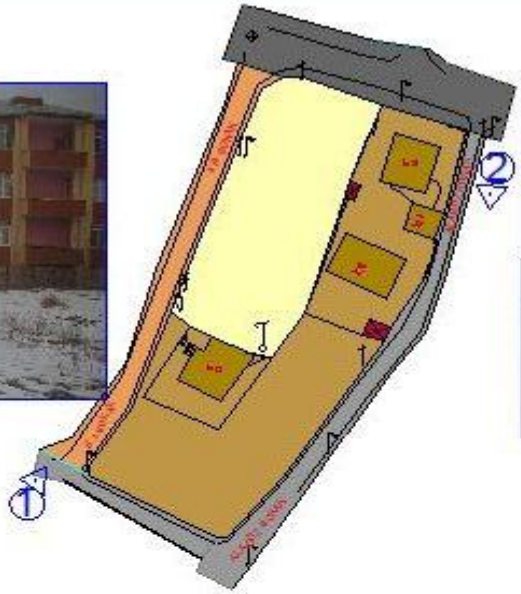

②

EMEK MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	8541m²
b	Konut Alanı	5563m²
c	Yol Alanı	2978m²
d	Kat Alanı	1524m²
e	Müştemilat Alanı	32 m²
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.10(546m2)
l	KAKS	0.27m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- BOŞ ALAN
- ASFALT YOL
- STABİLİZE YOL
- TOPRAK YOL

3.10 14 Kasım Mahallesi

Yapılaşmanın devam ettiği kentsel boşluklara sahip mahalleler arasındadır. Kentin kuzeydoğusunda, İlhan Aliyev Bulvarı'nın güneyinde yer almaktadır. Mahalle sınırları içinde Iğdır Küçük Sanayi Sitesi, Soykırım Anıtı, yüksekokul, yurt binaları, sağlık meslek lisesi ilköğretim okulu, 2 adet cami, ağız ve diş sağlığı merkezi, öğretmenevi, ticaret odası, belediye deposu, Meteoroloji Müdürlüğü,İş ve İşçi Bulma Kurumu, mezarlık, meslek eğitim merkezi bulunmaktadır.Atatürk Caddesi üzerinde ilk gelişmelerini göstermiştir. Yoğunluk, Semt Spor Sahasına kadar yoğun bir şekilde devam etmekte semt spor sahasından doğuya doğru yoğunluk azalarak devam etmektedir.

14 KASIM MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	16326 m²
b	Konut Alanı	9356 m²
c	Yol Alanı	6970 m²
d	Kat Alanı	2602 m²
e	Müştemilat Alanı	122 m²
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.19(1785 m²
l	KAKS	0.28 m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- BOŞ ALAN
- ASFALT YOL
- STABİLİZE YOL
- TOPRAK YOL

2.11 7 Kasım Mahallesi

Mera alanı olmasına rağmen göç nedeni ile oluşan yoğun yapılaşma nedeniyle vasfı bozulmuş alanları kapsamaktadır. Kazım Karabekir Caddesi'nin doğu tarafında caddenin güneyinde Genç Osman Caddesi ve Beyazıt Caddesi arasında kentin güneyine kadar uzanmaktadır. Mahalle sınırları içinde 2 adet ilköğretim okulu, 1 adet lise, SSK Hastanesi, SGK İl Müdürlüğü bulunmaktadır. Cadde ilk gelişmelerini SSK Hastanesi'nin güneyinde ve Kazım Karabekir Caddesi üzerinde göstermiştir. SSK Hastanesi civarından başlayarak güneye doğru yoğunluk azalarak gelişmektedir.

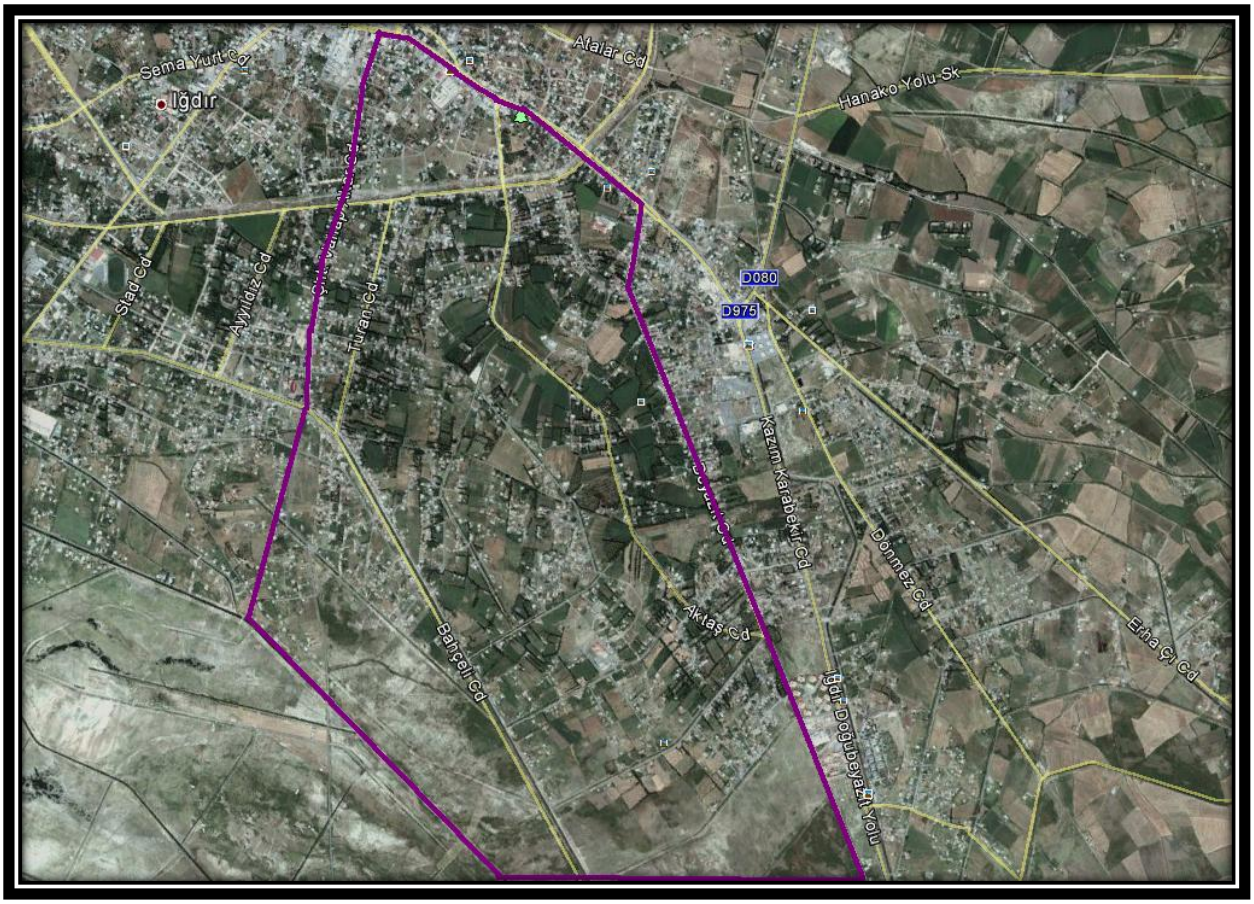

Resim 56- 7 Kasım Mahallesi'nin Sınırları

YEDİKASIM MAHALLESİ

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- ESKİ İMAR UYGULAMA SINIRI İÇİNDE KALAN BOŞ ALAN
- STABİLİZE YOL
- TOPRAK YOL

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	9957 m²
b	Konut Alanı	7173 m²
c	Yol Alanı	2784 m²
d	Kat Alanı	1344 m²
e	Müştemilat Alanı	71 m²
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
i	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.18(1344 m²)
l	KAKS	0.18m²

①

②

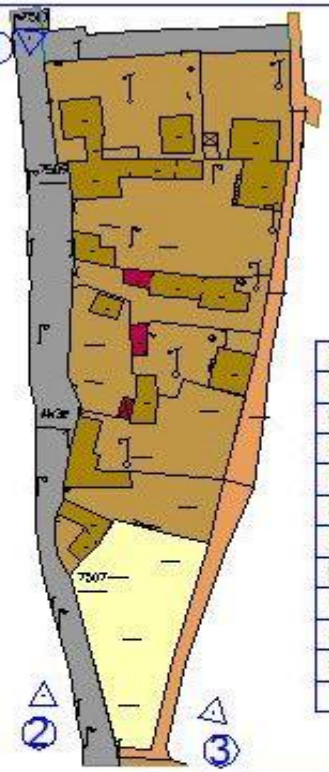

③

3. 12 Söğütlü Mahallesi

Kentin önemli caddelerinden olan Atatürk Caddesi'nden itibaren başlar, mezbahaneyi de içine alarak yerleşmenin doğusuna kadar uzanır. Yapı yoğunluğunun olduğu kentin en eski mahalleleri arasındadır. Mahalle sınırları içinde Hükümet Konağı, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sağlık Ocağı bulunmaktadır. 2 adet cami, kültür merkezi, polis evi, sebze pazarı, Tarım Kredi Kooperatifi, Iğdır Spor Kulübü Tesisleri, şoförler odası, Yedi Emin Parkı, 2 adet akaryakıt istasyonu, soğuk hava deposu, TEDAŞ binası ve mezbahane bulunmaktadır. Yerleşmede konut yoğunluğu kent merkezini oluşturan Atatürk caddesinden başlayarak kentin doğusuna kadar uzanır.

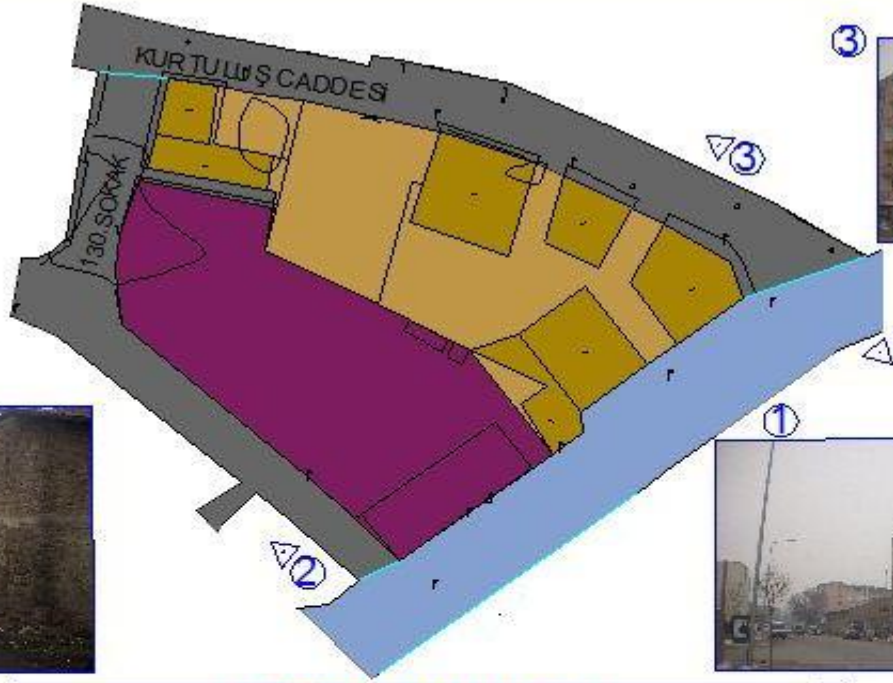

SÖĞÜTLÜ MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	20000
b	Konut Alanı	10883
c	Yol Alanı	9117
d	Kat Alanı	11977
e	Müştemilat Alanı	
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
I	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.24(2617 m2)
l	KAKS	1.10

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- DEPOLAMA ALANI
- ASFALT YOL
- PARKE TAŞ YOL

2. 13 Topçular Mahallesi

Şehrin merkezinden batıya doğru uzanmaktadır. Bağlar Mahallesi’nden kentin cazibe noktalarından biri olan Vali Konağı Caddesi ile ayrılan merkez mahallerinden Topçular Mahallesi, Erzurum - Doğubeyazıt karayolu boyunca apartman ve yer yer site düzeninde yapılaşma göstermektedir. 2 adet ilköğretim okulu, 1 adet lise, cezaevi, Valilik Konağı, Sağlık Müdürlüğü, Sağlık Ocağı ve Tedaş Ödeme Merkezi mahalle sınırları içerisinde yer almaktadır. Mevcut kent merkezine yakın alanlarda yoğun yapılaşmalar görülmüştür. 18. Madde uygulamalarının yapılmasıyla batı yönünde düzenli gelişme görülmektedir.

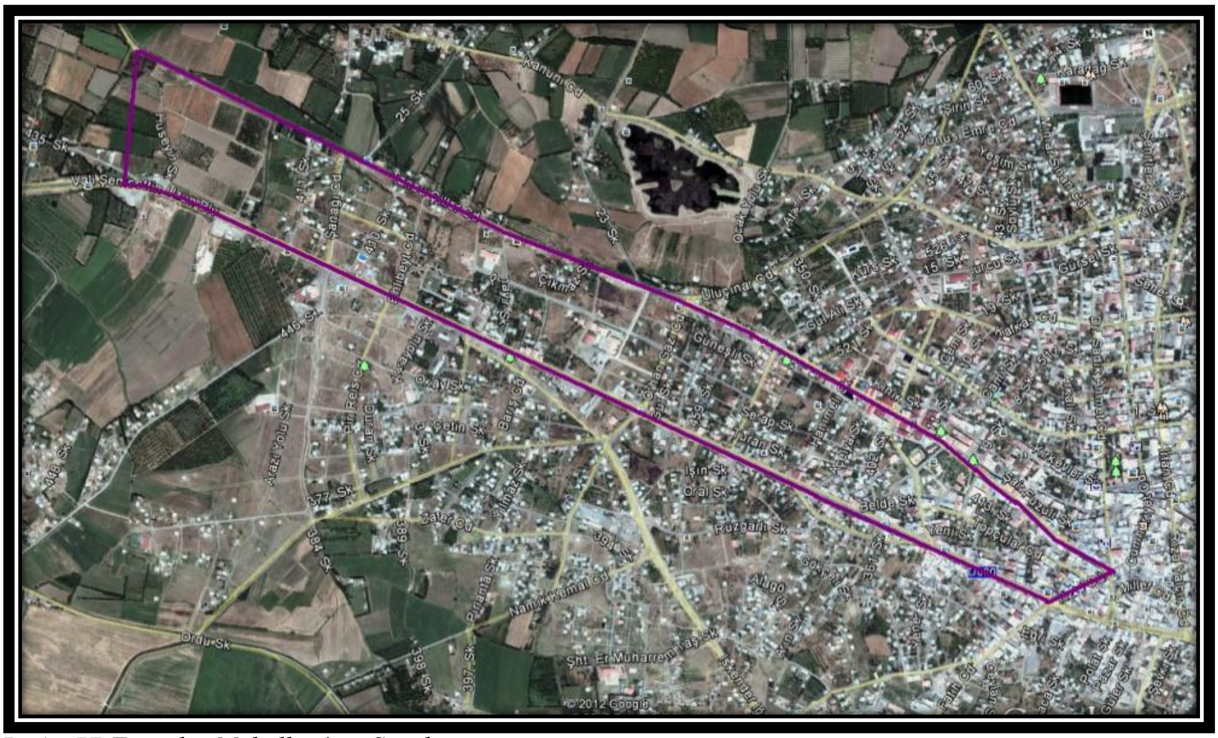

Resim 57-Topçular Mahallesi’nin Sınırları

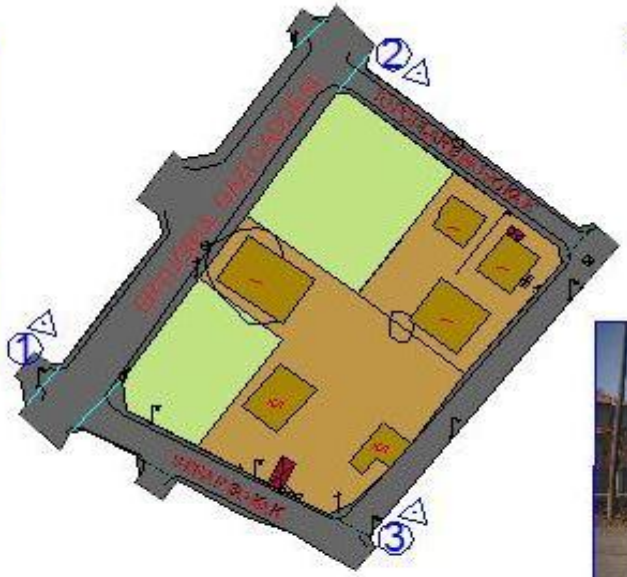

TOPÇULAR MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	10432 m²
b	Konut Alanı	6183 m²
c	Yol Alanı	4249 m²
d	Kat Alanı	1457 m²
e	Müştemilat Alanı	32 m²
f	Konut Bahçesi	—
g	Boş Alan	2253 m²
h	Nüfus	—
i	Brüt Yoğunluk	—
j	Net Yoğunluk	—
k	TAKS	0.15(922m²)
l	KAKS	0.23 m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- MEYVE BAHÇESİ
- ASFALT YOL

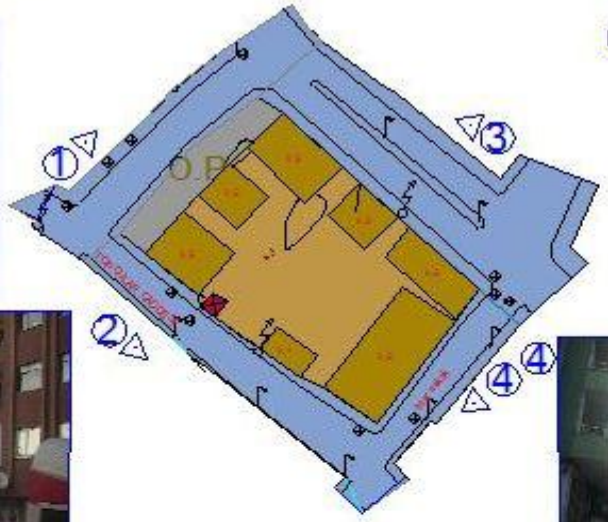

TOPÇULAR MAHALLESİ

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	7298 m²
b	Konut Alanı	3675 m²
c	Yol Alanı	4038 m²
d	Kat Alanı	7613 m²
e	Müştemilat Alanı	
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.43(1589 m²)
l	KAKS	2.07m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- PARKE TAŞ YOL
- OTOPARK ALANI

3. 14 Yeni Mahalle

Yeni mahalle sebze ve meyve bahçeleriyle merkez mahallelerden ayrılan en doğuda yer alan mahallelerdendir. Merkez, mahallelerden kopuk nitelikteki dış mahallelerdendir.

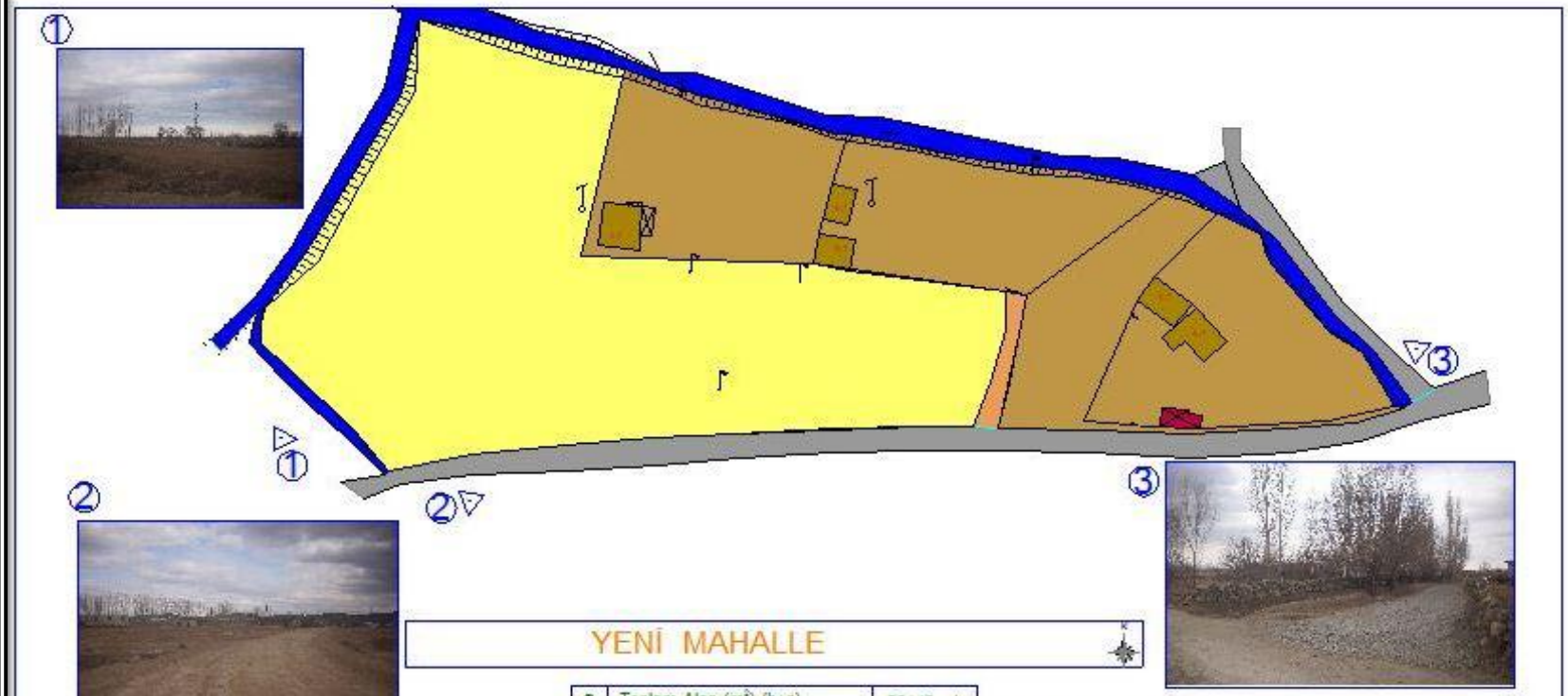

YENİ MAHALLE

a	Toplam Alan (m²) (b+c)	26140 m²
b	Konut Alanı	23434 m²
c	Yol Alanı	2706 m²
d	Kat Alanı	509 m²
e	Müştemilat Alanı	52 m²
f	Konut Bahçesi	
g	Boş Alan	
h	Nüfus	
ı	Brüt Yoğunluk	
j	Net Yoğunluk	
k	TAKS	0.02(509M2)
l	KAKS	0.02 m²

GÖSTERİM

- KONUT
- MÜŞTEMİLAT
- KONUT ALANI
- BOŞ ALAN
- STABİLİZE YOL
- TOPRAK YOL
- SULAMA KANALI

4.ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1 Ekonomik sorunlar

Tarım ve Hayvancılık Alanındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri:

1) Toprakların tuzlu ve taban suyunun yüksek olması;

Iğdır İli'nin ova oluşu ve çevresinin dağlarla çevrili olması nedeniyle eriyen kar suları ile Aras ve Karasu nehirleri arasındaki kot farkı taban suyu seviyesini yükseltmektedir.

Çözüm Önerisi;

Bu sorunun giderilebilmesi için drenaj borularının yerleştirilmesi gerekir. Yerleştirilecek ve mevcuttaki drenaj boruları ile tahliye kanallarının temiz tutularak taban suyunun ve atık suların uzaklaştırılması sağlanmalıdır. Ek olarak çiftçiler gereksiz ve aşırı sulamadan kaçınmalıdır.

2) Arazinin parçalı oluşu;

Arazinin parçalanarak satılması, mirasçı sayısındaki çokluk toprağın parçalanmasının önde gelen sebeplerindendir. Mirasçılar arasında uyum sağlanamaması nedeniyle de tarımsal anlamda toprak değerlendirilememektedir.Ayrıca modern işletmecilik teknik ve yöntemlerinin uygulanması açısından da üretim-verim, makineleşme ve işçilik masrafları gibi sorunlar oluşur.

Çözüm Önerisi;

Toprağın küçük parsellere ayrılmasının önüne geçilmeli ve verimliliği artırmayı amaçlayan arazi toplulaştırılmasına gidilmelidir.

3) Çiftçi örgütlerinin ve üretilen ürünlerin pazarlamasının yetersizliği;

Iğdır'da etkin bir örgütlenmiş tarımsal yapı mevcut değildir. Bu eksiklik buradaki tarımsal faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleşmesine engel oluşturmaktadır.

Tarımsal faaliyetlerin etkin bir şekilde gerçekleşmesi, ürünün ilk üreticiden, Pazar ortamına geçinceye kadar ki sürecinde ürün kayıplarının önüne geçilmesi, ürünlerin depolanabilmesi çiftçinin piyasa arzına yönelik ürün üretebilmesi, gıda güvenliğinin sağlanması ve çiftçinin istikrarlı bir gelir elde edebilmesi için üretici örgütleri oluşturulmalıdır.

4) Iğdır Ovasındaki Erozyon Problemi;

Aralık ilçesinin 13.500 hektarlık bölümünde rüzgâr erozyonu mevcuttur.

Çözüm Önerisi;

İlgili kuruluşların bir araya gelerek bu bölümde saha çalışmaları ile uygun ağaçlandırma çalışması yapmaları ve hayvan otlatma süresinin bu bölgede daha kısa tutulması gerekmektedir. Ayrıca bu bölgede yapılacak tarımsal faaliyetler erozyon problemi dikkate alınarak yapılmalıdır.

5) Tarımsal ve Hayvansal Ürünleri İşleyecek Sanayinin Az Olması;

Çözüm Önerisi;

Tarıma dayalı sanayinin gelişmesi için yatırımcıların Kırsal Kalkınma Yatırım programları ile desteklenmesi ve AB hibe fonlarındaki kaynakları kullanarak ucuz maliyetli tesisler kurmaları için bilgilendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

6) İlde Ruhsatlı Hayvan Pazarının Olmaması;

Çözüm Önerisi;

Mevcut pazarların ruhsatlı hale getirilmesi ve bu pazarların belirli günlerde açık olmasıyla hayvan hareketlerinin takibi ve hayvan hastalıkları ile mücadele edilmesi daha ekonomik ve daha etkin bir hale gelecektir.

7) Meraların Yetersiz oluşu, erken ve ağır otlatma olması;

Iğdır ili ülkemizin en az yağış alan illerinden birisidir fakat 550.000 küçük baş hayvana sahip olması sulanmayan meraların ıslahını zorlaştırmaktadır ve verimini düşürmektedir.

Çözüm Önerisi:

Otlatma süresinin kısaltılması gerekmektedir ayrıca yem üretimi yapılabilir.

8) Büyükbaş hayvanların kayıt altına alınamaması;

Genel sağlık sigortasına geçilmesi ve büyükbaş hayvanların kayıt altına alınabilmesi için çeşitli yatırım programlarından yararlanılması ya da ilgili kamu kurumunca kaynak ayrılması gerekmektedir.

9) Brucella hastalığının yaygın oluşu;

Çözüm Önerisi;

Brucella hastalığı ile geniş kapsamlı mücadele için programlı aşı olmaması nedeniyle yeterince mücadele yapılamamaktadır.

10) Birim alandan elde edilen ürün miktarının istenen seviyede olmaması;

Çözüm Önerisi;

Birim alandan daha fazla ürün sağlayabilmek için sertifikalı üretimin teşvik edilmesi gerekir.

11) Dilucu Gümrük Kapısı'ndaki dezenfeksiyon ünitesinin aktif olmaması;

Çözüm Önerisi;

Yaygın hayvan hastalıklarının engellenebilmesi için Dilucu Sınır Kapısı'ndan giren araçların dezenfekte edilmesi gerekmektedir.

4.2 Altyapı ve Çevre Sorunları

4.3 1) Katı Atık Depolama Sorunu

Iğdır Belediyesi katı atıkları, şehir merkezinden 8 km uzaklıkta bulunan volkanik kayaçların bulunduğu bölgeye dökmektedir. Çukurlara depolanan katı atıklar belirli zaman aralıklarıyla üstünün toprakla kapatılması suretiyle depolanmaktadır. Iğdır İli'ne bağlı Karakoyunlu, Taşburun, Melekli, Halfeli ve Hoşhaber Belediyeleri kendi mücavir alanları içerisinde çöplerini bertaraf etmektedirler. Aralık Belediyesi, karayollarının daha önce malzeme ocağı olarak kullandığı alanı katı atık depo alanı olarak kullanmaktadır. Tuzluca Belediyesi ise Kağızman Karayolu Mevkiinde ilçe merkezine 5 km mesafedeki alana depolama yapmaktadır.

2004 yılında Iğdır İl Mahalli Çevre Kururlu'nun aldığı kararla 3190 parselin 154.568 $m^{2'}$ lik bölümünde katı atık bertaraf tesisi kurulmasına karar verilmiştir. Katı atık bertaraf alanı için İller Bankası 14. Bölge Müdürlüğü tarafınca 04/04/2005 tarihli ön etüt raporu düzenlenmiştir.Arazi katı atık alanı olarak hazine adına tescil edilmiştir. Melekli Beldesi sınırları içerisinde bulunacak olan katı atık bertaraf tesisi için 2006 yılında ÇED olumlu raporu alınmış haziran 2006 yılında katı atık düzenli depolama uygulama projesi için ihale yapılmıştır.1.731.000 Euro bedelle sözleşme imzalanmış ve 2008 yılında inşaatı tamamlanmıştır.

Tesisin kapsamında;

- Katı Atık Düzenli Depolama Hücresinin Yapılması (1. Lot)
- İdare ve Personel Binası,
- Giriş Kontrol Binası ve Kantar
- Park alanı,
- Garaj,
- Atölye ve Depo Binası,
- Sızıntı Suyu Depolama Havuzu,
- Trafo İstasyonu,
- Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisi,
- Tekerlek Yıkama Ünitesi

yapılmıştır.

İnşaatı2008 yılında tamamlanan katı atık depolama tesisi için, 2008 yılında hizmet alımı ihalesine çıkılmıştır ancak hiçbir katılımcı olmamıştır. Haziran 2010 ve Mart 2011 ‘de tesisin işletilmesi için çıkılan ihalelerde yine aynı sonuçla karşılaşılmıştır. Böylece çöplerin arıtılması veya geri dönüştürülmesi için planlanan faaliyetler gerçekleştirilememiştir.

2) Tıbbi Atık

Katı atık yönetimi projesi kapsamında yapılan Tıbbi atık sterilizasyon ihalesi 3 defa ihale edilmiş ancak hiçbir yüklenici ihaleye katılmadığı için tesis işletmeye alınamamıştır. Bu nedenle 2011 yılında Erzurum’da kurulan Tıbbi Atık Sterilizasyon Ünitesi bölgedeki 9 ilin tıbbi atıklarını alarak bertaraf ettiği için bu konuda lisanslı olan firmaya yetki devri yapılmıştır. Iğdır İli’nden çıkan tıbbi atıklar Erzurum İli’nden gelen tıbbi atık araç ve personelleri tarafından alınmakta ve Erzurum Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisi’nde bertaraf edilmektedir.

3) Tehlikeli Atıklar

Iğdır Belediyesi depolama tesisi faaliyete geçtikten sonra geri kazanımı mümkün olan atıklar ile ilgili çalışmalar yapmayı düşünmektedir ayrıca belediye bu konudaki çalışmaları özel bir firmayla işbirliği içinde yapmayı düşünmektedir.

Diğer atıklarla ilgili çalışmalar 2009 yılından itibaren yapılmaktadır. Bunlar:

Pil toplama (2010 yılında 154 ton)

Atık lastik toplama (zamanla biriken 104 ton)

Yanmış yağ (lokanta ve benzeri yerlerden toplanan yağlar fakat geri dönüşüm lisansı olan firmaların bölgeye uzaklığı nedeniyle atık toplama çalışması durdurulmuş)

Lisanslı geri dönüşüm firması olmamasına rağmen hurdacılar ve sokak toplayıcıları aracılıyla ciddi bir oranda geri dönüşebilir atıklar toplanmakta ve ilgili firmalara yollanmaktadır.

4) Atık Su Sorunu

Iğdır merkez nüfusu 84.000'dir. İlin Atık suyu kanalizasyon sistemi ile taşınmaktadır. Nüfusun % 90'ı mevcut kanalizasyon şebekesine bağlıdır. Ancak mevcut kanalizasyon şebekesi 1980'li yıllarda projelendirilmiştir. Mevcut şebekeye zamanla lokal eklemeler yapılmış olsa da beklenmeyen nüfus artışı nedeniyle proje ömrünü doldurmuştur.

Kanalizasyon şebekesi ile toplanan atık su, atıl durumdaki arıtma tesisine gitmekte ve ancak arıtılmadan DSİ' ye ait DT 20 tahliye kanalına deşarj edilmektedir. DT 20 tahliye kanalıda Aras nehrine ulaşmaktadır.

Çözüm;

Mevcut kanalizasyon şebekesi artık şehrin atık su yükünü kaldıramamaktadır. Şebekede sık sık tıkanmalar yaşanmaktadır. Yeniden projelendirilmesi ve inşasının yapılması gerekmektedir. İller Bankası 14. Bölge Müdürlüğü'nden gelen teknik heyetin yapmış olduğu ön etüt ve İller Bankası Genel Müdürlüğü'nden gelen teknik ekibin yaptığı fizibilite çalışması neticesinde İller Bankasınca tesisisin rehabilitasyonu için adımlar atılmıştır.Bu proje esas alınarak yapılacak tesis rehabilitesinin finansmanına İpa çevre fonları için yapılan önceliklendirme çalışmalarına müracaat edilmiş ve bu proje öncelikli projeler arasında yer almaktadır.

5) Hava Kirliliği Sorunu;

İstatistiklere göre Iğdır hava kirliliği açısından 1. derece kirli iller arasında sıralanmıştır. Iğdır'da hava kalitesi ölçümleri Kasım–2006 tarihinden itibaren başlamıştır.

Iğdır İli'nde 2006 yılı içerisinde 49 Nolu Hava Kirliliği Kontrol İstasyonu kurulmuştur. 2006, 2007, 2008 ve 2009 yıllarında yapılan ölçümlerde partikül madde (PM10) kirliliğinin kış aylarında gün içerisinde sürekli olarak sınır değerleri aştığı görülmektedir. Kirlilik parametrelerinden kükürt dioksit (SO2) değerinin, sınır değerin altında kaldığı, ancak PM10 değerinin çok yüksek olup sınır değerleri çok aştığı görülmektedir.

Çözüm Önerisi;

Tüm önlemlere rağmen PM10 kirleticisi istenilen sınır değerlere düşürülememektedir. Bu yüzden tek çözüm doğal gaz kullanımının yaygınlaştırılmasıdır.

5.YARARLANILAN KAYNAKLAR

KİTAPLAR

ACAR, Z. Z.(2010). Her Yönüyle Iğdır.(2.Baskı)

ERDEM, T. , SÜRMELİ, N. (2009). Iğdır Kültür ve Turizm Envanteri.

AYDEMİR, Ş., ERKONAK AYDEMİR, S., ÖKTEN, N., ÖKSÜZ, A.M., SANCAR, C. ÖZYABA, M., AYDIN TÜRK, Y. (2004). Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı.

T.C. TURİZM BAKANLIĞI (Yatırımlar Genel Müdürlüğü) Iğdır İli Turizm Envanteri ve Turizmi Geliştirme Planı

BUYRUK, H. Tarihi ve Kültürel Varlıklarıyla Iğdır (Iğdır Belediyesi Kültür Yayınları)

BUYRUK, H. Iğdır Kültürü (Iğdır Belediyesi Kültür Yayınları)

RAPORLAR

Ardahan-Kars-Iğdır-Ağrı Planlama Bölgesi Çevre Düzeni Plan Raporu.

Iğdır (merkez) İlave-Revizyon Nazım İmar Planı Açıklama Raporu. (Plar planlama Tic.LTD.ŞTİ)

İŞKUR Faliyet Raporu. (2011).(Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı).

Iğdır İl Tarım, Gıda ve Hayvancılık Müdürlüğü Faliyet Raporu.(2011).

TC. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü. Doğu Iğdır Ovası Arazi Kullanım Planlaması Projesi Raporu. (2011).

NAZAROĞLU, M. (2011). Altyapı ve Çevre Sorunları Raporu.Iğdır Belediyesi.

Türkiye İstatistik Kurumu.(2010). Bölgesel Göstergeler TRA2 Ağrı, Kars, Iğdır, Ardağan

TEZLER

DEDE, S. Mekansal Analiz Çalışmalarına (Cbs'de) Bir Örnek; Pazar KöyüAnkara Üniversitesi, Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tr.wikipedia.org

Türkiye İstatistik Kurumu., http://www.tuik.gov.tr

MTA Genel Müdürlüğü, http://www.mta.gov.tr

http://www.insaatmuhendisligi.net